

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารและการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา บริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด และได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1 บริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร
 - 2.2.1 ความหมายของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร
 - 2.2.2 ความสำคัญของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร
 - 2.2.3 แนวทางการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร
 - 2.2.4 ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา
 - 2.3.1 ความหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 2.3.2 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 2.3.3 แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 2.3.4 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 2.4.2 งานวิจัยในประเทศ

2.1 บริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

2.1.1 ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน กำกับติดตามการบริหารจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล) ระดับประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ปัจจุบันสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ตั้งอยู่เลขที่ 9 ถนน ศรียานุสรณ์ ตำบลวัดใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ศูนย์ประสานงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด (จังหวัดตราด) ที่ตั้ง อาคาร 1 โรงเรียนสตรีประเสริฐศิลป์ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ประกอบด้วย โรงเรียนในจังหวัดจันทบุรี 23 โรงเรียน และในจังหวัดตราด 16 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 39 โรงเรียน เครือข่ายสหวิทยาเขตสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ประกอบด้วย 1) สหวิทยา

เขตทับทิม ที่ตั้งโรงเรียนเบญจมาศวิทยาสังเคราะห์ จังหวัดจันทบุรี 2) สหวิทยาเขตมรกต ที่ตั้งโรงเรียนศรียานุสรณ์ 3) สหวิทยาเขตสตาร์บุษ ที่ตั้งโรงเรียนสอยดาววิทยา 4) สหวิทยาเขตไพลิน ที่ตั้งโรงเรียนท่าใหม่ “พุลสวัสดิ์ราชานุกุล” 5) สหวิทยาเขตบุษราคัม ที่ตั้งโรงเรียนเบญจมานุสรณ์ 6) สหวิทยาเขตตราขจรการคุณ ที่ตั้งโรงเรียนตราขจรการคุณ 7) สหวิทยาเขตเขาสมิง-บ่อไร่ ที่ตั้งโรงเรียนเขาสมิงวิทยาคม “จงจิตรวิจิตรวงศ์อุปถัมภ์” และ 8) สหวิทยาเขตสตรีประเสริฐศิลป์ ที่ตั้งโรงเรียนสตรีประเสริฐศิลป์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ได้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ และแผนความมั่นคงแห่งชาติ รวมถึงนโยบายของรัฐบาล นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแผนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบและทิศทางในการกำหนดแนวทางและเป้าหมายในการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด, 2568 : 1-4)

วิสัยทัศน์

“องค์กรคุณภาพแห่งอนาคต”

พันธกิจ

1. เสริมสร้างทักษะการดำเนินชีวิตตามพระบรมราโชบาย และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ส่งเสริมการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน สู่โลกดิจิทัล
3. สร้างเสริมการพัฒนานวัตกรรม
4. ส่งเสริมการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

เป้าประสงค์

1. ผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาดำเนินชีวิตตามพระบรมราโชบาย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐาน
3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา มีนวัตกรรมในการจัดการศึกษา
4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์

กลยุทธ์ที่ 1 เสริมสร้าง ผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีทักษะการดำเนินชีวิตตามพระบรมราโชบายและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาหลักสูตรที่เน้นสมรรถนะตามช่วงวัยให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 สู่โลกดิจิทัล

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาด้วยกระบวนการ SPDCA

ขับเคลื่อนโดยใช้แนวทาง “เรียนรู้ให้เพลิน ด้วย Learn to Be” เป็นกลไกดำเนินงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดความชัดเจน เป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล ในทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มุ่งสู่เป้าหมายการเป็นองค์กรคุณภาพแห่งอนาคต ประกอบด้วย

S – Synthesize : การสังเคราะห์ คิดวิเคราะห์ แยกแยะ

P – Plan : การวางแผน กระบวนการทำงาน ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน

D – Do : ดำเนินการตามแผนให้เห็นผลลัพธ์จริง

C – Check : การตรวจสอบ ประเมินผล ความถูกต้องของการทำงาน

A – Act : การปรับปรุง สรุปผล และนำผลมาปรับปรุงแก้ไข พัฒนา วางแผนใหม่

แนวทาง “เรียนรู้ให้เพลิน ด้วย Learn to Be” เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนภารกิจไปสู่เป้าหมายในการเสริมสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพ ภายใต้องค์ประกอบสำคัญ ใน 3 มิติ (3 ดี) ประกอบด้วย

○ เรียนดี - การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

อยู่ดี - ความปลอดภัย ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โอกาสทางการศึกษา

อนาคตดี - การเรียนรู้สู่อาชีพในอนาคต ด้วยพหุปัญญา

นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

1. ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีความรักในสถาบันหลักของชาติ น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของในหลวงรัชกาลที่ 10 สู่การปฏิบัติ จัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศิลธรรม และประชาธิปไตย รวมทั้งเสริมสร้างการมีจิตอาสาเป็นพลเมืองที่ดี ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2. ปรับปรุงหลักสูตร และกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน เพื่อพัฒนาศักยภาพและคุณลักษณะให้กับผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจ

3. ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถด้านการอ่าน เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนตามแนวทางการประเมิน PISA

4. พัฒนาผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ อย่างเต็มตามศักยภาพเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

5. เสริมสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา ทั้ง 4 มิติ คือ ภัยจากความรุนแรง, ภัยจากการล่วงละเมิดสิทธิ, ภัยจากอุบัติเหตุ, ภัยจากสุขภาพกาย สุขภาพจิต

6. เพิ่มโอกาสและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา โดยการป้องกัน ฝ่าละออง และดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับโอกาสเข้าถึงการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น สามารถพึ่งตนเองได้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

7. ลดภาระการประเมินสถานศึกษา มุ่งพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ และสมรรถนะตามมาตรฐานตำแหน่ง ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่จนเกิดผลดีแก่ราชการและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์

แผนการดำเนินงานตามกลยุทธ์

กลยุทธ์ที่ 1 เสริมสร้างผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีทักษะการดำเนินชีวิต ตามพระบรมราโชบายและตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าหมายเชิงกลยุทธ์

1. ผู้เรียนมีความรักในสถาบันหลักของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนยึดมั่น การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและ หน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความรักและความภูมิใจในความเป็นชาติไทย
2. ผู้เรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ให้เป็นผู้มี คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์
3. สถานศึกษาจัดการศึกษาเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. ผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษามีคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาหลักสูตรที่เน้นสมรรถนะตามช่วงวัยให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน

เป้าหมายเชิงกลยุทธ์

สถานศึกษา มีหลักสูตรสถานศึกษาที่ให้ผู้เรียนมีสมรรถนะตามหลักสูตร เหมาะสมตามช่วงวัย ตอบสนองต่อความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 สู่โลกดิจิทัล

เป้าหมายเชิงกลยุทธ์

1. ผู้เรียนทุกช่วงวัยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามมาตรฐานสอดคล้องกับศักยภาพ ให้เป็นผู้มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21
2. สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาเชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลายตอบสนองต่อความถนัดและความสนใจ ของผู้เรียนตามแนวทาง Learn to Be

3. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทนต่อการเปลี่ยนแปลง ของเทคโนโลยีมีสมรรถนะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ รวมทั้งมี จิตวิญญาณความเป็นครู

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริม ผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษา

เป้าหมายเชิงกลยุทธ์

1. ผู้เรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา ได้รับการดูแลด้านความปลอดภัย พร้อมรับมือกับ ภัยคุกคามทุกรูปแบบ

2. ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสอดคล้องกับศักยภาพ

3. ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาค และได้รับการดูแลช่วยเหลือ ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพเต็มตามศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการส่งเสริมและพัฒนาตามมาตรฐานตำแหน่ง มาตรฐานวิทยฐานะ เพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพ และยกระดับทักษะวิชาชีพให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

เป้าหมายเชิงกลยุทธ์

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา มีการนำข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการและการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา มีระบบการบริหารจัดการที่ได้มาตรฐาน และมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบท

3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาดำเนินงานตามภารกิจอย่างโปร่งใส ปลอดภัย ยุติธรรม และประเพณีนิยม บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

4. สถานศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สถานศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ลักษณะพิเศษ และโรงเรียนคุณภาพได้รับการพัฒนาการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

จากการศึกษาบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับติดตามการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและตราดซึ่งมีโรงเรียนในสังกัดรวม 39 โรงเรียน เพื่อบริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 สำนักงานเขตพื้นที่ได้จัดทำแผนปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงนโยบายของรัฐบาล เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์ "องค์กรคุณภาพแห่งอนาคต" พันธกิจ มุ่งเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาการศึกษาสู่โลกดิจิทัล ส่งเสริมนวัตกรรม และบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การเตรียมความพร้อมผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และการส่งเสริมการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล นอกจากนี้ยังเน้นการจัดการศึกษาด้วยกระบวนการ SPDCa ซึ่งประกอบด้วย การสังเคราะห์ การวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบ และการปรับปรุง ผู้บริหารสถานศึกษานำทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมมาใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ เป็นระบบ สอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ที่มุ่งเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา ตลอดจนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้และทักษะตามมาตรฐาน พร้อมรองรับการประเมินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ด้วยสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราดได้รับประกาศให้เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2565 จากพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 ตามมาตรา 20 (4) นำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ไปปรับใช้

กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยการขับเคลื่อนของคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราดและได้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาปรับหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยมีเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ร่วมกันกำหนดขึ้นเป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลกและเป็นพลเมืองโลกที่ดีโดยมีสถานศึกษานำร่อง จำนวน 74 แห่ง ประกอบด้วย สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด จำนวน 16 แห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด จำนวน 57 แห่ง และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 49 จังหวัดตราด โดยจังหวัดตราดดำเนินการกำหนดยุทธศาสตร์ จำนวน 3 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 สานพลังจากทุกภาคส่วนและระดมทุนขับเคลื่อนจากต้นสังกัดจังหวัด และสมัชชาการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 2 เสริมพลังและเพิ่มความคล่องตัวให้โรงเรียนได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และ ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างแบบอย่างในการวางกลไกและขบวนการหนุนเสริมโรงเรียนโดยใช้คณะกรรมการขับเคลื่อนและจังหวัดเป็นฐาน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด, 2567 : 406)

วิสัยทัศน์

กรอบหลักสูตรจังหวัดตราดอิงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ เด็กดีสะทึงหา 4 ดี ประกอบด้วย จิตใจดี ความรู้ดี ความสามารถดี สุขภาพดี มีสมรรถนะหลัก ความรู้ ทักษะ และเจตคติ เพื่อการเป็นผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมสู่ผู้ประกอบการ และเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง

เป้าหมายของพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562

1. คิดค้นและพัฒนานวัตกรรม : คิดค้นพัฒนาเพื่อยุทธศาสตร์ของผู้เรียนอย่างรอบด้านรวมทั้งดำเนินการขยายผล
2. ลดความเหลื่อมล้ำ : ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา
3. กระจายอำนาจให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องเพื่อเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษา
4. สร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันของทุกภาคส่วนในพื้นที่

เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดตราด

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 : ผลักดันเมืองท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีระบบเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 : ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการแปรรูปให้ได้มาตรฐานสากล

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 : เสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจรองรับการค้า การลงทุนการท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงสู่ภูมิภาค

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 : พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเสริมสร้างความมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 : ยกระดับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

เป้าหมายและตัวชี้วัดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด

เป้าหมาย 1 : ด้านหลักสูตร

เป้าหมาย 2 : ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม

เป้าหมาย 3 : ด้านการวัดผลประเมินผลเด็กตราดดีสะหงาด 4 ดี (จิตใจดี ความรู้ดี ความสามารถดี และสุขภาพดี)

เป้าหมาย 4 : ด้านโรงเรียน

คุณลักษณะของผู้เรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด

การพัฒนาผู้เรียนภายใต้แนวคิดของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพรอบด้าน ทั้งในมิติของจิตใจ ความรู้ ความสามารถ และสุขภาพ โดยเชื่อมโยงกับกรอบหลักสูตรจังหวัดตราด อ้างอิงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นของจังหวัดตราด เพื่อมุ่งสู่ดีสะหงาด เด็กตราดดี (DEK TRAT HI) ประกอบด้วยคุณภาพ 4 ดี ได้แก่

1. จิตใจดี ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น มีจิตสำนึก มีเมตตาและคุณธรรม เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น รวมถึงรู้จักการเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีความกตัญญู และใช้วาจาในการสื่อสารอย่างสุภาพ อ่อนโยน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม มีความคิดที่ดีและรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง อันจะนำไปสู่สภาวะทางใจที่มั่นคงและยั่งยืน
2. ความรู้ดี การพัฒนาทางปัญญาเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เข้าใจในตัวตน รู้จักรากเหง้าของตนเองและท้องถิ่น มีความรอบรู้เกี่ยวกับอาชีพ วัฒนธรรม และประเพณีของจังหวัดตราด ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงความรู้กับการเปลี่ยนแปลงได้
3. ความสามารถดี ผู้เรียนมีทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ มีวินัยในตนเอง สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม รวมถึงมีทักษะในการใช้ภาษาได้มากกว่าสองภาษา มีความคิดสร้างสรรค์ และทักษะต่อการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21
4. สุขภาพดี มิติสุดท้ายคือการพัฒนาสภาวะทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้เรียน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัย รู้จักดูแลสุขภาพตนเอง และมีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตที่มั่นคง ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและมีคุณภาพอย่างยั่งยืน

กรอบการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาท้ายประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของสถานศึกษานำร่อง พ.ศ. 2564

การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการและกลไกในการตรวจสอบประเมินเรียนรู้ และปรับปรุงระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดขึ้น เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมั่นใจว่าสถานศึกษาบริหารจัดการการศึกษาที่มีคุณภาพทำให้ผู้เรียนทุกคนบรรลุคุณภาพในทุกขั้นตอนตามหลักสูตรที่มุ่งหวังการคิดค้นพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อขยายผลไปสู่การ ปฏิรูปการศึกษาของประเทศในวงกว้าง (ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2564 : 1-7)

เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและสร้างความมั่นใจแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สถานศึกษาจึงต้องดำเนิน การกิจสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ภารกิจที่ 1 : การจัดทำระบบบริหารคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาต้องพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาที่แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่

1. ระบบหลักในการบริหารคุณภาพ (QM1 - QM3)

ระบบหลักสูตร (QM1) การจัดการเรียนการสอน และการวัดประเมินผล (OLE) เปรียบเสมือนระบบการผลิตที่เป็นแกนหลักของคุณภาพการศึกษา

ระบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครู (PLC) หรือ QM2 เป็นระบบที่ติดตาม ประเมิน และปรับปรุงการดำเนินงานของ QM1

ระบบสนับสนุนฝ่ายวิชาการ (QM3) ช่วยติดตาม ประเมิน และพัฒนา QM1 และ QM2 ให้เกิดการเรียนรู้และปรับปรุงต่อเนื่อง

2. ระบบสนับสนุนทั่วไป (QM4)

ระบบสนับสนุนทั่วไป (QM4) เช่น ด้านสุขภาพ อาหาร อาคารสถานที่ ความปลอดภัย ฯลฯ ซึ่งสนับสนุนการทำงานของ QM1 - QM3 และยังสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้ โดยบริหารจัดการตามวงจรคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การตรวจสอบประเมิน (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) หรือเรียกว่าระบบ PDCA เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ภารกิจที่ 2 : การประเมินและปรับปรุงระบบบริหารคุณภาพ สถานศึกษาต้องมีการ ตรวจสอบ ประเมิน และวางแผนแนวทางการปรับปรุงระบบบริหารคุณภาพประจำปี โดยใช้หลักฐานจากการดำเนินงานตามระบบ QM1 - QM4 รวมถึงข้อมูลจากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ เพื่อประเมินทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบ จากนั้นจึงสรุปเป็นแนวทางปรับปรุงสำหรับปีการศึกษาถัดไป พร้อมทั้งเปิดเผยข้อมูลให้ทุกฝ่ายรับทราบ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบบริหารคุณภาพของสถานศึกษา

สุดท้ายให้สถานศึกษาดำเนินการประมวลสรุปหลักฐานการปฏิบัติ การตรวจสอบ การประเมิน และแนวทางในการปรับปรุงระบบการบริหารคุณภาพการศึกษา ออกมาเป็นรายงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาประจำปีการศึกษา และนำแนวทางของการปรับปรุงทั้งหมดเข้าสู่กลไกในการขับเคลื่อนการบริหารคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา พร้อมเปิดเผยรายงานดังกล่าวต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

สรุปกรอบการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ทั้งภารกิจที่ 1 จัดระบบการบริหารคุณภาพการศึกษา และภารกิจที่ 2 ตรวจสอบ ประเมิน และกำหนดแนวทางในการปรับปรุงระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาประจำปี อย่างเป็นวงจรต่อเนื่องในทุก ๆ ปีการศึกษา

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาต่อบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด พบว่ามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และกำกับติดตามการจัดการศึกษา โดยมีโรงเรียนในสังกัดรวม 39 แห่ง ได้จัดทำแผนปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายของรัฐบาล มุ่งสู่การเป็น "องค์กรคุณภาพแห่งอนาคต" ผ่านการพัฒนาทักษะชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาสู่โลกดิจิทัล และการบริหารจัดการตามหลัก

ธรรมาภิบาล ซึ่งทั้งหมดนี้สอดคล้องกับแนวทางพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด และจังหวัดจันทบุรี ที่ได้รับการประกาศภายใต้พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 โดยมีเป้าหมายยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ภายใต้บริหารคุณภาพภายในด้วยระบบ QM1-QM4 และวงจร PDCA เช่นเดียวกับแนวทาง SPDCA ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ซึ่งทั้งสองบริบทมีจุดร่วมที่เน้นการบูรณาการนโยบาย พัฒนาหลักสูตรตามบริบทท้องถิ่น ส่งเสริมนวัตกรรม และพัฒนาครูและบุคลากรอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร และการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และนำเสนอในลำดับถัดไป

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนองค์กรให้สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารที่มีทักษะดังกล่าวจะสามารถคิดวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ มองเห็นโอกาสใหม่ ๆ ในการพัฒนาแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงการบริหารจัดการ และนำพาองค์กรสู่ความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีโดยแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ ความหมายของนวัตกรรม ทักษะการคิด และผู้บริหารสถานศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายของนวัตกรรม

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยี สังคม และเศรษฐกิจ ทำให้การคิดค้นและพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ หรือที่เรียกว่า "นวัตกรรม" กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนความก้าวหน้า นวัตกรรมไม่ได้จำกัดอยู่แค่เทคโนโลยี แต่ยังครอบคลุมถึงแนวคิด วิธีการ และกระบวนการที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ แก้ปัญหา และสร้างคุณค่าใหม่ ๆ ในทุกภาคส่วนของสังคม

ยุคที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง การพัฒนาองค์ความรู้และการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยแนวคิดใหม่ ๆ ที่สามารถตอบสนองต่อสภาวะแวดล้อมและความต้องการของสังคมได้อย่างทันทั่วทั้งที่ แนวคิดเรื่อง "นวัตกรรม" จึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษา โดยเฉพาะในระดับผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก คำว่า "นวัตกรรม" มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน innovare ซึ่งหมายถึง “การสร้างสิ่งใหม่” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2567 : 19 ; พงษ์ศักดิ์ ฤกษ์งาม, 2566 : 165) แนวคิดนี้ไม่เพียงหมายถึงการประดิษฐ์สิ่งใหม่เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการปรับปรุงหรือดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่เดิมให้อยู่ในรูปแบบใหม่ที่สร้างคุณค่างามยิ่งขึ้น โดยสามารถนำไปใช้ได้จริงและตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม คำจำกัดความของนวัตกรรมในเชิงพจนานุกรม สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงหรือการกระทำใหม่ ๆ ที่เกิดจากการคิดค้นของมนุษย์ ทั้งในรูปแบบของแนวคิด วิธีการ หรืออุปกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 565-566) บริบทของการจัดการศึกษา นวัตกรรมไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในแง่ของเทคโนโลยีหรือสื่อการเรียนรู้เท่านั้น แต่รวมถึงการบริหารจัดการ การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียน และการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางการศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดย พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรม

การศึกษา พ.ศ. 2562 ได้ให้นิยามคำว่านวัตกรรมการศึกษาไว้อย่างชัดเจนว่า หมายถึง แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน หรือรูปแบบการบริหารจัดการในรูปแบบใหม่ ที่ผ่านการทดลองและพัฒนา จนมีความน่าเชื่อถือว่าสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงครอบคลุมถึงการนำสิ่งดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2562 : 102-120) ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ได้รับการยืนยันเพิ่มเติมจากการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2567) ซึ่งชี้ให้เห็นว่านวัตกรรมมิได้เป็นเพียงสิ่งใหม่ แต่คือการเปลี่ยนแปลงจากบริบทเดิมให้เกิดคุณค่าใหม่ ผ่านการคิด วิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคือนักการศึกษาและผู้บริหาร ซึ่งต้องมีความสามารถในการมองเห็นโอกาสจากความเปลี่ยนแปลง และแปลงโอกาสนั้นให้กลายเป็นแนวทางการพัฒนาองค์กร

ตามแนวคิดข้างต้นในทัศนะของนักวิชาการ นวัตกรรมจึงเกี่ยวข้องกับทั้งกระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ การมองเห็นทางเลือกใหม่ การประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ และการแสวงหาวิธีการที่แตกต่างเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีกว่าเดิม โดยเฉพาะในยุคที่การศึกษาไทยเผชิญกับความท้าทายรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี สภาพเศรษฐกิจ สังคม และความคาดหวังจากผู้เรียนและผู้ปกครอง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถนำแนวคิดนวัตกรรมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมี "ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม" ซึ่งหมายถึงความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และสร้างแนวทางใหม่ในการบริหารจัดการองค์กร รวมถึงการส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรมีส่วนร่วมในการพัฒนาและนำนวัตกรรมมาใช้ในทุกมิติของการดำเนินงาน ทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ การบริหารบุคลากร การพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ๆ

นวัตกรรมเป็นแนวคิดสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาองค์กรและสังคมอย่างกว้างขวาง โดยทั่วไป นวัตกรรม หมายถึง การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนา หรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ที่มีคุณค่า (Value Creation) และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น เศรษฐกิจ และสังคม เช่น ผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ (ศศิมา สุขสว่าง, 2560 : 1) แนวคิดนี้จึงไม่จำกัดอยู่แค่การสร้างสิ่งใหม่ แต่ยังครอบคลุมถึงการดัดแปลงหรือปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ทันสมัยและเหมาะสมกับบริบทและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป (อรชร ปราจันทร และสุกัญญา แซมซ้อย, 2561 : 58-60) การนำนวัตกรรมมาใช้ในการดำเนินงานจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน โดยอาศัยฐานความรู้และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งส่งผลให้ผลลัพธ์ที่ได้มีคุณภาพและดีกว่าแนวทางเดิม ขณะเดียวกัน นวัตกรรมยังเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ทั้งในเชิงความคิด กระบวนการผลิต หรือโครงสร้างขององค์กร การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจมีลักษณะเป็นการปฏิวัติอย่างถอนรากถอนโคน หรือเป็นการพัฒนาและต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่แล้วเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความทันสมัย (อภิสิทธิ์ ธรรมวิมุติ และธีระวัฒน์ จันทิก, 2560 : 1572-1589) ในด้านการประยุกต์ใช้ นวัตกรรมสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทหลัก ซึ่งแต่ละประเภทมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรและประเทศ ได้แก่ (1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) คือการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ queตอบสนองความต้องการของตลาดได้ดีขึ้น (2) นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) คือการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต การนำเสนอผลิตภัณฑ์ หรือวิธีการนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุน

(3) นวัตกรรมตำแหน่ง (Position Innovation) เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสินค้าหรือบริการ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของผู้บริโภค และ (4) นวัตกรรมกรอบแนวคิด (Paradigm Innovation) คือการสร้างนวัตกรรมที่เปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดหรือวิธีคิดเดิม ๆ อย่างมีนัยสำคัญ (ปรีชา คำมาตี และคณะ, 2560 : 216-225) การเข้าใจลักษณะและประเภทของนวัตกรรมช่วยให้องค์กร โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา สามารถพัฒนากลยุทธ์และทักษะที่จำเป็นสำหรับการนำนวัตกรรมมาใช้ เพื่อปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและการบริหารงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมให้องค์กรมีความสามารถในการสร้างและประยุกต์ใช้นวัตกรรมถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและยกระดับศักยภาพขององค์กรในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (ศศิมา สุขสว่าง, 2560 : 1) นอกจากนี้ การพัฒนานวัตกรรมยังมีเป้าหมายเพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน การคิดและการสร้างนวัตกรรมที่ดีไม่เพียงแต่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจเท่านั้น แต่ต้องรวมถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

Mokhlis และ Abdullah (2025 : 323) กล่าวว่า นวัตกรรมในระบบการศึกษาคือการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านการพัฒนาและใช้กระบวนการใหม่ ๆ ที่สามารถปรับปรุงการสอน การเรียนรู้ และการจัดการในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและทันสมัยยิ่งขึ้น ซึ่งเน้นความสำคัญของการนำเทคโนโลยีและแนวทางใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของผู้เรียนและสังคมในยุคปัจจุบัน ในขณะที่ Aktaş, Aktamiş และ Hiğde (2024 : 234-235) มองว่า นวัตกรรมเป็นการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลที่ช่วยส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการนำความคิดใหม่ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยระบุว่าทักษะนวัตกรรมประกอบด้วย 5 มิติหลัก ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-efficacy) พลังงานและความกระตือรือร้น (Energy) ความกล้าเสี่ยง (Risk propensity) และภาวะผู้นำ (Leadership) ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและสร้างนวัตกรรมในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Zhang และ Wang (2023 : 110-125) ได้เสริมว่า นวัตกรรมไม่เพียงแต่เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีหรือวิธีการใหม่ ๆ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการทดลองสิ่งใหม่ ๆ อย่างเปิดกว้าง การสนับสนุนการทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากรถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จทางนวัตกรรม เช่นเดียวกันกับ Pereira และ Silva (2024 : 45-60) เน้นย้ำว่าการพัฒนานวัตกรรมต้องผสมผสานความรู้ด้านเทคโนโลยีและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและกลยุทธ์ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในองค์กร การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะนวัตกรรมในบุคลากรจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

นวัตกรรมคือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและประยุกต์ใช้ความคิดใหม่ ๆ ในระดับบุคคลและองค์กร โดยอาศัยทักษะ ความรู้ และวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการทดลองและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีคุณค่าและยั่งยืนในทุกมิติของสังคมและเศรษฐกิจ นวัตกรรมไม่ได้จำกัดเพียงการพัฒนาด้านเทคโนโลยีหรือวิธีการใหม่ ๆ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน และการแลกเปลี่ยน

ความรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว ในบริบทของการศึกษา นวัตกรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยตั้งอยู่บนฐานของความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของยุคสมัย ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเป็นผู้นำเชิงนวัตกรรม ที่สามารถมองการณ์ไกลและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เกิดผลเป็นรูปธรรมและยั่งยืน การมีทักษะนวัตกรรมที่หลากหลาย ทั้งในด้านความคิดสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความกล้าเสี่ยง และภาวะผู้นำ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในยุคสมัยใหม่ นวัตกรรมจึงเป็นการเชื่อมโยงความคิดสร้างสรรค์กับการประยุกต์ใช้ความรู้และประสบการณ์ เพื่อพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ กระบวนการ หรือรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสร้างคุณค่าอย่างแท้จริง การส่งเสริมและพัฒนาทักษะด้านนวัตกรรมในบุคคลและองค์กรจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรสามารถรับมือกับความท้าทาย และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

สรุปภาพรวมได้ว่า นวัตกรรมหมายถึง การสร้างสิ่งใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้น ด้วยการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ และทักษะ พร้อมกับพิจารณาบริบทที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ กระบวนการ วิธีการจัดการ หรือแนวคิดใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป้าหมายหลักของนวัตกรรมคือการแก้ไขปัญหา พัฒนา และยกระดับคุณภาพในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา นวัตกรรมจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ ทักษะชีวิต และศักยภาพของผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่อย่างแท้จริง

ความหมายของทักษะการคิด

ทักษะการคิดเป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ หรือการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถแก้ปัญหา ตัดสินใจ และพัฒนาตนเองได้ ส่งผลต่อความสำเร็จทั้งในด้านการศึกษา การทำงาน และการใช้ชีวิตประจำวัน มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้

แคทรียา แสงใส (2566 : 42) กล่าวว่า ทักษะการคิดเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถรับรู้ข้อมูล วิเคราะห์สถานการณ์ และแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ทักษะพื้นฐาน ทักษะทั่วไป และทักษะขั้นสูง ซึ่งแต่ละระดับมีบทบาทและความสำคัญต่อกันอย่างเป็นระบบ ทักษะพื้นฐาน ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เป็นรากฐานของการสื่อสารและการรับรู้ข้อมูลจากผู้อื่นหรือจากสภาพแวดล้อม ทักษะเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับข้อมูลอย่างถูกต้องและเข้าใจบริบทต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ต่อมาคือทักษะทั่วไป เช่น การสังเกต การตั้งคำถาม การแยกแยะข้อมูล และการเปรียบเทียบ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถพิจารณาข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ และเริ่มต้นการคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีระบบ ส่วนทักษะขั้นสูง เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา เป็นทักษะที่ใช้ในการประเมินข้อมูลที่มืออย่างลึกซึ้ง เพื่อวางแผน ตัดสินใจ และแก้ไขสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้ ทั้งสามระดับของทักษะการคิดนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และล้วนเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการเรียนรู้ การดำรงชีวิตในสังคม และการพัฒนาตนเองในยุคศตวรรษที่ 21 การส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบจะช่วยให้

บุคคลสามารถคิดอย่างมีเหตุผล มีวิจารณญาณ และพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในทุกมิติ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ นัฐกฤตา เกียรติกาญจน์ และคณะ (2565 : 60) กล่าวว่า การสร้างนวัตกรรมในองค์กรเริ่มต้นจากการวางรากฐานที่มั่นคงผ่านการพัฒนาทักษะการคิดพื้นฐาน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถคิดอย่างสร้างสรรค์และมีวิจารณญาณอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมทักษะเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดการพัฒนาตนเอง แต่ยังเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนางานในรูปแบบที่แตกต่างจากเดิม กระบวนการเรียนรู้จึงต้องได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะเหล่านี้ โดยครูและบุคลากรทางการศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถาม กล้าคิด กล้าแสดงออก และกล้าลองผิดลองถูก สิ่งเหล่านี้จะค่อย ๆ สร้างวัฒนธรรมของการเรียนรู้และนวัตกรรมในองค์กร เมื่อบุคลากรทุกระดับมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ ร่วมกับการทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กร ก็จะช่วยผลักดันให้สถานศึกษาพัฒนาไปสู่การเป็น “องค์กรแห่งนวัตกรรม” (Innovative Organization) ซึ่งมีความยืดหยุ่น พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน ในขณะที่ยังคง คุสุมภ์ และสุลี ทองวิเชียร (2560 : 2) กล่าวถึง ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง กระบวนการทางปัญญา ที่เน้นการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล โดยเริ่มจากการสืบค้นข้อมูล การประเมินคุณค่าของข้อมูล การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ รวมถึงการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถนำไปสู่การสร้างความสำเร็จอย่างมีหลักการ และการตัดสินใจที่นำไปสู่การลงมือปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล ประกอบด้วย 1. การแสวงหาความจริง (Truth Seeking) คือ มีความมุ่งมั่นในการค้นหาความจริง โดยการตั้งคำถาม การสังเกต การไตร่ตรอง และกระตุ้นให้เกิดการตอบข้อซักถามอย่างมีเหตุผล 2. การเปิดใจกว้าง (Open-mindedness) คือ มีความอดทน และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเอง พร้อมเปิดรับแนวคิดใหม่โดยปราศจากอคติ 3. การคิดวิเคราะห์ (Analyticity) คือ ให้ความสำคัญกับเหตุผลและหลักฐาน สนใจในรายละเอียดของข้อมูล และเลือกใช้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ในการพิจารณาและตัดสินใจ 4. การคิดอย่างเป็นระบบ (Systematicity) คือ มีความสามารถในการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างชาญฉลาดและมีแบบแผน 5. ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) คือ เชื่อมั่นในเหตุผลและวิจารณญาณของตนเอง สามารถตัดสินใจได้อย่างมั่นใจบนพื้นฐานของการคิดเชิงเหตุผล 6. ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน (Inquisitiveness) คือ มีความกระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็น และใฝ่หาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ 7. ความมีวุฒิภาวะ (Maturity) คือ สามารถยอมรับความคิดหรือข้อมูลที่หลากหลาย พร้อมใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบในการตัดสินใจและสะท้อนมุมมองด้วยปัญญา โดยสงวน อินทรักษ์ (2559 : 21) กล่าวว่า ทักษะการคิดเป็นทักษะพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาชีวิตไปสู่ความสำเร็จ เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เรานำความรู้ ประสบการณ์ และทักษะทางเทคนิคมาใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในแต่ละสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทบาทของผู้บริหาร ซึ่งต้องเผชิญกับการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่องานและองค์กร หากผู้นำนี้นำทักษะการคิดที่ดี โดยเฉพาะการคิดเชิงบวกและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ มีเหตุผล และเป็นธรรม ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อทั้งตัวผู้นำเอง ทีมงาน และองค์กรโดยรวม ในทาง

กลับกัน หากขาดทักษะการคิดหรือมีกรอบความคิดที่เป็นลบ ก็อาจส่งผลให้การตัดสินใจขาดความรอบคอบ มองปัญหาในมุมแคบ หรือมีอคติ ซึ่งส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการทำงาน และบั่นทอนความไว้วางใจจากผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงอาจส่งผลกระทบต่อความก้าวหน้าขององค์กรโดยรวม ดังนั้น การพัฒนาทักษะการคิด ทั้งในด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ และการคิดเชิงระบบ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้นำทุกคนควรให้ความสำคัญ เพราะสิ่งนี้ไม่เพียงส่งผลต่อการบริหารงาน แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสรรค์อนาคตที่มั่นคงและยั่งยืนขององค์กรและสังคมโดยรวม

Sai-ed, K. (2024 : 56) กล่าวว่า ทักษะการคิด หมายถึง ความสามารถในการใช้กระบวนการคิดอย่างมีระเบียบ มีเหตุผล และมีวิจารณญาณ เพื่อวิเคราะห์ ประเมิน และสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจหรือแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้อย่างรอบคอบ และเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทหรือข้อจำกัดที่มีอยู่ การมีทักษะการคิดที่ดีช่วยให้สามารถแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องจากข้อมูลที่บิดเบือน หรือข้อมูลที่มีอคติได้ อีกทั้งยังช่วยลดความผิดพลาดในการตัดสินใจ เพราะผ่านการกลั่นกรองด้วยกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์และคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคมโดยรวม นอกจากนี้ ทักษะการคิดยังเป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การคิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ และการมองเห็นโอกาสท่ามกลางวิกฤติ การพัฒนาทักษะการคิดจึงควรเริ่มต้นตั้งแต่วัยเรียน และฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน การทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อเราคิดเป็น เราก็สามารถตัดสินใจและกระทำได้อย่างถูกต้องเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ขณะที่ Paul, R., & Elder, L. (2014 : 2) กล่าวถึง ทักษะการคิด (Thinking Skills) หมายถึง ความสามารถในการใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีเหตุผล เพื่อประเมิน วิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้ข้อมูลในการตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะนี้ถือเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ในชีวิตรประจำวันและในสภาพแวดล้อมการทำงานที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยทักษะการคิดสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ได้แก่ 1. ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ซึ่งเน้นการใช้เหตุผลอย่างรอบคอบในการประเมินข้อมูล ความคิดเห็น หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยหลีกเลี่ยงอคติและใช้หลักฐานในการตัดสินใจ 2. ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นทักษะในการมองปัญหาในมุมใหม่ คิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ และแสวงหาแนวทางแก้ไขที่หลากหลายและแปลกใหม่ 3. ทักษะการคิดเชิงระบบ (Systemic Thinking) ซึ่งเป็นการมองเห็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบเดียวกัน เข้าใจผลกระทบและความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างส่วนย่อยต่าง ๆ การพัฒนาทักษะการคิดทั้งสามประเภทนี้อย่างสมดุล จะช่วยให้บุคคลสามารถคิดอย่างมีประสิทธิภาพ ตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม และสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า ทักษะการคิด หมายถึง ทักษะทางปัญญาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการคิดเชิงบวกซึ่งส่งผลให้เกิดการกระทำที่ดีและสร้างสรรค์ ช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาและตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ทักษะการคิดประกอบด้วยหลายด้าน เช่น การคิดสื่อความหมาย การคิดเชิงระบบ การคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ และการคิดเชิงจริยธรรม ซึ่งช่วยให้สามารถประมวลข้อมูลและใช้เหตุผลอย่างมีวิจารณญาณ ผู้บริหาร

สถานศึกษาที่มีทักษะการคิดที่ดีจะสามารถมองเห็นภาพรวมขององค์กร เข้าใจความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่าง ๆ และวางแผนจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งยังสามารถปรับตัวให้ทันกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การพัฒนาทักษะการคิดจึงถือเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จในการบริหารจัดการ โดยช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำทางการศึกษา และส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรโดยรวมอย่างยั่งยืน

ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษานับเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาให้ก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแต่รับผิดชอบงานบริหารจัดการภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังต้องมีบทบาทในฐานะผู้นำทางวิชาการที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ครูและนักเรียน ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกยุคใหม่ พร้อมทั้งสามารถปรับตัว วางแผน และตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งด้านทักษะ ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ควบคู่ไปกับการสนับสนุนครูให้มีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งหมดนี้ล้วนมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (มาตรา 3) (2542 : 3) ได้ให้ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน โดยมีบทบาทสำคัญในการวางแผน ควบคุม และประสานงานกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สถานศึกษานั้น ๆ สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษายังต้องทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาคุณภาพครู บุคลากร และนักเรียนให้สามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่ ตลอดจนรับผิดชอบในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งด้านกายภาพและสภาพจิตใจของนักเรียน อีกทั้งยังต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาเป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนระบบการศึกษาให้มีคุณภาพและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การมีความรู้ความสามารถด้านการบริหาร การจัดการ การสื่อสาร และภาวะผู้นำ ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรมี เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษาและผู้เรียนในที่สุด

วรัญชิต เต็มสังข์ (2565 : 7) กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้ประกอบการในผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีลักษณะผู้ประกอบการจะมีความสามารถในการคิดนอกกรอบอย่างสร้างสรรค์และกล้าที่จะนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อรับมือกับความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคปัจจุบัน การคิดแบบสร้างสรรค์นี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน แต่ยังส่งเสริมการพัฒนาองค์กรให้เป็นโรงเรียนที่มีความเป็นองค์กรผู้ประกอบการที่สามารถปรับตัวและเติบโตได้อย่างยั่งยืน การเป็นองค์กรผู้ประกอบการนั้น ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มุ่งเน้นการพัฒนาและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับ

บริบทของโรงเรียน รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความคิดริเริ่มและการเรียนรู้ของบุคลากร ในโรงเรียน นอกจากนี้ ผู้บริหารยังต้องสามารถบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การบริหารจัดการ การศึกษาที่มีความสำเร็จและมีผลกระทบในเชิงบวกต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชนโดยรอบ ดังนั้น คุณลักษณะผู้ประกอบการจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่จะส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาบรรลุ เป้าหมายในการพัฒนาโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป โดยที่กัณยรัตน์ จันทรวงศ์ (2562 : 209) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องและทันต่อการ เปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ภาวะผู้นำและการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพเป็น ปัจจัยหลักที่ช่วยขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล พร้อมรับมือกับความท้าทายและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมศักยภาพของครูและบุคลากรในสถานศึกษา ในบริบทของทุนมนุษย์กับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารต้องเข้าใจว่า “ทุนมนุษย์” คือทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาองค์กร การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การพัฒนา ทักษะ และการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากร เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับแนวคิดใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษา การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างความยั่งยืนให้กับสถานศึกษาด้วยแนวทางดังกล่าว ผู้บริหารจึงต้องผสมผสานระหว่างภาวะผู้นำ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการปรับตัวสู่การ เปลี่ยนแปลง เพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิผลสูงสุดและส่งผลดีต่อการพัฒนาผู้เรียนในระยะ ยาวต่อไป ในขณะที่ อาริษา วัฒนครใหญ่ และคณะ (2560 : 34) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็น ผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน การมีวิสัยทัศน์ที่ กว้างไกล พร้อมกับความรู้และความสามารถในการบริหารจัดการ รวมถึงคุณธรรมจริยธรรมที่มั่นคง จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดทิศทางและเป้าหมายของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจนและเหมาะสม กับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ผู้บริหารต้องส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียน การสอนให้มีคุณภาพ เน้นการพัฒนาครูและบุคลากรให้มีศักยภาพสูงขึ้น เพื่อให้การเรียนการสอน ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคม นอกจากนี้ยังต้องวางแผนและกำหนดนโยบาย รวมถึงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์ที่ เป็นรูปธรรม ในฐานะผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษายังต้องทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและเสริมสร้างความ ร่วมมือระหว่างครู บุคลากร และผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา การส่งเสริมการมี ส่วนร่วมนี้จะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการ ทำงานที่ดีและการพัฒนาที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ ความร่วมมือกับชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ยังเป็น ปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มศักยภาพและทรัพยากรให้กับสถานศึกษา ทำให้การบริหารจัดการศึกษาเกิด ความสมบูรณ์และยั่งยืนในระยะยาว และปัทม สันตินิยม (2563 : 144) กล่าวว่า บทบาทของ ผู้บริหารในยุคการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดและ ความก้าวหน้าขององค์กร เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบอย่าง ลึกซึ้งต่อรูปแบบการทำงาน กระบวนการผลิต และการบริหารจัดการ ผู้บริหารจึงต้องมีภาวะผู้นำที่

สามารถปรับตัวและนำองค์กรให้ก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารยุคนี้ต้องมองเห็นการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีไม่ใช่เป็นอุปสรรค แต่เป็นโอกาสในการพัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สามารถสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกให้กับบุคลากรในองค์กรเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยืดหยุ่น พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมใหม่ๆ ได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมียุทธศาสตร์ในการวางแผนและบริหารจัดการทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าต่อองค์กร ต้องส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของพนักงาน เพื่อให้ทีมงานมีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมทั้งส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสรุป ผู้บริหารยุคการเปลี่ยนแปลงต้องเป็นผู้นำที่มีความยืดหยุ่น มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และมีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระบบ เพื่อให้องค์กรสามารถเติบโตและพัฒนาได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในยุคเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

แนวคิดของ Fullan (2021 : 1), Hoy Miskel (2001 : 2-3) และ Bass (1990 : 1) ได้เน้นบทบาทของภาวะผู้นำแบบการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งถือเป็นรูปแบบการเป็นผู้นำที่สำคัญและมีพลังในการสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในองค์กร โดยภาวะผู้นำแบบทรานส์ฟอร์มเมชันนัลนี้ จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการพัฒนาองค์กรไปในทิศทางที่ดีขึ้น ผู้นำในลักษณะนี้จะไม่เพียงแค่บริหารจัดการงานตามหน้าที่เท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและการยอมรับในเป้าหมายขององค์กร ตลอดจนเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการเรียนรู้และนวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ในบริบทของการบริหารการศึกษา ผู้นำต้องมีบทบาทที่หลากหลายและครอบคลุมมากกว่าการบริหารจัดการภารกิจและทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังต้องมีความสามารถในการกระตุ้นและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อให้พนักงานในองค์กรมีความพร้อมและสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้นำยังควรส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกระดับได้อย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดภาวะผู้นำแบบการเปลี่ยนแปลงของ Bass (1990 : 1) จึงช่วยเติมเต็มภาพรวมบทบาทของผู้บริหารยุคใหม่ ที่ต้องเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อน โดยเน้นการสร้างแรงจูงใจ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่พร้อมรองรับนวัตกรรมและความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำองค์กรทางการศึกษาไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนในระยะยาว

ดังนั้น การผสมผสานแนวคิดของ Fullan (2021 : 1) ที่เน้นวิสัยทัศน์และการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง, Hoy และ Miskel (2001 : 2-3) ที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และ Bass (1990 : 1) ที่เน้นภาวะผู้นำแบบการเปลี่ยนแปลงนี้ จึงเป็นกรอบความคิดที่ช่วยให้ผู้บริหารในยุคปัจจุบันสามารถนำองค์กรทางการศึกษาให้ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการและการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความท้าทายของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการบริหารจัดการหน่วยงานทางการศึกษา โดยสามารถนำทฤษฎีและแนวคิดการบริหารมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ด้วยวิธีสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำ ริเริ่มนวัตกรรม ตลอดจนมีศักยภาพในการบริหารงาน บริหารคน และจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลสูงสุด เพื่อให้การดำเนินงานในองค์กรประสบความสำเร็จสอดคล้องกับเป้าหมายของระบบการศึกษาที่ตั้งไว้

ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา

การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้องค์กรทางการศึกษาสามารถดำเนินงานและพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในยุคที่การศึกษาเผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยี นโยบาย และสังคม การบริหารจัดการที่ดีจึงเป็นปัจจัยหลักที่จะส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างเหมาะสม การบริหารการศึกษาครอบคลุมการวางแผน การจัดองค์กร การนำ และการควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาของนักเรียน รวมถึงการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรและนวัตกรรมในองค์กร เพื่อให้การบริหารการศึกษามีประสิทธิผล นักวิชาการได้เสนอทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ที่ช่วยอธิบายหลักการและวิธีการบริหารในบริบทของการศึกษา เช่น ทฤษฎีระบบที่มององค์กรเป็นระบบที่มีองค์ประกอบสัมพันธ์กัน ทฤษฎีพฤติกรรมที่เน้นบทบาทของผู้บริหารและการปฏิสัมพันธ์ภายในองค์กร รวมถึงทฤษฎีภาวะผู้นำที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของผู้บริหารในการสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาศักยภาพบุคลากร นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีการวางแผนเชิงกลยุทธ์และการบริหารเชิงคุณภาพที่ช่วยให้องค์กรสามารถตั้งเป้าหมายและดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว การทำความเข้าใจทฤษฎีเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับผู้บริหารการศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพขององค์กรในยุคปัจจุบัน การศึกษาครั้ง ผู้วิจัยได้สรุป ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา 5 ทฤษฎีสำคัญ ดังนี้

1. ทฤษฎีระบบ (Systems Theory)

ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารการศึกษา เนื่องจากมององค์กรการศึกษาเป็นระบบหนึ่งที่มีองค์ประกอบหลายส่วนที่ทำงานสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนและมีเป้าหมายร่วมกัน ความสำคัญของทฤษฎีระบบอยู่ที่การช่วยให้ผู้บริหารสามารถเข้าใจองค์รวมขององค์กร และเห็นความเชื่อมโยงระหว่างส่วนต่าง ๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ กระบวนการเรียนการสอน และสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพและความสำเร็จขององค์กรการศึกษา การมององค์กรมองผ่านเลนส์ของระบบจึงช่วยลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความสอดคล้องในการดำเนินงาน (Bertalanffy, 2020 : 3) หลักการสำคัญของทฤษฎีระบบ คือ การมององค์กรในลักษณะของระบบเปิดที่มีการป้อนข้อมูล รับข้อมูล ปรับเปลี่ยน และตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างต่อเนื่อง โดยแต่ละส่วนของระบบต้องทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนเพื่อให้ระบบโดยรวมสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ นอกจากนี้ ยังเน้นหลักการของการประสานงาน การสื่อสาร และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ภายในองค์กร เพื่อสร้างความ

สมดุลและความยั่งยืนของระบบ (Checkland, 2019 : 1) โดยระบบจะไม่สามารถทำงานได้ดีถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งทำงานอย่างโดดเดี่ยวหรือขัดแย้งกับส่วนอื่น

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีระบบกับการบริหารการศึกษา ผู้บริหารจะต้องมองภาพรวมขององค์กรและจัดการองค์ประกอบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกัน เช่น การบริหารทรัพยากรบุคคลต้องสัมพันธ์กับงบประมาณและนโยบายการเรียนการสอน การวางแผนและการตัดสินใจจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ของระบบ นอกจากนี้ การประสานงานกับสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ชุมชน ผู้ปกครอง และหน่วยงานกำกับดูแล ก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ระบบสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำแนวคิดทฤษฎีระบบมาใช้ จะช่วยเพิ่มความเข้าใจและประสิทธิผลในการบริหารจัดการองค์การทางการศึกษาได้อย่างเป็นองค์รวมและยั่งยืน (Senge, 2022 : 35)

2. ทฤษฎีพฤติกรรม (Behavioral Theory)

ทฤษฎีพฤติกรรม (Behavioral Theory) เป็นแนวคิดที่มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะในประเด็นของภาวะผู้นำและการจัดการบุคลากร ซึ่งถือเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนองค์กรให้เกิดผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ ความสำคัญของทฤษฎีนี้อยู่ที่การเน้น "พฤติกรรมของผู้นำ" ไม่ใช่แค่ลักษณะเฉพาะบุคคล แต่รวมถึงวิธีการสื่อสาร การบริหารความสัมพันธ์และความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเกิดความร่วมมืออย่างเต็มที่ (Northouse, 2022 : 165) ในบริบทของสถานศึกษา การที่ผู้บริหารสามารถปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการของครู นักเรียน และชุมชน จะช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาภายในองค์กร หลักการสำคัญของทฤษฎีพฤติกรรมเน้นไปที่สองแนวทางหลัก คือ พฤติกรรมที่มุ่งเน้นงาน (task-oriented) และพฤติกรรมที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ (relationship-oriented) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะสามารถผสมผสานทั้งสองแนวทางนี้ได้อย่างสมดุล โดยสามารถกำหนดทิศทางการทำงานอย่างชัดเจน ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างความไว้วางใจ เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และส่งเสริมความผูกพันในองค์กร (Robbins & Judge, 2023 : 6)

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีนี้ในบริบทของการบริหารการศึกษา ผู้บริหารควรใช้การสื่อสารอย่างเปิดเผย รับฟังความคิดเห็นของครูและบุคลากร และสร้างแรงจูงใจผ่านการยอมรับในคุณค่าและศักยภาพของแต่ละบุคคล เช่น การมอบหมายงานที่เหมาะสมกับความถนัด การให้คำชมเชยอย่างจริงใจ หรือการสนับสนุนโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและความพึงพอใจของบุคลากรในระยะยาว (Yukl, 2020 : 1)

โดยสรุป ทฤษฎีพฤติกรรมมีคุณูปการอย่างยิ่งต่อการพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กรการศึกษา โดยช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจพฤติกรรมที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กร และสามารถประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theories)

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นองค์ประกอบหลักที่มีผลต่อความสำเร็จของการบริหารการศึกษาในทุกระดับ เนื่องจากผู้นำไม่ได้เป็นเพียงผู้กำหนดนโยบาย แต่ยังเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมองค์กร พัฒนาบุคลากร และขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ให้กลายเป็นจริง ในโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้นำทางการศึกษาจำเป็นต้องมีความสามารถในการ

ปรับตัว และเลือกใช้แนวทางภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ทฤษฎีภาวะผู้นำในปัจจุบันมีหลากหลายแนวทาง แต่ละแนวทางต่างก็มีจุดแข็งและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอทฤษฎีภาวะผู้นำที่ได้รับความนิยมและมีการใช้อย่างแพร่หลาย ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบแปลงเปลี่ยน (Transformational Leadership) ภาวะผู้นำแบบบริการ (Servant Leadership) และภาวะผู้นำแบบสถานการณ์ (Situational Leadership) ภาวะผู้นำแบบแปลงเปลี่ยน (Transformational Leadership) ที่เน้นการสร้างแรงบันดาลใจและวิสัยทัศน์

1. ความสำคัญของภาวะผู้นำในการบริหารการศึกษา

ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อคุณภาพของการบริหารสถานศึกษา การเรียนรู้ของนักเรียน และการพัฒนาวิชาชีพของครูและบุคลากรทางการศึกษา (Northouse, 2022 : 165) ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และสามารถสื่อสารเป้าหมายอย่างชัดเจน จะช่วยให้เกิดความร่วมมือภายในองค์กร และส่งเสริมให้ครูมีแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนการสอนให้สอดคล้องกับยุคสมัย นอกจากนี้ ภาวะผู้นำยังเป็นกลไกสำคัญในการตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานกำกับดูแล

สถานการณ์ปัจจุบันที่การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและนโยบายทางการศึกษาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้นำจึงต้องสามารถบริหารความเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในโรงเรียนได้อย่างยั่งยืน (Yukl, 2020 : 1)

2. หลักการของทฤษฎีภาวะผู้นำ

2.1 ภาวะผู้นำแบบแปลงเปลี่ยน (Transformational Leadership)

ภาวะผู้นำแบบแปลงเปลี่ยนเน้นการสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ผู้นำในแนวนี้นักมีวิสัยทัศน์ชัดเจน สามารถถ่ายทอดเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่ และสร้างแรงจูงใจภายในให้กับทีมงาน (Bass & Riggio, 2021 : 5-34) หลักการสำคัญของแนวคิดนี้ประกอบด้วย การมีอิทธิพลเชิงบวก (Idealized Influence) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) การพิจารณารายบุคคล (Individualized Consideration) ภาวะผู้นำรูปแบบนี้เหมาะสำหรับการพัฒนาองค์กรทางการศึกษาให้เกิดนวัตกรรมและยกระดับการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างยั่งยืน

2.2 ภาวะผู้นำแบบบริการ (Servant Leadership)

ทฤษฎีนี้เน้นการให้บริการผู้อื่นก่อนตนเอง โดยเชื่อว่าการพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของผู้นำ (Greenleaf, 2021 : 233) ผู้นำแบบบริการจะรับฟังอย่างตั้งใจ สนับสนุนการเติบโตของทีมงาน และสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ จุดเด่นของแนวทางนี้คือการสร้างความผูกพันทางอารมณ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ซึ่งช่วยลดความตึงเครียด และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานโดยรวม

2.3 ภาวะผู้นำแบบสถานการณ์ (Situational Leadership)

ทฤษฎีนี้พัฒนาโดย Hersey และ Blanchard (2022 : 84) ชี้ให้เห็นว่าไม่มีกลยุทธ์เดียวที่ใช้ได้ในทุกสถานการณ์ ผู้นำต้องประเมินระดับความสามารถและความเต็มใจของบุคลากรในแต่ละช่วงเวลา แล้วเลือกใช้สไตล์ผู้นำที่เหมาะสม เช่น การสั่งการ (Directing) การโค้ช (Coaching) การสนับสนุน (Supporting) หรือการมอบอำนาจ (Delegating)

3. การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำในการบริหารการศึกษา

3.1 การใช้ภาวะผู้นำแบบแปลงเปลี่ยน

ผู้นำโรงเรียนสามารถใช้แนวคิดนี้ในการกำหนดวิสัยทัศน์โรงเรียนร่วมกับครูและนักเรียน เช่น การจัดประชุมวิสัยทัศน์ การตั้งเป้าหมายเชิงคุณภาพ และการออกแบบกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งช่วยให้บุคลากรมีแรงผลักดันในการทำงาน และมุ่งมั่นพัฒนาองค์กร

3.2 การใช้ภาวะผู้นำแบบบริการ

ในการปฏิบัติจริง ผู้นำควรเน้นการดูแลครูให้มีสภาวะที่ดี มีโอกาสพัฒนาตนเอง และได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น การให้ทุนอบรม การปรึกษาแบบเป็นมิตร หรือการจัดเวลาดูงานอย่างยืดหยุ่น ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรรู้สึกมีคุณค่าและพร้อมทุ่มเทให้กับองค์กร

3.3 การใช้ภาวะผู้นำแบบสถานการณ์

ผู้นำต้องวิเคราะห์ระดับความพร้อมของครูรายบุคคล เช่น ครูใหม่อาจต้องการคำแนะนำมากกว่าครูที่มีประสบการณ์ ในขณะที่ครูที่มีความเชี่ยวชาญอาจต้องการอิสระในการคิดและออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ การรู้จักปรับรูปแบบภาวะผู้นำให้สอดคล้องกับบริบทและบุคลากร จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความพึงพอใจในการทำงานของครู

ภาวะผู้นำไม่ได้มีรูปแบบเดียวที่เหมาะสมกับทุกองค์กรการศึกษา แต่การเข้าใจและประยุกต์ใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำหลายรูปแบบ เช่น แปลงเปลี่ยน บริการ และสถานการณ์ จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถขับเคลื่อนองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่สามารถตั้งใจ สนับสนุน และปรับตัวได้ จะเป็นผู้ที่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและสร้างอนาคตทางการศึกษาที่มั่นคงและยั่งยืน

4. ทฤษฎีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning Theory)

การวางแผนเชิงกลยุทธ์ถือเป็นกระบวนการสำคัญในบริบทของการบริหารการศึกษา โดยเฉพาะในยุคที่การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย เทคโนโลยี และความต้องการของผู้เรียนเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทฤษฎีการวางแผนเชิงกลยุทธ์เน้นการกำหนดเป้าหมายระยะยาวขององค์กร และออกแบบแนวทางดำเนินงานที่สอดคล้องกันในทุกระดับเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน (Bryson, 2018 : 1982) ความสำคัญ ของทฤษฎีนี้อยู่ที่การทำให้องค์กรการศึกษามีทิศทางชัดเจนและสามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น การแข่งขันทางการศึกษา ความคาดหวังของชุมชน หรือการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ผู้บริหารที่มีทักษะการวางแผนเชิงกลยุทธ์จะสามารถพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพสูงสุด (Poister, 2019 : 148)

หลักการ ของการวางแผนเชิงกลยุทธ์เริ่มจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก (SWOT Analysis) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายองค์กร จากนั้นจึงวางแผนกลยุทธ์ในรูปของแผนปฏิบัติการ พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดและระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (Bryson & George, 2020 : 825–836)

การประยุกต์ใช้ ในการบริหารการศึกษา เช่น การจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนระยะ 3–5 ปี โดยใช้ข้อมูลจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความพึงพอใจของผู้ปกครอง และแนวนโยบายกระทรวงศึกษา ร่วมกับการมีส่วนร่วมของครู ชุมชน และนักเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานตอบโจทย์บริบทและเกิดผลอย่างแท้จริง

ทฤษฎีการวางแผนเชิงกลยุทธ์เป็นแนวคิดสำคัญในบริบทของการบริหารการศึกษา เนื่องจากช่วยกำหนดทิศทางระยะยาวขององค์กร พร้อมทั้งวางแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นให้เกิดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจของสถานศึกษา ผู้บริหารต้องวิเคราะห์ทั้งปัจจัยภายใน เช่น บุคลากรและทรัพยากร และปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายรัฐหรือแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อออกแบบกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ (Bryson, 2018 : 1982) หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การจัดทำแผนกลยุทธ์ การปฏิบัติตามแผน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (Bryson & George, 2020 : 825–836) การนำไปใช้ในสถานศึกษาจะช่วยให้การตัดสินใจมีความรอบคอบ ครอบคลุม และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้องค์กรการศึกษาสามารถปรับตัว ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

5. ทฤษฎีการบริหารเชิงคุณภาพ (Total Quality Management - TQM)

การบริหารจัดการองค์กรการศึกษาในศตวรรษที่ 21 แนวคิดเรื่องคุณภาพได้รับความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากระบบการศึกษาไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องตอบสนองความคาดหวังของผู้เรียน ผู้ปกครอง และสังคมโดยรวม ทฤษฎีการบริหารเชิงคุณภาพ (Total Quality Management : TQM) จึงกลายเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาองค์กรการศึกษาให้เกิดความเป็นเลิศทั้งด้านการจัดการ การเรียนการสอน และการบริการ TQM เน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนในองค์กร กระบวนการที่มีคุณภาพ และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน การน้อมรับแนวคิดนี้เข้ามาใช้ในการบริหารโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษา และสร้างวัฒนธรรมที่เน้นการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

ทฤษฎีการบริหารเชิงคุณภาพ หรือ TQM (Total Quality Management) เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องในทุกมิติขององค์กร โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษา TQM ถือเป็นกลยุทธ์การจัดการที่ครอบคลุมทั้งการเรียนการสอน การบริหารทรัพยากร การพัฒนาบุคลากร และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานกำกับดูแล (Oakland, 2014 : 127) เป้าหมายหลักของแนวคิดนี้คือการยกระดับคุณภาพโดยรวมขององค์กรการศึกษาให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและบุคลากรในระบบ TQM ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกคนในองค์กร โดยเชื่อว่าคุณภาพไม่ได้เป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารเพียงเท่านั้น แต่ต้องเป็นหน้าที่ของทุกคนในระบบที่ร่วมกันพัฒนา กระบวนการทำงานจะถูกออกแบบให้สามารถตรวจสอบ ประเมิน และปรับปรุงได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อจัดข้อผิดพลาด ลดความสูญเสีย และเพิ่มประสิทธิภาพสูงสุด (Sallis, 2014 : 1) แนวคิดนี้ยังส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่เปิดกว้าง และการเรียนรู้ร่วมกันภายในองค์กร ดังนั้นการนำ TQM มาใช้ในสถานศึกษาช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณภาพ การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการศึกษาที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21

ทฤษฎีการบริหารเชิงคุณภาพ (TQM) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการศึกษาในยุคปัจจุบันที่เน้นการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและการตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แนวคิด TQM ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพขององค์กรจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนนั้นต้องเริ่มจาก “การมีส่วนร่วมของทุกคน” ในองค์กร ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนนักเรียน (Sallis, 2014 : 1) การมีส่วนร่วมไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่บทบาทหน้าที่ประจำ แต่หมายถึงการมีจิตสำนึกในคุณภาพ และการร่วมกันพัฒนาอย่างต่อเนื่องในทุกขั้นตอนของกระบวนการทางการศึกษา TQM ยังให้ความสำคัญกับการลดข้อผิดพลาดในระบบ เช่น ปัญหาการจัดการเรียนการสอน การบริหารทรัพยากร หรือการสื่อสารภายในโรงเรียน โดยผ่านการปรับปรุงกระบวนการและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมแห่งคุณภาพในองค์กร การศึกษา ที่เน้นการเรียนรู้ การพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างยั่งยืน (Goetsch & Davis, 2021 : 1) เป้าหมายสำคัญของ TQM คือการสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และสังคม โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ครูได้รับการพัฒนาศักยภาพ และระบบการบริหารมีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคใหม่ได้อย่างเหมาะสม

หลักการและการประยุกต์ใช้ TQM ในสถานศึกษา

1. การมุ่งเน้นลูกค้า (Customer Focus)

หลักการแรกเป็นหัวใจของ TQM โดยเน้นให้สถาบันการศึกษา "มองผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเป็นลูกค้า" ซึ่งหมายถึงการเข้าใจความต้องการ ความคาดหวัง และการตอบสนองต่อความคิดเห็นของพวกเขาอย่างจริงจัง โรงเรียนสามารถจัดทำแบบสำรวจหรือประชุมชี้แจงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น หากนักเรียนหรือผู้ปกครองร้องขอให้มีการสอนที่ปรับให้เหมาะสมกับนักเรียนทุกคน ก็เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะตอบสนองความต้องการนั้นอย่างจริงจัง

2. การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement)

TQM ส่งเสริมการใช้เครื่องมืออย่างวงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) เพื่อปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติการแบบไม่หยุดยั้ง (Goetsch & Davis, 2021 : 1) โรงเรียนสามารถนำวงจรนี้ไปใช้ เช่น วางแผนการพัฒนาหลักสูตร (Plan) ทดลองใช้ (Do) ประเมินผลทั้งคุณภาพการสอนและความพึงพอใจ (Check) และปรับปรุงกระบวนการให้ดีขึ้น (Act) ซึ่งกระบวนการนี้หมุนเวียนอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการพัฒนาโดยไม่หยุดยั้ง (Goetsch & Davis, 2021 : 1)

3. การมีส่วนร่วมของทุกคน (Total Involvement)

TQM เชื่อว่าคุณภาพเกิดจากความร่วมมือของทุกคน ไม่ใช่เรื่องของฝ่ายบริหารหรือครูเท่านั้น แต่รวมถึงนักเรียนและผู้ปกครองด้วย ตัวอย่างการมีส่วนร่วม เช่น การตั้งทีมคุณภาพ (quality circles) ที่ประกอบด้วยครู นักเรียน และผู้ปกครอง เพื่อนำเสนอปัญหาและหาแนวทางพัฒนา ร่วมเป็นทีมประเมินผล และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ (ResearchGate, 2020 : 81) การมีส่วนร่วมนี้ช่วยสร้างวัฒนธรรมแห่งการพัฒนาและความเป็นเจ้าของร่วมในองค์กร

4. การวัดผลอย่างเป็นระบบ (Systematic Measurement)

การนำข้อมูลที่ได้จากการวัดผล มาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การวัดผลอย่างเป็นระบบนี้ครอบคลุมถึงการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำผลลัพธ์ไปใช้ในการปรับปรุงกระบวนการและผลลัพธ์

กล่าวได้ว่า การบริหารการศึกษาเป็นศาสตร์และศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดองค์กร การนำ และการควบคุมทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดในการบริหารการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรทางการศึกษา ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาช่วยสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในการจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน หนึ่งในทฤษฎีที่ได้รับความนิยมอย่างมากคือ ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ที่มององค์กรการศึกษาเป็นระบบที่ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ซึ่งต้องทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ระบบโดยรวมบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ การบริหารในลักษณะนี้เน้นการประสานงานและการจัดการองค์ประกอบต่าง ๆ ให้เป็นหนึ่งเดียว นอกจากนี้ ทฤษฎีพฤติกรรม (Behavioral Theory) ยังเน้นบทบาทของผู้นำและความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กร ที่ช่วยสร้างแรงจูงใจและเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี อีกทั้ง ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theories) โดยเฉพาะภาวะผู้นำแบบทรานส์ฟอร์มเมชันนัล (Transformational Leadership) ได้รับการยอมรับว่าเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กร โดยผู้นำในลักษณะนี้จะสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นนวัตกรรมและการเรียนรู้ นอกจากนี้ การบริหารการศึกษายังต้องมีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) เพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายระยะยาว รวมถึงการบริหารเชิงคุณภาพ (Total Quality Management - TQM) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องในทุกด้านขององค์กร

การใช้ TQM ในสถานศึกษามุ่งสร้างระบบที่เน้นคุณภาพทั้งในด้านการเรียน การสอน การบริหาร และการบริการ โดยผสมผสานหลักการสำคัญทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ลูกค้า (นักเรียน ผู้ปกครอง) การปรับปรุงต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของทุกคน และการวัดผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งทั้งหมดนี้นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การวางระบบที่ดีเช่นนี้จะช่วยให้การศึกษามีความหมาย ทั้งต่อผู้เรียนและสังคมในระยะยาว

โดยสรุป ทฤษฎีการบริหารการศึกษาต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเครื่องมือและแนวทางที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถจัดการองค์กรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และเติบโตของผู้เรียน รวมถึงบุคลากรในองค์กรอย่างยั่งยืน

2.2.1 ความหมายของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร คือ ความสามารถในการนำกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์และแปลกใหม่มาใช้ในการวางแผน วิเคราะห์ และตัดสินใจ เพื่อพัฒนาองค์กรให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารที่มีทักษะนี้จะสามารถสร้างแนวทางการทำงานที่แตกต่างและมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถขับเคลื่อนองค์กร

ให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดอย่างยั่งยืน ทั้งยังส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมเป็นความสามารถในการนำกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์และแปลกใหม่มาใช้ในการวางแผน วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทขององค์กรการศึกษา โดยทักษะนี้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และเทคโนโลยี เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายทางการศึกษานอกจากนี้ ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมยังเกี่ยวข้องกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในแง่กายภาพและสภาพจิตใจของผู้เรียน อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ทักษะนี้จึงเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ช่วยให้องค์กรการศึกษาสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน และช่วยเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในองค์กรให้พร้อมเผชิญกับความท้าทายและโอกาสในอนาคตซึ่งมีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (มาตรา 3) ได้ให้ความหมายของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมไว้ว่า เป็นความสามารถในการนำกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์และแปลกใหม่มาใช้ในการวางแผน วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทขององค์กรการศึกษา ทักษะนี้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และเทคโนโลยี เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายทางการศึกษานอกจากนี้ ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมยังเกี่ยวข้องกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในแง่กายภาพและสภาพจิตใจของผู้เรียน อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ทักษะนี้จึงเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ช่วยให้องค์กรการศึกษาสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน และช่วยเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในองค์กรให้พร้อมเผชิญกับความท้าทายและโอกาสในอนาคต โดย อรรถ ปรารักษ์ (2560 : 56) ได้สรุปว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม คือ ทักษะพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมนวัตกรรมภายในสถานศึกษา โดยครู ผู้เรียน และบุคลากรทางการศึกษาต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้การบริหารการศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายงาน มีการบูรณาการกระบวนการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ สู่การเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพของผู้เรียนในที่สุด และอมรรัตน์ ศรีพอ และคณะ (2563 : 86) กล่าวว่า ทักษะความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องได้รับการส่งเสริมจากผู้บริหาร ซึ่งมีบทบาทในการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านความร่วมมือระหว่างนักเรียน ครู และผู้ปกครอง โดยเฉพาะครูซึ่งทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้และพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น

ผ่านกระบวนการสะท้อนกลับเชิงบวก อันนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ในขณะที่ ศศิมา สุขสว่าง (2563 : ออนไลน์) กล่าวว่า การคิดเชิงนวัตกรรม (innovative thinking) คือ การคิดสิ่งใหม่ ๆ ที่ช่วยแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คน โดยเริ่มจากการพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน (People & Process Innovation) และการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ (Product/Service Innovation) โดยทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม คือ กระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ที่ช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น นวัตกรรมเป็นความสามารถในการจัดการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ในการคิดอย่างหลากหลายและแปลกใหม่ โดยผ่านการแสวงหาความรู้และการฝึกทักษะด้านต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการคิดค้นและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ (สิริลักษณ์ พรหมณโชติ และคณะ 2564 : 72) ตามที่รัฐกฤตา เกียรติกาญจน์ และคณะ (2565 : 61) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมว่า เป็นหนึ่งในทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยองค์ประกอบของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร ที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพในการบริหารงานมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับสุนัย ลำสัน และคณะ (2567 : 55) กล่าวว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม หมายถึง ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ ซึ่งมีความสำคัญต่อการทำงานเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากนวัตกรรมที่สามารถแก้ปัญหาได้ จะทำให้เกิดความสะดวกสบายและง่ายต่อการใช้ประโยชน์ ดังที่ วไลลักษณ์ ทองพลาย และอารี พันธมณี (2567 : 77) ให้ความหมายของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ว่าคือ ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของสังคม สถานศึกษาจึงเป็นแหล่งสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความร่วมมือจากนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ทั้งนี้ครูผู้สอนเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และออกแบบกระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ใฝ่เรียน มีความสนใจในการทดลองและการลงมือปฏิบัติ ตลอดจนเกิดความสุขและความสนุกสนานจากการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ

สรุปได้ว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร หมายถึง ศักยภาพของผู้บริหารที่สร้างกลไกหลักในการบริหารงานในการพัฒนาสถานศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน โดยผู้บริหารต้องเปลี่ยนมุมมอง เปลี่ยนการยึดติดกับกลยุทธ์เดิม ๆ สู่ความเป็นผู้นำแบบมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม กล่าวคือ ผู้บริหารยุคใหม่จะต้องมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม คิดเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานใหม่ ๆ ในรูปแบบที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น โดยเน้นประสิทธิภาพและประโยชน์ในวงกว้าง ทั้งนี้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากครู นักเรียน และผู้ปกครอง ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำพาสถานศึกษาให้มีคุณภาพดีมีมาตรฐานทันต่อนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

2.2.2 ความสำคัญของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม

ยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ระบบการศึกษาที่ต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีทักษะที่หลากหลายเพื่อให้สามารถบริหารจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นความสำคัญของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ช่วยให้สามารถปรับตัว ตอบสนองต่อความท้าทาย และสร้างมูลค่าในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้บริหารสามารถคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในรูปแบบใหม่ ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ อีกทั้งยังช่วยในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงความสำคัญของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ไว้ดังนี้

กุสุมา ไชยช่วย (2565 : 12-13) กล่าวว่า ความสำคัญของการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม คือ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการฝึกปฏิบัติจริงและการเรียนรู้จากประสบการณ์ รวมถึงการสนับสนุนให้บุคลากรค้นคว้าด้วยตนเองและทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนานวัตกรรม ผู้บริหารจึงเป็นผู้สนับสนุนและกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ โดยหลีกเลี่ยงการจำกัดความถูกผิดมากเกินไป เนื่องจากอาจขัดขวางการคิดเชิงนวัตกรรม ดังนั้น ทักษะนี้จึงมีความจำเป็นและเร่งด่วนในการพัฒนานวัตกรรมในสถานศึกษา ในขณะที่รัฐกฤตา เกียรติกาญจน์ และคณะ (2565 : 60) ให้ความสำคัญของการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา กล่าวคือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำเชิงนวัตกรรม ที่มีบทบาทสำคัญในการนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหาร ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา นอกจากนี้ยังมีความสำคัญในการปลูกฝังทักษะนี้ให้กับครู ผู้เรียน และบุคลากร เพื่อให้การบริหารการศึกษามีความร่วมมือและขับเคลื่อนผลลัพธ์ผ่านการจัดการความรู้ ทำให้เป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรม สอดคล้องกับอรรถพร ปรารักษ์ (2561 : 166) และ อภิฤติ โทนา (2565 : 46) ที่กล่าวถึงทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมว่าเป็นปัจจัยสำคัญในยุคศตวรรษที่ 21 โดยบุคคลที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ย่อมมีโอกาสก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาสิ่งใหม่และวิธีการใหม่ ทั้งนี้ การพัฒนาทักษะดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษา เนื่องจากนวัตกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร การพัฒนานวัตกรรมต้องอาศัยวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานเดิม โดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมมาใช้ในการสร้างสรรค์การทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสุนัย ลำสัน และคณะ (2567 : 56) กล่าวว่า ความสำคัญของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม หมายถึง ความสามารถในการคิดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำ มีโอกาสก้าวไปสู่ความสำเร็จได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

ความสำคัญของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมช่วยให้ผู้บริหารสามารถจัดการกับความซับซ้อนและความไม่แน่นอนในระบบการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการวางแผนและตัดสินใจที่อิงข้อมูลและมุมมองใหม่ ๆ ที่หลากหลาย ซึ่งนำไปสู่การพัฒนากระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นในด้านการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ

สรุปได้ว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันและอนาคต เพราะเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรให้มีความยืดหยุ่นและพร้อมรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ช่วยให้บุคลากรสามารถค้นคว้าและทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนานวัตกรรม โดยผู้บริหารมีบทบาทในการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ ไม่จำกัดความคิดมากเกินไป การพัฒนาทักษะนี้สำคัญต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา สร้างผู้นำเชิงนวัตกรรม และขับเคลื่อนนโยบายประเทศไทย 4.0 ที่เน้นการสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างยั่งยืน ตลอดจนช่วยส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรและนักเรียนให้เติบโตอย่างต่อเนื่องในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงและแข่งขันสูงอย่างแท้จริง

2.2.3 แนวทางการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนและพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ด้วยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลาย ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถสร้างสรรค์แนวทางใหม่ ๆ ในการบริหารจัดการ และแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างวิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ แต่ยังช่วยเพิ่มศักยภาพในการปรับตัวและนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ในบทบาทนี้ แนวทางการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารจึงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน ที่เสนอแนะแนวทางหลากหลายเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดริเริ่มและสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในบริบทของการบริหารสถานศึกษา มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงแนวทางการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร ไว้ดังนี้

วิศิษฐ์ มาแย้ม และธดาสิทธิ์ ธาดา (2567 : 178-179) กล่าวว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมต้องควบคู่กับภาวะผู้นำที่โดดเด่น เพื่อเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และส่งเสริมความร่วมมือในการทำงานอย่างเป็นระบบ ให้ครูผู้สอนแสดงความคิดอย่างสร้างสรรค์ โดยแนวทางการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถแบ่งได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1. การมีวิสัยทัศน์ ผู้บริหารต้องมีความรู้และความสามารถในการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เพื่อนำมากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดเด่นของสถานศึกษา 2. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้บริหารจัดสรรทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ 3. การคิดสร้างสรรค์ ผู้บริหารเปิดรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากครูผู้สอน พร้อมสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนางานในสถานศึกษา 4. การทำงานเป็นทีม ผู้บริหารกำหนดเป้าหมายและแนวทางการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างชัดเจน พร้อมถ่ายทอดและส่งเสริมการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีทิศทางเดียวกัน และ 5. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงนวัตกรรม ผู้บริหารเสริมสร้างค่านิยมและอัตลักษณ์ของสถานศึกษาอย่างชัดเจน เพื่อกำหนดแนวทางและพฤติกรรมการทำงานของครูผู้สอนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์กรเชิงนวัตกรรม ขณะที่ วชิรินทร์ สิริธีรภัฏ และพิภพ วังเงิน (2567 : 97-100)

กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันให้เหมาะสมในบริบทของสถานศึกษา โดยกำหนดองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1. การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง 2. การมีวิสัยทัศน์ 3. การสร้างแรงจูงใจ 4. การทำงานเป็นทีม และ 5. การมีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในการปรับปรุง พัฒนา และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา

ส่วนการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาของ สุภัตสร อินทรแสง (2567 : 49-51) มีแนวทางดังนี้ 1. การวางแผน (Plan) คือ สำรวจและประเมินศักยภาพของตนเอง เพื่อค้นหาจุดแข็งและจุดอ่อนในทักษะด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะด้านความใส่ใจ ทักษะในการเข้าถึงเฉพาะบุคคล ทักษะในการสร้างภาพลักษณ์ ทักษะการทำงานอย่างผ่อนคลาย ทักษะการสืบเสาะแบบร่วมมือ และทักษะการจัดการอย่างเป็นระบบ ซึ่งข้อมูลจากการประเมินจะเป็นแนวทางในการกำหนดเป้าหมาย และวางแผนพัฒนาด้านตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ 2. การลงมือปฏิบัติ (Do) ดำเนินการพัฒนาทักษะและศักยภาพในแต่ละด้านตามลำดับความสำคัญ โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้ 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ การฝึกอบรมในห้องเรียน (Classroom Training) การฝึกอบรมที่อยู่นอกห้องเรียน (Non-Classroom Training) เช่น การสอนงาน (Coaching) การฝึกอบรมขณะปฏิบัติงาน (On the Job Training : OJT) และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นวิธีการช่วยเสริมสร้างทักษะได้ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ 3. การตรวจสอบ (Check) ตรวจสอบความคืบหน้าของการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด โดยตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละด้าน เช่น ทักษะด้านความใส่ใจ สามารถติดตามและวิเคราะห์สถานการณ์จากสื่อออนไลน์ ข่าวสารต่าง ๆ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อถือได้ ซึ่งช่วยให้ได้ข้อสรุปหรือแนวคิดใหม่ ๆ ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และ 4. การปรับปรุง (Act) เมื่อผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ควรดำเนินการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงาน ทรัพยากร หรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถกลับคืนสู่เส้นทางตามแผนภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยเริ่มจากการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก จากนั้นจึงกำหนดแนวทางหรือมาตรการแก้ไข เพื่อยกระดับคุณภาพของกระบวนการ และผลลัพธ์ให้ดียิ่งขึ้น การบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมเป็นกระบวนการของอรรถ ปรารักษ์ และสุกัญญา แซ่มซ้อย (2561 : 63-66) ต้องอาศัยแนวทางที่เป็นระบบและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ 1. กลยุทธ์ การกำหนดวิสัยทัศน์และแนวทางที่ชัดเจนเพื่อให้บุคลากรเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง 2. โครงสร้าง การบริหารแบบแนวราบที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การสื่อสารแบบเปิด และการทำงานเป็นทีม 3. ระบบ การออกแบบระบบสนับสนุนการคิดเชิงนวัตกรรมผ่านการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล รวมถึงการเสริมแรงจูงใจ 4. รูปแบบ การสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมที่สร้างสรรค์ 5. ทีมงาน การบริหารทรัพยากรบุคคลโดยส่งเสริมการทำงานเป็นทีม สร้างขวัญกำลังใจ และเปิดโอกาสให้แสดงศักยภาพผ่านกิจกรรมการแข่งขัน 6. ค่านิยม ร่วมการปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาและการเปิดรับการเปลี่ยนแปลง และ 7. ทักษะ การพัฒนาความสามารถของบุคลากรในการคิดค้น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ

ในการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา แนวทางดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากร และพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Akyürek, M. İ., & Karabay, E. (2022 : 3-4) กล่าวว่า การพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยความเป็นผู้นำเชิงทิศทาง ซึ่งเน้นการสนับสนุน การมีส่วนร่วม และการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จ แนวทางสำคัญประกอบด้วย 1. การเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ สร้างแรงบันดาลใจให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา 2. การใช้สติปัญญาทางอารมณ์ เพื่อสร้างสัมพันธภาพและบรรยากาศที่เกื้อหนุน และ 3. การเป็นผู้นำแบบเต็มรูปแบบ ปรับแนวทางให้เหมาะสมกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้านวัฒนธรรมองค์กร Schein (2010 : 79) เสนอว่า การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการคิดเชิงนวัตกรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาผู้บริหาร โดยวัฒนธรรมที่ดีจะช่วยส่งเสริมความมั่นใจและความกล้าที่จะทดลองแนวทางใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยลดความกลัวต่อความล้มเหลวและเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้จากความผิดพลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจึงควรเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการสื่อสารอย่างเปิดเผย และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ Ramadhan, S., Kustono, D., & Wibowo, A. (2023 : 39) กล่าวว่า บทบาทสำคัญของผู้นำด้านการศึกษามีนวัตกรรมในการยกระดับประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมีแนวทางการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา คือ 1. ผู้บริหารสร้างวัฒนธรรมแห่งนวัตกรรมโดยผู้นำควรส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เปิดรับความคิดสร้างสรรค์ สนับสนุนการทดลองแนวทางใหม่ ๆ และยอมรับความเสี่ยงที่มีการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ 2. ผู้บริหารบูรณาการเทคโนโลยีและความรู้ดิจิทัล นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในหลักสูตรและการบริหารจัดการ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนและเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในศตวรรษที่ 21 และ 3. ผู้บริหารพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง โดยจัดอบรม การประชุม เชิงปฏิบัติการ และโครงการเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยเสริมสร้างทักษะและความรู้ใหม่ ๆ ให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา Senge (1990 : 40) เน้นกรอบการเป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ซึ่งผู้บริหารควรส่งเสริมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของบุคลากรและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปรับตัว การคิดเชิงนวัตกรรมจึงไม่ใช่เพียงแค่การคิดริเริ่มแนวคิดใหม่เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างระบบที่สนับสนุนการนำแนวคิดเหล่านั้นไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพด้วย ผู้บริหารจึงควรพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และเสริมสร้างความสัมพันธ์ในองค์กร เพื่อให้เกิดการแบ่งปันความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ดีอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย 1. องค์กรแห่งการเรียนรู้ คือองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง 2. ผู้บริหารต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้และการทดลองแนวคิดใหม่ ๆ 3. การคิดเชิงนวัตกรรมไม่ใช่แค่คิดสร้างสรรค์ แต่ต้องรวมถึงการนำแนวคิดไปปฏิบัติจริงอย่างมีประสิทธิภาพ 4. ผู้บริหารควรพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และความสัมพันธ์ภายในองค์กร เพื่อส่งเสริมการแบ่งปันความรู้ 5. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทีมงานช่วยสร้างแรงจูงใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของในองค์กร 6. การพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมต้องเป็นวัฒนธรรมองค์กร ไม่ใช่หน้าที่ของบุคคลคนเดียวองค์กรแห่งการเรียนรู้ช่วยให้องค์กรพร้อมรับมือและปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อน เชิงการทำงานเป็นทีม West (2004 : 56) ชี้ให้เห็นว่าการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนานวัตกรรม ผู้บริหารควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันที่เน้นความไว้วางใจและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้

สมาชิกในทีมสามารถเสนอแนวคิด ใหม่ ๆ และมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มความรู้สึกรับผิดชอบและแรงจูงใจในการทำงาน นอกจากนี้ ผู้บริหารยังควรส่งเสริมให้เกิดการประเมินและปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทีมงานมีความพร้อมในการเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร คือ การยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน โดยผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สามารถกำหนดเป้าหมาย พันธกิจ และกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับบริบทและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งสร้างระบบการบริหารที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม สื่อสารและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ส่งเสริมบรรยากาศการทำงานเป็นทีม เพื่อร่วมกันวางแผนและขับเคลื่อนองค์กรไปในทิศทางเดียวกัน มีระบบติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการให้รางวัลและการยอมรับผลงาน ดังนั้น การพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องจะสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และสนับสนุนการริเริ่มนวัตกรรมในองค์กรและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะช่วยยกระดับสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

2.2.4 ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร

ในยุคที่สังคมและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมจึงเป็นกระบวนการคิดที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์แนวทางใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนางานอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบท ถือเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยเสริมศักยภาพในการปรับตัวและขับเคลื่อนสถานศึกษา โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ไว้ดังนี้

ธนพงษ์ กฤตธรรมรัตน์ และสุกัญญา สุदारรัตน์ (2567 : 315-316) กล่าวว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาแนวคิดใหม่และส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยสามารถจำแนกออกเป็น 5 ข้อหลัก ได้แก่

1. การกล้าคิดกล้าทำ การใช้จินตนาการ คิดนอกกรอบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์
2. การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ การใช้เทคนิคการตั้งคำถามอย่างเป็นระบบเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และค้นหาคำตอบ
3. การปรับปรุงเพื่อสร้างสิ่งใหม่ การพัฒนาผลงานอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการทดลองและทำซ้ำ
4. การเชื่อมโยงความรู้ การใช้แนวคิดจากจุดเล็กไปสู่จุดใหญ่เพื่อให้เข้าใจภาพรวมอย่างเป็นระบบ
5. การสร้างเครือข่าย การพัฒนาความรู้ผ่านกิจกรรมองค์กรและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

ทักษะนี้ช่วยส่งเสริมให้บุคคลสามารถคิดเชิงนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ในระดับองค์กรและสังคม

อลงกต ยะไวทย์ และคณะ (2567 : 197) กล่าวว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม มีองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่

1. ทักษะในการตีความบริบท
2. ทักษะในการสร้างแนวคิด
3. ทักษะในการร่วมมือกับผู้อื่น
4. ทักษะในการสะท้อนแนวคิด
5. ทักษะในการนำเสนอแนวคิด
6. ทักษะในการประเมินความสำเร็จ

ดังนี้

นพดล ราชคม (2567 : 39-40) กล่าวว่า ความสามารถด้านการคิดเชิงนวัตกรรมมี 5 ด้าน

1. ความสามารถด้านการตั้งคำถาม ประกอบด้วย
 - 1.1 ตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์และระบุปัญหาที่กำลังร่วมกันแก้ไข
 - 1.2 ตั้งคำถามเกี่ยวกับกระบวนการและทางเลือกในการแก้ปัญหา
 - 1.3 พุดแสดงความคิดเห็น และได้ตอบประเด็นคำถามจนได้ข้อสรุป
2. ความสามารถด้านการสังเกต ประกอบด้วย
 - 2.1 คิดคำตอบ ให้ข้อมูล และอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์
 - 2.2 ค้นหาและจำแนกสาเหตุของปัญหา รวมทั้งความรู้จากประสบการณ์ที่สามารถนำมา
 - 2.3 ประเมินความเป็นไปได้ของกระบวนการแก้ปัญหา
3. ความสามารถด้านการทดลอง ประกอบด้วย
 - 3.1 หาแนวทางและวิธีการสร้างต้นแบบจำลองได้อย่างสร้างสรรค์
 - 3.2 ร่วมมือสร้างต้นแบบจำลองได้ตามการตกลงของกลุ่มได้อย่างถูกต้อง
 - 3.3 พุดอธิบายขั้นตอนการทดลองใช้แบบจำลองได้อย่างถูกต้อง
4. ความสามารถด้านการสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย
 - 4.1 พุดอธิบายความคิดเห็นได้อย่างเหมาะสม
 - 4.2 ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่มได้เหมาะสม
 - 4.3 พุดนำเสนอ และสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์
5. ความสามารถด้านการเชื่อมโยง ประกอบด้วย
 - 5.1 อธิบายเหตุผลของการเลือกแนวทางการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม
 - 5.2 เลือกแนวทางการแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย
 - 5.3 เชื่อมโยงความรู้ของตนเองกับผู้อื่น และสร้างเป็นแนวทางใหม่ได้

เมธาสิทธิ์ ธีรรัตนศรีสกุล (2566 : 277) กล่าวถึง ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมเป็นความสามารถในการคิดอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ แนวคิดใหม่ หรือแนวทางใหม่ที่สามารถแก้ปัญหาและส่งเสริมความก้าวหน้าของสังคม โดยกระบวนการนี้อาศัยจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ได้แก่

1. การวิเคราะห์บริบท การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุ หรือความต้องการในการพัฒนานวัตกรรม

2. การสร้างแนวคิด การออกแบบวิธีการหรือนวัตกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด
3. การร่วมมือกับผู้อื่น การวางแผนและทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนานวัตกรรมให้สำเร็จ
4. การสะท้อน การนำความคิดเห็นจากผู้อื่นมาปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรม
5. การนำเสนอ การคิดหาวิธีนำเสนอนวัตกรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม
6. การประเมิน การสรุปผลและตัดสินความสำเร็จของนวัตกรรมที่พัฒนา

กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

นัฐกฤตา เกียรติกาญจน์ และคณะ (2565 : 64) สรุปว่า องค์ประกอบของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การสังเกต (Observing) ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด คือ
 - 1.1 สังเกตการณ์อย่างชาญฉลาด
 - 1.2 ใช้ประสาทสัมผัสในการสังเกต
 - 1.3 เข้าถึงข้อมูลอย่างหลากหลาย
 - 1.4 วิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างรอบด้าน
 - 1.5 เก็บข้อมูลอย่างถูกต้องและเป็นระบบ
2. การคิดเชื่อมโยง (Associative thinking) ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ
 - 2.1 มีมุมมองที่หลากหลาย
 - 2.2 คิดรอบด้าน
 - 2.3 ติดต่อประสานงาน และทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. การมีความรู้ทางเทคนิค (Technical knowledge) ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ
 - 3.1 มีความรู้เฉพาะด้าน
 - 3.2 สรุปองค์ความรู้รอบด้าน
 - 3.3 สร้างสรรค์ชิ้นงาน/นวัตกรรม

เรืองณรงค์ ดวงดีแก้ว และคณะ (2565 : 42) การบริหารเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ความสามารถในการร่วมมือกับผู้อื่น
2. ทักษะการเชื่อมโยง
3. ทักษะการคิดแบบผสมผสาน
4. ทักษะการเล่นอย่างมีคุณค่า
5. การให้ความสนใจในมุมมองใหม่

6. การคิดเป็นภาพ

ภาวินี จิตต์โสภาคย์ (2565 : 90) กล่าวว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้

1. การสังเกต มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ
 - 1.1 สังเกตโดยใช้ประสาทสัมผัส
 - 1.2 รวบรวมข้อมูลจากการสังเกต

2. การตั้งคำถาม มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ
 - 2.1 ตั้งข้อสงสัยเพื่อแสวงหาคำตอบ
 - 2.2 ตั้งข้อสงสัยเพื่อความคิดใหม่
3. การเชื่อมโยง มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ
 - 3.1 เลือกข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กัน
 - 3.2 อธิบายความสัมพันธ์และความหมายของข้อมูล
4. การทดลอง มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ
 - 4.1 วางแผนการทดลอง
 - 4.2 ดำเนินการทดลอง
5. การสร้างเครือข่าย มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ
 - 5.1 มีส่วนร่วมในการพัฒนา
 - 5.2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้

อนุรักษ์ เร่งรัด (2565 : 340) กล่าวว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม คือ กระบวนการคิดที่ช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งอาจเป็นนวัตกรรม วิธีการ กระบวนการ หรือแนวคิดใหม่ที่สามารถสร้างคุณค่าและประโยชน์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมประกอบด้วย

1. การคิดอย่างสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลและความรู้เพื่อนำไปสู่แนวคิดในการสร้างสรรค์วิธีการแก้ปัญหาใหม่ ๆ
2. การทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสื่อสารแนวคิดร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาผ่านการคิดและความเข้าใจที่เกิดขึ้นร่วมกัน
3. การปฏิบัติและสะท้อนคิด เป็นการนำแนวคิดใหม่ที่สร้างสรรค์ไปใช้ในการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาตามเป้าหมายที่กำหนด พร้อมทั้งประเมินผล สะท้อนคิด และปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ปิยะพันธุ์ ชันไร่ และคณะ (2564 : 49-52) กล่าวว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมประกอบด้วย 4 ทักษะ ดังนี้

1. ทักษะการคิดสร้างสรรค์ เน้นให้ครูมีความสามารถในการคิดอย่างหลากหลายและซับซ้อน พร้อมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลเพื่อนำไปสู่การออกแบบและพัฒนานวัตกรรมใหม่ โดยผู้บริหารมีบทบาทในการสนับสนุนให้ครูใช้เครื่องมือและแนวคิดที่เหมาะสมเพื่อเลือกแนวทางที่ดีที่สุด
2. ทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล ส่งเสริมให้ครูสามารถวางแผนและพัฒนาตนเองโดยอาศัยเหตุผลเป็นหลัก มีความสามารถในการตรวจสอบและประเมินข้อมูลอย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล อีกทั้งเปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่างและกล้าเสนอแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองและพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหา
3. ทักษะการคิดเชิงระบบ คือ ผู้บริหารกระตุ้นให้ครูวางแผน วิเคราะห์ และเลือกประเด็นสำคัญมาออกแบบและสร้างนวัตกรรมมอบหมายหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยให้ครูกำหนดเป้าหมายวางแผนการทำงาน พร้อมทั้งพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และมองเห็นองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม เชื่อมโยงองค์ความรู้กับชีวิตจริงได้ ทั้งนี้ เน้นการบูรณาการ

ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นจะช่วยให้ครูปฏิบัติงานด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และรอบคอบในการคิดหาเหตุผลที่น่าเชื่อถือ นำไปสู่การตัดสินใจและข้อสรุปที่ถูกต้อง นอกจากนี้ ควรปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เพราะการคิดเชิงระบบเป็นการมองแบบภาพรวมทั้งหมดของระบบ ครูเข้าใจความซับซ้อนและสามารถแก้ปัญหาในระบบนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การคิดเชิงระบบยังช่วยให้ครูมีทักษะการคิดที่สูงขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้

4. ทักษะการคิดสู่ความสำเร็จ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้มุมมองที่เปิดกว้างและยอมรับเหตุผลอย่างมีวิจารณ์ญาณและรับมือแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูตระหนักเสมอว่าปัญหาต้องได้รับการแก้ไข ยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้น รวมถึงวิเคราะห์และประเมินความสำเร็จความล้มเหลวของนวัตกรรม ทำงานที่หลากหลายโดยออกแบบและสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ให้แก่ผู้เรียนด้านการคิดสู่ความสำเร็จ

อมรรัตน์ ศรีพอ และคณะ (2563 : 89) จัดกลุ่มทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย 10 ทักษะ ดังนี้

1. คิดแสวงหาและกล้าลงมือทำ

1.1 ความกล้าคิดและกล้าทำ หมายถึง ความอยากรู้อยากเห็นและความกล้าที่จะทดลองสิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

1.2 การให้ความสนใจและแสวงหามุมมองใหม่ หมายถึง ความสามารถในการสังเกต วิเคราะห์ และไตร่ตรองอย่างละเอียด รวมถึงการมองเห็นรายละเอียดและความแตกต่างจากมุมมองที่แปลกใหม่ ตลอดจนการคิดค้นแนวทางหรือวิธีการใหม่ ๆ

2. คิดแก้ไขและเข้าใจตัวบุคคล

2.1 การยอมรับข้อผิดพลาดและใช้เป็นบทเรียนเพื่อหาทางแก้ไข หมายถึง การเรียนรู้จากความผิดพลาดที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและค้นหาแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหา

2.2 เข้าใจความต้องการและคุณค่าของปัจเจกบุคคล หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รวมถึงการตระหนักถึงมุมมองและความรู้สึกของผู้ร่วมงานอย่างลึกซึ้ง

3. คิดแนวขวาง

3.1 การคิดนอกกรอบ หมายถึง การแสวงหาแนวทางที่แตกต่างจากรูปแบบเดิม รวมถึงการมองแนวคิดจากมุมมองใหม่เพื่อพัฒนาแนวทางที่สร้างสรรค์

3.2 การคิดอย่างกว้างและคัดเลือกวิธีที่ดีที่สุด หมายถึง การสร้างสรรค์แนวคิดที่หลากหลายและการคัดเลือกแนวคิดที่เหมาะสมที่สุดเพื่อนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

4. คิดเชื่อมโยง

4.1 การคิดแบบผสมผสาน หมายถึง การเปิดรับแนวคิดที่หลากหลายและนำมาบูรณาการเพื่อสร้างความเชื่อมโยง ตลอดจนการวางแผนและคาดการณ์ความเป็นไปได้อย่างมีเหตุผล

4.2 การคิดเชิงภาพ หมายถึง การใช้จินตนาการเพื่อบ่งภาพรวมของอนาคตและการสื่อสารแนวคิดผ่านภาพแทนการอธิบายด้วยถ้อยคำที่ซับซ้อน

5. คิดสร้างต้นแบบนวัตกรรม

5.1 การประเมินความคิดเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งหมายถึง การตรวจสอบและประเมินแนวคิดทั้งจากตนเองและผู้อื่น เพื่อให้มั่นใจว่าแนวคิดหรือสิ่งที่ค้นพบนั้นเหมาะสม ใช้ได้จริง และตอบโจทย์ความต้องการของผู้ใช้งาน

5.2 การคิดสร้างต้นแบบ ซึ่งหมายถึง การนำแนวคิดที่ผ่านการคัดเลือกมาพัฒนาเป็นต้นแบบหรือชิ้นงานนวัตกรรม เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและทดสอบแนวคิดก่อนนำไปสู่การใช้งานจริง

พิมพพัชร พรสวรรค์ (2561 : 22-23) กล่าวว่า การคิดนวัตกรรมสามารถเรียนรู้ได้ โดยสรุปทักษะที่จำเป็นออกเป็น 5 หัวข้อ ดังนี้

1. การตั้งคำถาม คือ การท้าทายให้ผู้คิดนวัตกรรมพิจารณาสถานะของกรณีศึกษาและค้นหาแนวทางใหม่ ๆ ที่เป็นไปได้
2. การสังเกต คือ การช่วยให้ผู้คิดนวัตกรรมค้นพบรายละเอียดที่สำคัญ ทั้งในกิจกรรมลูกค้าสัมพันธ์ กระบวนการในสายงานผลิต รวมถึงการเสนอแนวทางใหม่ในการจัดการ
3. การสร้างเครือข่าย คือ การส่งเสริมให้ผู้คิดนวัตกรรมได้รับมุมมองที่หลากหลายจากความคิดเห็นของบุคคลที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน
4. การทดลอง คือ การเตรียมความพร้อมให้ผู้คิดนวัตกรรมพบกับประสบการณ์ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง
5. การคิดอย่างเชื่อมโยง คือ การสร้างการเชื่อมโยงระหว่างคำถาม ปัญหา หรือแนวคิดจากสายงานที่ไม่เกี่ยวข้องกัน โดยใช้การตั้งคำถาม การสังเกต การสร้างเครือข่าย และการทดลองเพื่อกระตุ้นให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ

อรชร ปรารจันทร์ และสุกัญญา แซ่มซ้อย (2561 : 58-60) กล่าวว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมประกอบด้วย

1. ทักษะการตั้งคำถาม หมายถึง มีความสามารถในการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ รวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ โดยทักษะนี้ประกอบด้วย
 - 1.1 ตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นความสงสัยและค้นหาคำตอบได้
 - 1.2 ตั้งคำถามเพื่อจุดประกายความคิดและกระตุ้นให้เกิดข้อสงสัย
 - 1.3 ตั้งคำถามที่ท้าทายเพื่อแสวงหาคำตอบและความรู้เพิ่มเติมอย่างไม่รู้จบ
 - 1.4 ตั้งคำถามพื้นฐานที่นำไปสู่การค้นหาคำตอบที่เหมาะสมและถูกต้อง
 - 1.5 ตั้งคำถามที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ
 - 1.6 ตั้งคำถามเพื่อขยายความคิดและทำความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
 - 1.7 ตั้งคำถามเพื่อเชื่อมโยงความคิดต่าง ๆ อย่างสมเหตุสมผล
 - 1.8 ตั้งคำถามที่สร้างแรงจูงใจในการค้นคว้าและขยายความรู้ใหม่ ๆ
 - 1.9 ตั้งคำถามที่สร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่อย่างต่อเนื่อง
2. ทักษะการสังเกต คือ ความสามารถในการให้ความสำคัญกับรายละเอียดและการจัดเก็บข้อมูลอย่างถูกต้องและเป็นระบบ เพื่อเชื่อมโยงและสร้างความรู้ใหม่ รวมถึงการวางแผนในอนาคตอย่างเหมาะสม ทักษะนี้ประกอบด้วย

- 2.1 ใส่ใจและเก็บรายละเอียดข้อมูลอย่างถี่ถ้วนและรอบคอบ
- 2.2 สามารถในการจัดเก็บข้อมูลอย่างถูกต้องและแม่นยำ
- 2.3 มองเห็นจุดเด่นและจุดด้อยของข้อมูลที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและชัดเจน
- 2.4 จัดระบบความคิดในการจดจำข้อมูลหรือเหตุการณ์ตามลำดับขั้นตอน
- 2.5 เชื่อมโยงรายละเอียดของข้อมูลที่ได้เพื่อสร้างภาพรวมที่เข้าใจได้
- 2.6 เชื่อมโยงข้อมูลเพื่อสร้างความรู้หรือข้อมูลใหม่ ๆ
- 2.7 สรุปข้อมูลจากการสังเกตเพื่อตรวจหาสาเหตุที่ทำให้เหตุการณ์เกิดขึ้น
- 2.8 ใช้ปฏิภาณไหวพริบในการคาดการณ์และแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ

- 2.9 สรุปข้อคิดจากการสังเกตเพื่อนำไปทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
3. ทักษะการทดลอง หมายถึง ความสามารถในการระบุปัญหา ตั้งสมมุติฐาน วางแผน และเลือกวิธีการที่เหมาะสมในการค้นหาคำตอบใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ทักษะนี้ประกอบด้วย
 - 3.1 ระบุปัญหาหรือข้อสงสัยที่ต้องการทราบได้อย่างรวดเร็ว
 - 3.2 ตั้งสมมุติฐานโดยอาศัยความรู้เดิมเพื่อคาดเดาคำตอบ
 - 3.3 วางแผนการค้นหาคำตอบอย่างเหมาะสม
 - 3.4 วางแผนแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ
 - 3.5 ตัดสินใจเลือกวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการค้นหาคำตอบและแก้ปัญหา
 - 3.6 นำวิธีการที่เลือกไปใช้ในการค้นหาคำตอบและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - 3.7 สรุปผลการค้นหาคำตอบและการแก้ปัญหาอย่างถูกต้องและเหมาะสม
4. ทักษะการสร้างเครือข่าย หมายถึง ความสามารถในการสร้างความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ โดยจัดระบบความสัมพันธ์ให้เชื่อมโยงและเกื้อกูลกัน ทักษะนี้ประกอบด้วย
 - 4.1 การสร้างความร่วมมือเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด ความรู้ ข้อมูล และสารสนเทศอย่างหลากหลาย
 - 4.2 การสื่อสารแบบสองทางเพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความคิดร่วมกัน
 - 4.3 การสร้างแบบอย่างค่านิยมองค์กรที่ส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกและสนับสนุนความร่วมมือภายในองค์กร
 - 4.4 การรวบรวมความคิดเห็นและสร้างสรรค์แนวทางใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
 - 4.5 การสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและมีอิสระต่อกัน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน
 - 4.6 การสร้างทีมงานที่เน้นการประสานงานและความช่วยเหลือกันในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าแนวตั้ง

5. ทักษะการเชื่อมโยง หมายถึง ความสามารถในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลเดิม และข้อมูลใหม่ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยอาศัยทักษะการตั้งคำถาม การสังเกต การทดลอง และการสร้างเครือข่าย ทักษะนี้ประกอบด้วย

- 5.1 ระบุความหมายของข้อมูลเดิมและข้อมูลใหม่อย่างถูกต้อง
- 5.2 ระบุความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลเดิมและข้อมูลใหม่อย่างแม่นยำ
- 5.3 เชื่อมโยงข้อมูลเดิมและข้อมูลใหม่จนค้นพบความคิดหรือแนวทางใหม่ ๆ
- 5.4 อธิบายเหตุผลในการค้นพบสิ่งใหม่อย่างถูกต้องและเหมาะสม
- 5.5 มองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
- 5.6 ใช้ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาอย่างถูกต้องและสมเหตุสมผล
- 5.7 เชื่อมโยงทักษะการตั้งคำถาม การสังเกต การทดลอง และการสร้างเครือข่าย

เพื่อสร้างสิ่งใหม่

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร ประกอบด้วย หลายองค์ประกอบ ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติจากนักวิชาการหลายท่าน โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ องค์ประกอบของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร ดังในตารางที่ 2.1 ดังนี้

ตารางที่ 2.1 การวิเคราะห์ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร

นักวิชาการ ตัวแปร	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	ความ ถี่	ร้อยละ
1. การกล้าคิด กล้าทำ	✓									✓			2	16.67
2. การตั้งคำถาม อย่างสร้างสรรค์	✓		✓				✓				✓	✓	5*	41.67
3. การปรับปรุง เพื่อสร้างสิ่งใหม่	✓												1	8.33
4. การเชื่อมโยง ความรู้	✓		✓		✓	✓	✓			✓	✓	✓	8*	66.67
5. การสร้าง เครือข่าย	✓		✓				✓				✓	✓	5*	41.67
6. ทักษะในการ ตีความบริบท		✓		✓									2	16.67
7. ทักษะในการ สร้างแนวคิด		✓		✓									2	6.67
8. ทักษะในการ ร่วมมือกับผู้อื่น		✓		✓		✓		✓					4	33.33

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

นักวิชาการ ตัวแปร	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	ความ ถี่	ร้อยละ
9. ทักษะในการ สะท้อนแนวคิด		✓		✓				✓					3	25.00
10. ทักษะในการ นำเสนอแนวคิด		✓		✓									2	16.67
11. ทักษะในการ ประเมิน ความสำเร็จ		✓		✓									2	16.67
12. ความสามารถ ด้านการสังเกต			✓		✓		✓				✓	✓	5*	41.67
13. ความสามารถ ด้านการทดลอง			✓				✓				✓	✓	4	33.33
14. การมีความรู้ ทางเทคนิค					✓								1	8.33
15. ทักษะการคิด แบบผสมผสาน						✓							1	8.33
16. ทักษะการ เล่นอย่างมีคุณค่า						✓							1	8.33
17. การให้ความ สนใจในมุมมองใหม่						✓							1	8.33
18. การคิดเป็น ภาพ						✓							1	8.33
19. การคิดอย่าง สร้างสรรค์								✓	✓				2	16.67
20. ทักษะด้าน การคิดอย่างมี เหตุผล									✓				1	8.33
21. ทักษะด้าน การคิดเชิงระบบ									✓				1	8.33

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

นักวิชาการ ตัวแปร	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	ความ ถี่	ร้อยละ
22. ทักษะด้าน การคิดสู่ ความสำเร็จ									✓				1	8.33
23. การคิดแก้ไข และเข้าใจตัว บุคคล										✓			1	8.33
24. การคิดแนว ขวาง										✓			1	8.33
25. การคิดสร้าง ต้นแบบ นวัตกรรม										✓			1	8.33

หมายเหตุ

[1] ธนพงษ์ กฤตธรรมรัตน์ และสุกัญญา สุदारรัตน์ (2567 : 315-316), [2] อลงกต ยะไทย์ (2567 : 197), [3] นพดล ราชคม (2567 : 39-40), [4] เมธาสิทธิ์ ธีรรัตนศรีสกุล (2566 : 277), [5] นัฐกฤตา เกียรติกาญจน์ และคณะ (2565 : 64), [6] เริงณรงค์ ดวงดีแก้ว และคณะ (2565 : 42), [7] ภาวินี จิตต์โสภา (2565 : 90), [8] อนูรักษ์ เร่งรัด (2565 : 340), [9] ปิยะพันธุ์ ชื่นไร่ และคณะ (2564 : 49-52), [10] อมรัตน์ ศรีพอ และคณะ (2563 : 89), [11] พิมพ์พร พรสวรรค์ (2561 : 22-23) และ [12] อรชร ปราจันทร์ และสุกัญญา แซ่มซ้อย (2561 : 58-60)

จากตารางที่ 2.1 ผลการวิเคราะห์ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมข้างต้น เมื่อพิจารณาความถี่ของแหล่งข้อมูลทั้ง 12 ด้าน และเมื่อพิจารณาความถี่รายด้าน สรุปได้ว่า ด้านที่มีความถี่สูงสุด 4 ด้าน จำนวนความถี่สูงสุด 5-8 ความถี่ คือ 1) การเชื่อมโยงความรู้ 2) การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ 3) การสร้างเครือข่าย และ 4) ความสามารถด้านการสังเกต มาเป็นตัวแปรในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การเชื่อมโยงความรู้

การเชื่อมโยงความรู้ คือ ความสามารถในการนำความรู้ หลักการ หรือวิธีการมาสัมพันธ์กัน อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาการเชื่อมโยงความรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถนำความรู้ที่มีอยู่มาผสานรวมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวคิดเรื่องการเชื่อมโยงความรู้

ได้รับการอธิบายจากนักวิชาการหลายท่านในลักษณะที่สอดคล้องกันแต่มีมิติที่หลากหลาย ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงทัศนะต่าง ๆ ของการเชื่อมโยงความรู้ ไว้ดังนี้

ธนพงษ์ กฤตธรรมรัตน์ และสุกัญญา สุदारรัตน์ (2567 : 316) ได้เน้นว่าการเชื่อมโยงความรู้ คือการสร้างความรู้ที่มาจากการคิดอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากจุดเล็ก ๆ หรือข้อมูลรายละเอียดเฉพาะเจาะจง แล้วนำไปสู่จุดใหญ่เพื่อให้เห็นภาพรวมอย่างชัดเจน การทำเช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้ปฏิบัติงานสามารถเข้าใจบริบทกว้างขึ้นและเชื่อมโยงความรู้เดิมกับข้อมูลใหม่ ๆ ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม

นพดล ราชคม (2567 : 40) ได้ให้ความหมายที่มุ่งเน้นไปที่การใช้เหตุผลในการเลือกแนวทางแก้ปัญหา โดยการเชื่อมโยงความรู้ในมุมมองนี้หมายถึงความสามารถในการอธิบายเหตุผลว่าทำไมจึงเลือกวิธีแก้ปัญหาแบบหนึ่งมากกว่าอีกแบบหนึ่ง รวมถึงการมีความยืดหยุ่นในการเลือกแนวทางแก้ไขที่หลากหลายตามสถานการณ์ อีกทั้งยังหมายถึงการผสมผสานความรู้ของตนเองกับความรู้จากผู้อื่น เพื่อสร้างเป็นแนวทางใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์และเหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ความสามารถนี้จึงสะท้อนถึงสำคัญของการเชื่อมโยงความรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับสังคมที่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนและประสานงานร่วมกัน

นัฐกฤตา เกียรติกาญจน์ และคณะ (2565 : 64) ชี้ให้เห็นว่า การเชื่อมโยงความรู้ไม่ได้หมายความว่าเพียงแค่การรวมความรู้เข้าด้วยกันเท่านั้น แต่ยังเป็นการมีมุมมองที่หลากหลายและคิดอย่างรอบด้าน ซึ่งช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ลึกซึ้งและรอบคอบมากขึ้น พร้อมทั้งเน้นการติดต่อประสานงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ความร่วมมือและการเปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่างจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยขยายขอบเขตของความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้ เมื่อพิจารณาลักษณะของการเชื่อมโยงความรู้จากทั้งสามมุมมองนี้ จะเห็นได้ว่าการเชื่อมโยงความรู้เป็นกระบวนการที่รวมเอาการคิดอย่างเป็นระบบ การใช้เหตุผลอย่างมีเหตุผล และการร่วมมือกันในรูปแบบต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานกันอย่างสมดุล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ที่กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาในบริบทที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะการเชื่อมโยงความรู้จึงไม่ใช่แค่เรื่องของการเพิ่มพูนข้อมูลใหม่เท่านั้น แต่เป็นการฝึกฝนวิคิดและวิธีการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและยั่งยืน

เรืองณรงค์ ดวงดีแก้ว และคณะ (2565 : 46) กล่าวว่า ทักษะการเชื่อมโยงควรเป็นการพัฒนาลำดับแรก เพราะหากมีการพัฒนาทักษะการเชื่อมโยงแล้วจะทำให้สามารถมีวิคิดที่เชื่อมโยงคำถามรวมทั้งปัญหาอื่น ๆ เพื่อร่วมมือกันพัฒนาชิ้นงานให้เป็นนวัตกรรม มีการพัฒนาต่อยอดงานร่วมกัน

ภาวินี จิตต์โสภา (2565 : 97) ได้กล่าวว่า การเชื่อมโยงความคิด คือ การออกแบบชิ้นงานที่มีความแปลกใหม่ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้จริง รวมถึงการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการเชื่อมโยงความคิดไม่ใช่เพียงการรวมข้อมูลแต่เป็นการประยุกต์ใช้ความคิดในบริบทของการสร้างสรรค์งานร่วมกันในทีมอย่างมีประสิทธิภาพ

อมรรัตน์ ศรีพอ และคณะ (2563 : 89) ได้ขยายความว่า การคิดเชื่อมโยง คือกระบวนการที่รวมส่วนประกอบความรู้ย่อยต่างๆ หรือผลลัพธ์จากการวิเคราะห์มาเชื่อมโยงเพื่อสร้างข้อมูลใหม่ ข้อสรุปใหม่ กระบวนการใหม่ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบที่

หลากหลายมากขึ้น กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับศาสตร์ของการจัดระเบียบและเพิ่มศักยภาพทั้งในการคิดและการสื่อสารระหว่างความคิดภายในบุคคลกับผู้รับสารภายนอก ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการสื่อสารนวัตกรรมและการทำงานร่วมกัน

พิมพ์พัชร พรสวรรค์ (2561 : 23) ได้กล่าวถึงการสร้างการเชื่อมโยงระหว่างคำถาม ปัญหา หรือแนวคิดจากสายงานที่แตกต่างกันและไม่เกี่ยวข้องกันโดยตรง โดยใช้วิธีการตั้งคำถาม การสังเกต การสร้างเครือข่าย และการทดลองเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเชื่อมโยงความคิดไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตความรู้เดียว แต่ยังขยายไปสู่การผสมผสานความคิดจากหลายแหล่ง เพื่อเปิดมุมมองและโอกาสใหม่ในการพัฒนานวัตกรรม

อรชร ปราจันท์ และสุกัญญา แซ่ม้อย (2561 : 58-60) เสริมว่า การเชื่อมโยงข้อมูลเดิมกับข้อมูลใหม่เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ เป็นกระบวนการที่สำคัญ ซึ่งสามารถทำได้ผ่านการตั้งคำถามอย่างมีวิจารณญาณ การสังเกตอย่างละเอียด การทดลอง และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่เปิดกว้างต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวคิดใหม่ ๆ ในกระบวนการนี้ ผู้เรียนหรือผู้ปฏิบัติงานจะมีโอกาสได้ขยายขอบเขตความรู้และพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีระบบและสร้างสรรค์

กล่าวได้ว่า ลักษณะการเชื่อมโยงความคิดตามแนวคิดของนักวิชาการหลากหลายท่านสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างการใช้วิเคราะห์ข้อมูล การสร้างเครือข่ายความรู้ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการทำงานร่วมกันในทีมอย่างสร้างสรรค์ กระบวนการเชื่อมโยงความคิดจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างนวัตกรรมและพัฒนาความรู้ในบริบทต่าง ๆ โดยเฉพาะในองค์กรที่ต้องการความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวสูง การเชื่อมโยงความคิดจึงไม่ใช่เพียงแค่การนำข้อมูลมาต่อกันเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การตั้งคำถามอย่างลึกซึ้ง และการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การเชื่อมโยงความรู้ หมายถึง ผู้บริหารใช้กระบวนการคิดและพัฒนาทักษะที่สามารถรวมส่วนประกอบย่อยหรือข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสร้างข้อมูลใหม่ ข้อสรุปใหม่ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบใหม่ ๆ ได้มากขึ้น ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบและเพิ่มศักยภาพในการคิดและการสื่อสาร เชื่อมโยงความรู้ศาสตร์ สาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาองค์กร ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและบูรณาการความรู้ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการวิเคราะห์และบริหารข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์

ความสามารถในการตั้งคำถาม คือ เทคนิคสำคัญในการเสาะแสวงหาความรู้จากการตั้งคำถามและพัฒนาความคิดใหม่ ๆ การถามที่ดีจะได้คำตอบที่หลากหลาย และสร้างสรรค์ ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงทักษะต่าง ๆ ของการตั้งคำถามไว้ดังนี้

การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ถือเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหาร โดยเฉพาะในยุคที่องค์กรและระบบการศึกษาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายอย่างรวดเร็ว ธนพงษ์ กฤตธรรมรัตน์ และสุกัญญา สุदारาร์ตัน (2567 : 316) เน้นว่า การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เทคนิคและวิธีการอย่างเป็นระบบ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์และค้นหาคำตอบที่เหมาะสมต่อปัญหา ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การตั้งคำถามทั่วไป แต่เป็นการตั้งคำถามที่ช่วยขยาย

ความคิดและสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กรและการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง

มุมมองของนพดล ราชคม (2567 : 40) ความสามารถในการตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ประกอบไปด้วยหลายขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ การระบุปัญหาหรือประเด็นที่องค์กรหรือทีมงานกำลังเผชิญร่วมกันอย่างชัดเจน การตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการและทางเลือกในการแก้ไขปัญหาอย่างหลากหลาย ตลอดจนการเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การโต้แย้งและอภิปรายในประเด็นคำถามต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่มีความสมเหตุสมผลและเหมาะสมที่สุด การตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์ในลักษณะนี้จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างความคิดแบบองค์รวม และยังช่วยให้ทีมงานมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการแก้ไขปัญหา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมและการปรับปรุงงานที่ตอบโจทย์ความต้องการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้

ภาวินี จิตต์โสภา (2565 : 97) เสริมว่า การตั้งคำถามไม่ใช่เพียงแค่การสร้างข้อสงสัยเท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาคำตอบและการพัฒนาความคิดใหม่ ๆ ซึ่งคำถามที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดและประสบการณ์การเรียนรู้จะช่วยขยายผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมการพัฒนาความคิดให้ลึกซึ้งและก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ การตั้งคำถามที่ดีจึงมีบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้บริหารและทีมงานตระหนักถึงปัญหาในมุมมองที่แตกต่างและช่วยสร้างแรงบันดาลใจในการคิดค้นแนวทางแก้ไขที่สร้างสรรค์และยั่งยืน

นอกจากนี้ การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ยังช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ในองค์กรให้เปิดกว้างและมีความร่วมมือกันมากขึ้น เมื่อผู้บริหารส่งเสริมการตั้งคำถามในรูปแบบที่เป็นเชิงบวกและสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความเห็น ทีมงานจะรู้สึกถึงความสำคัญและมีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมและการพัฒนาที่ต่อเนื่อง การตั้งคำถามที่เหมาะสมยังช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลและการตัดสินใจมีความรอบคอบและครอบคลุมมากขึ้น ลดความเสี่ยงจากการมองข้ามปัจจัยที่สำคัญและเพิ่มโอกาสในการบรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

พิมพ์พัชร พรสวรรค์ (2561 : 23) ได้เน้นย้ำว่า การตั้งคำถามเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยท้าทายให้นักคิดนวัตกรรมต้องพิจารณาและประเมินสถานะของกรณีศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วน การตั้งคำถามในลักษณะนี้ไม่ได้เป็นเพียงการตั้งคำถามทั่วไป แต่เป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้นักคิดพิจารณาความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ที่อาจยังไม่เคยถูกนำเสนอมาก่อน โดยการตั้งคำถามที่ท้าทายและลึกซึ้งจะช่วยเปิดมุมมองใหม่ ๆ และสร้างแนวทางที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น นั่นหมายความว่า การตั้งคำถามจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์ความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของโลกยุคใหม่

ทำนองเดียวกัน อรชร ปราจันท์ และสุกัญญา แซ่มซ้อย (2561 : 58-60) ได้ให้ความหมายของทักษะการตั้งคำถามไว้อย่างละเอียดว่า เป็นกระบวนการที่ใช้คำถามเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ นอกจากนี้ยังถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ในบริบทต่าง ๆ ทักษะนี้ประกอบด้วยหลายองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การใช้คำถามเพื่อกระตุ้นความสงสัยและการแสวงหาคำตอบอย่างต่อเนื่อง การใช้คำถามเพื่อจุดประกายความคิดและกระตุ้นให้เกิดข้อสงสัยที่ลึกซึ้งขึ้น การใช้คำถามที่มีลักษณะท้าทายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการค้นคว้าและแสวงหาคำตอบอย่างไม่สิ้นสุด การตั้งคำถามที่เหมาะสมและถูกต้องซึ่งนำไปสู่คำตอบที่ชัดเจน

รวมถึงการใช้คำถามที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ได้

การตั้งคำถามในลักษณะดังกล่าวจึงไม่ใช่แค่การตั้งคำถามทั่วไป แต่เป็นการตั้งคำถามที่มีเป้าหมายเพื่อขยายขอบเขตความคิดและสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทักษะการตั้งคำถามนี้จึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรมที่ผู้บริหารและนักพัฒนาควรให้ความสำคัญ เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่สร้างสรรค์ในทุกบริบท ทั้งในระดับองค์กรและสังคมโดยรวม

สรุปได้ว่า การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ผู้บริหารสามารถใช้เทคนิคที่เน้น การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นการคิด วิเคราะห์ ขยายความคิด สร้างความรู้ใหม่ และค้นหาคำตอบ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และค้นหาแนวทางใหม่ ๆ โดยการตั้งคำถามที่ถูกต้องจะช่วยขยายผลการเรียนรู้และพัฒนาความคิด รวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ

3. การสร้างเครือข่าย

กระบวนการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ทรรศการ แนวคิด และความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมหรือบรรลุเป้าหมายร่วมกัน การมีเครือข่ายที่เข้มแข็งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การสนับสนุนทางวิชาชีพ และการสร้างนวัตกรรม และเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในระดับต่าง ๆ ทั้งนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงทัศนะต่าง ๆ ของการสร้างเครือข่าย การสร้างเครือข่ายถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒน่องค์ความรู้และนวัตกรรมในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งต้องการการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกยุคใหม่ ธนพงษ์ กฤตธรรมรัตน์ และสุกัญญา สุदारาร์ตัน (2567 : 316) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับด้านการสร้างเครือข่ายว่า เป็นการสร้างความรู้ใหม่ผ่านกิจกรรมที่พัฒนาองค์กรภายในและการแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนร่วมงาน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นความร่วมมือและการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เพื่อสร้างพลังและศักยภาพในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายจึงไม่ใช่แค่การติดต่อสื่อสารหรือพบปะกันอย่างผิวเผิน แต่เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาความรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืน

นพดล ราชคม (2567 : 39-40) เสริมว่า การสร้างเครือข่ายคือการอธิบายความคิดเห็นอย่างเหมาะสม และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารควรส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มสามารถนำเสนอความคิดของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งมีการสื่อสารที่เปิดกว้างและซื่อสัตย์ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิดอย่างเสรีและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างแท้จริง การสร้างเครือข่ายจึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้เชี่ยวชาญและสมาชิกในกลุ่ม เพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างความมั่นคงให้เครือข่ายสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน การทำงานในเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพจึงขึ้นอยู่กับ การแบ่งปันบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน สมาชิกทุกคนต้องมีความรับผิดชอบในการสนับสนุนและส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในองค์กรที่ต้องการความร่วมมือข้ามสายงานหรือข้ามหน่วยงาน การสร้างเครือข่ายจึงเป็นการวางโครงสร้างทางสังคมที่ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ และทรัพยากรต่าง ๆ อย่างราบรื่นและต่อเนื่อง

ภาวินี จิตต์โสภา (2565 : 90) ให้ความหมายที่เสริมเติมในมิติของพลังกลุ่มว่า การสร้างเครือข่ายเป็นการสร้างพลังกลุ่มเพื่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งกระบวนการนี้ส่งเสริมการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของสมาชิกในเครือข่ายทุกคน โดยการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ไม่ได้จำกัดเพียงการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้ง การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และการร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

การสร้างเครือข่ายจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาความรู้และทักษะเชิงนวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่อง เพราะเครือข่ายจะช่วยเชื่อมโยงความรู้จากหลากหลายแหล่งและหลายสายงานเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดมุมมองที่หลากหลายและรอบด้าน นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่กระชับระหว่างสมาชิกในองค์กร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ

การมีเครือข่ายที่แข็งแกร่งและมีประสิทธิภาพจึงช่วยเพิ่มความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ได้ดีขึ้น เพราะการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์จะช่วยเปิดมุมมองใหม่ ๆ และสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและสร้างสรรค์ นอกจากนี้เครือข่ายยังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ผู้บริหารสามารถใช้ในการวางแผนกลยุทธ์และตัดสินใจได้อย่างแม่นยำและรวดเร็ว

ในทางปฏิบัติ ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา หรือเวิร์กช็อป รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อขยายช่องทางการสื่อสารและเชื่อมโยงเครือข่ายให้กว้างขวางมากขึ้น อีกทั้งยังต้องสร้างบรรยากาศขององค์กรที่เปิดกว้างและส่งเสริมความร่วมมือ เพื่อให้สมาชิกทุกคนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์กรรวมขององค์กร

พิมพ์พัชร พรสวรรค์ (2561 : 22-23) กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การสร้างเครือข่าย หมายถึง การสนับสนุนให้พนักงานนวัตกรรมได้รับมุมมองที่หลากหลายจากความคิดเห็นของบุคคลที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน ซึ่งช่วยเปิดมุมมองใหม่ ๆ และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาผลงานด้านต่าง ๆ

ในทำนองเดียวกัน อรชร ปราจันท์ และสุกัญญา แซ่มซ้อย (2561 : 58-60) ได้อธิบายว่า ทักษะการสร้างเครือข่าย หมายถึง ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับบุคคลอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ ทักษะนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การรู้จักคนจำนวนมาก แต่รวมถึงความสามารถในการสร้างความไว้วางใจ ความเข้าใจร่วมกัน และการรักษาความสัมพันธ์อย่างยั่งยืนด้วย การสร้างเครือข่ายที่มีคุณภาพจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกัน การสนับสนุนซึ่งกันและกัน และการร่วมกันพัฒนาแนวทางใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวได้ว่า ด้านการสร้างเครือข่ายเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้ขององค์กร ผ่านการสร้างความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมเครือข่ายที่เข้มแข็งจะช่วยเพิ่มพลังกลุ่ม และเป็นฐานที่มั่นคงให้กับการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรในยุคที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนเช่นปัจจุบัน

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่าย หมายถึง ผู้บริหารสามารถพัฒนาความรู้ใหม่และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กร เพื่อนร่วมงาน โดยเน้นการสร้างความร่วมมือ การสื่อสารได้อย่างสร้างสรรค์ และมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาเครือข่ายที่ยั่งยืนและเพิ่มมุมมองที่หลากหลาย ทักษะนี้ประกอบด้วยการเชื่อมโยงและสนับสนุนกัน เพื่อสร้างค่านิยมที่ส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวก และการสร้างทีมงานที่เน้นความร่วมมือและความเสมอภาค

4. ความสามารถด้านการสังเกต

ทักษะพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ และการพัฒนาความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ทำให้บุคคลสามารถรับรู้รายละเอียด แยกแยะความแตกต่าง และตีความข้อมูลจากสิ่งที่เห็น ได้ยิน หรือสัมผัสได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงทักษะต่าง ๆ ของความสามารถด้านการสังเกต ไว้ดังนี้

นพดล ราชคม (2567 : 39-40) ได้กล่าวว่า ความสามารถด้านการสังเกต หมายถึง การคิด คำนวณ ให้ข้อมูล และอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้น เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการวิเคราะห์และตีความข้อมูลที่ได้รับจากสิ่งที่สังเกตอย่างลึกซึ้ง เพื่อค้นหาและ จำแนกสาเหตุของปัญหาอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการนำความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมาเข้ามา ประกอบการประเมินความเป็นไปได้ของกระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล เพื่อให้สามารถเลือก แนวทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

นัฐฤตา เกียรติกาญจน์ และคณะ (2565 : 64) ได้สรุปว่า การสังเกต (Observing) หมายถึง การสังเกตการณ์อย่างชาญฉลาด ซึ่งไม่ใช่แค่การใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ข้อมูล แต่ยัง รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายจากแหล่งต่าง ๆ อย่างครบถ้วนและเป็นระบบ โดยผู้สังเกตต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างรอบด้าน มองเห็นความเชื่อมโยงและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับการวางแผนหรือแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวินี จิตต์โสภา (2565 : 90) เสนอว่า การสังเกตมีตัวบ่งชี้สำคัญสองประการ คือ การใช้ ประสาทสัมผัสอย่างครบถ้วนในการรับข้อมูล และการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตอย่างเป็นระบบ และมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนและแม่นยำเกี่ยวกับสถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาความคิดและการตัดสินใจในขั้นตอนต่อไป

พิมพ์พัชร พรสวรรค์ (2561 : 22-23) ให้ความหมายว่า การสังเกต คือ กระบวนการที่ บุคคลใช้ความตั้งใจและความสนใจอย่างเต็มที่ในการพิจารณารายละเอียดต่าง ๆ เพื่อรับข้อมูลหรือ ความรู้ที่สำคัญจากสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัว การสังเกตอย่างมีประสิทธิภาพช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจพฤติกรรม ของบุคคล เหตุการณ์ และบริบทต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งมากขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมการวิเคราะห์และประเมิน สถานการณ์อย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการวางแผนและการตัดสินใจที่เหมาะสมในอนาคต

อรชร ปราจันท์ และสุกัญญา แซ่ม้อย (2561 : 58-60) กล่าวถึงทักษะการสังเกตว่า เป็นความสามารถในการให้ความสำคัญกับรายละเอียดต่าง ๆ รอบตัว โดยเน้นการรับรู้ข้อมูลอย่างมี จุดมุ่งหมายและตั้งใจ สังเกตอย่างเป็นระบบและสามารถจัดระเบียบข้อมูลที่ได้รับอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเชื่อมโยงและสร้างความรู้ใหม่จากข้อมูลเดิมและข้อมูลใหม่ร่วมกัน ทักษะนี้ยังช่วยให้ผู้บริหาร สามารถเห็นภาพรวมของสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน และใช้ข้อมูลที่ได้ในการวางแผน

เห็นแนวทาง และตัดสินใจพัฒนากระบวนการหรือแนวทางใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและตอบโจทย์ต่อความท้าทายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า ความสามารถด้านการสังเกต หมายถึง ผู้บริหารมีความสามารถด้านการสังเกต คือการใช้ประสาทสัมผัสในการเก็บข้อมูลอย่างถูกต้องและเป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ ช่วยในการระบุสาเหตุของปัญหาและคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคต ทักษะนี้ประกอบด้วยการใส่ใจในรายละเอียด การจัดระบบความคิด การมองเห็นจุดเด่นและจุดด้อยของข้อมูลอย่างรวดเร็ว รวมถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ดังนั้น ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร หมายถึง ศักยภาพของผู้บริหารที่สร้างกลไกหลักในการบริหารงานในการพัฒนาสถานศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน โดยผู้บริหารต้องเปลี่ยนมุมมอง เปลี่ยนการยึดติดกับกลยุทธ์เดิม ๆ สู่ความเป็นผู้นำแบบมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม กล่าวคือ ผู้บริหารยุคใหม่จะต้องมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม คิดเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานใหม่ ๆ ในรูปแบบที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น โดยเน้นประสิทธิภาพและประโยชน์ในวงกว้าง ทั้งนี้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากครู นักเรียน และผู้ปกครอง ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อนำพาสถานศึกษาให้มีคุณภาพดีมีมาตรฐานทันต่อนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน มี 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. การเชื่อมโยงความรู้ หมายถึง ผู้บริหารใช้กระบวนการคิดและพัฒนาทักษะที่สามารถรวมส่วนประกอบย่อยหรือข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสร้างข้อมูลใหม่ ข้อสรุปใหม่ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบใหม่ ๆ ได้มากขึ้น ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบและเพิ่มศักยภาพในการคิดและการสื่อสาร เชื่อมโยงความรู้ศาสตร์ สาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาองค์กร ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและบูรณาการความรู้ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการวิเคราะห์และบริหารข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ผู้บริหารสามารถใช้เทคนิคที่เน้นการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นการคิด วิเคราะห์ ขยายความคิด สร้างความรู้ใหม่ และค้นหาคำตอบ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และค้นหาแนวทางใหม่ ๆ โดยการตั้งคำถามที่ถูกต้องจะช่วยขยายผลการเรียนรู้และพัฒนาความคิด รวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ

3. การสร้างเครือข่าย หมายถึง ผู้บริหารสามารถพัฒนาความรู้ใหม่และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กร เพื่อนร่วมงาน โดยเน้นการสร้างความร่วมมือ การสื่อสารได้อย่างสร้างสรรค์ และมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาเครือข่ายที่ยั่งยืนและเพิ่มมุมมองที่หลากหลาย ทักษะนี้ประกอบด้วยการเชื่อมโยงและสนับสนุนกัน เพื่อสร้างค่านิยมที่ส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกและการสร้างทีมงานที่เน้นความร่วมมือและความเสมอภาค

4. ความสามารถด้านการสังเกต หมายถึง ผู้บริหารมีความสามารถด้านการสังเกต คือการใช้ประสาทสัมผัสในการเก็บข้อมูลอย่างถูกต้องและเป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ ช่วยในการระบุสาเหตุของปัญหาและคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคต ทักษะนี้ประกอบด้วยการใส่ใจในรายละเอียด การจัดระบบความคิด การมองเห็นจุดเด่นและจุดด้อยของข้อมูล

อย่างรวดเร็ว รวมถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการคุณภาพอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อยกระดับมาตรฐานการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน โดยเฉพาะในบริบทของ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 เพื่อเปิดโอกาสให้สถานศึกษามีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการและพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ตามมาตรา 20 (4) นำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ไปปรับใช้กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและ (5) ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษานำร่องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและเหมาะสมกับสภาพในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ดังนั้น ตามประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของสถานศึกษานำร่องได้กำหนดแนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจตรงกัน จำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานและพัฒนาระบบคุณภาพในสถานศึกษา แนวคิดและหลักการ แนวทางการพัฒนา รวมถึงระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

การพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติให้เติบโตอย่างยั่งยืน เนื่องจากการศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ สามารถปรับตัวและแข่งขันได้ในสังคมโลก ด้วยเหตุนี้ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำกับ ติดตาม และส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างมีมาตรฐาน โดยมุ่งหวังให้การจัดการศึกษาสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาและรักษาคุณภาพของการศึกษาในทุกระดับ ทั้งในด้านการเรียนการสอน การบริหารจัดการ การบริการ และการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งครอบคลุมทั้งการประกันคุณภาพภายใน (Internal Quality Assurance) ที่สถานศึกษาดำเนินการเพื่อพัฒนาตนเอง และการประกันคุณภาพภายนอก (External Quality Assurance) ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภายนอกเพื่อประเมินความมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาในหลากหลายแง่มุม เช่น เป็นกระบวนการสร้างความมั่นใจให้แก่สังคมว่า ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ความหลากหลายของแนวคิดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของระบบการประกัน

คุณภาพว่าไม่เพียงแค่ควบคุมหรือประเมินผลเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพของการศึกษาอย่างแท้จริง ดังนี้

การประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 หมายถึง กระบวนการที่สถานศึกษาพัฒนาระบบและกลไกในการบริหารจัดการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงสาธารณชนว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ การประกันคุณภาพจึงไม่ใช่เพียงการตรวจสอบหรือประเมินผลเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่เน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาประกอบด้วย การประเมินตนเองของสถานศึกษา การติดตามตรวจสอบโดยหน่วยงานภายในหรือภายนอก และการนำผลการประเมินไปใช้ในการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ต้องมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดไว้ การมีระบบควบคุมและตรวจสอบที่ชัดเจน จะช่วยให้การบริหารจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีทิศทาง มีเป้าหมายที่ชัดเจน และสามารถปรับปรุงได้อย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์ การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการศึกษาในทุกระดับ ทั้งยังเป็นกลไกในการสร้างความรับผิดชอบ (Accountability) และความโปร่งใสในการดำเนินงานของสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตรงตามเป้าหมายของหลักสูตร และสามารถแข่งขันในระดับชาติและนานาชาติได้อย่างยั่งยืน

ตามแนวคิดของนิรชา อภิชาติ (2565 : 122) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาตามแผนที่วางไว้ โดยมีการติดตาม ตรวจสอบ แก้ไข พัฒนา และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จุดมุ่งหมายสำคัญคือการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่านักเรียนและสถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ และสามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยระบบที่มีการวางแผนเป็นขั้นตอน เริ่มจากการกำหนดมาตรฐานและเป้าหมายที่ชัดเจน จากนั้นจึงลงมือดำเนินงานตามแผน พร้อมกับการติดตามและประเมินผลการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ หากพบข้อบกพร่องหรือจุดที่ต้องปรับปรุง ก็จะต้องมีการแก้ไขและพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพอย่างต่อเนื่อง กระบวนการนี้ต้องดำเนินการอย่างมีระบบ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ การประกันคุณภาพยังช่วยให้สถานศึกษามีแนวทางในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาครู บุคลากร ตลอดจนการพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพตามที่สังคมต้องการ กล่าวได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษา ที่นำไปสู่ความเชื่อมั่นในระบบการศึกษาของประเทศ และการสร้างความพร้อมให้แก่ผู้เรียนในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต

ตามแนวคิดของรัฐพงศ์ โยธารัตน์ (2566 : 169) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการประเมินและติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในแต่ละประเภทและระดับของสถานศึกษา โดยมีมุ่งควบคุมระบบการบริหารจัดการและตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ เพื่อให้แน่ใจว่าการศึกษาที่จัดขึ้นมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสังคมในวงกว้าง กระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย การวางแผนงานด้านคุณภาพ การดำเนินการตามแผน การติดตามผล การประเมินคุณภาพและ

การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยต้องอิงตามมาตรฐานการศึกษาของแต่ละระดับ อาทิ ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น การประกันคุณภาพจึงต้องมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ นอกจากนี้ การประกันคุณภาพการศึกษายังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สถานศึกษามีแนวทางในการตรวจสอบและปรับปรุงการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ช่วยลดข้อผิดพลาดในการจัดการศึกษา และยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีทักษะ ความรู้ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายของหลักสูตร อีกทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของสถานศึกษาในสายตาของชุมชนและสังคมโดยรวม ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในระบบการศึกษา และส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ตามแนวคิดของวศิน ผลงาม และคณะ (2567 : 64) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่มุ่งสร้างความมั่นใจให้กับสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่า การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ และสามารถผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ซึ่งกระบวนการนี้ต้องอาศัยการวางแผนที่เป็นระบบ มีการดำเนินงานตามแผน ตรวจสอบผลลัพธ์ และปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจว่าการจัดการศึกษาเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดต่อผู้เรียน การประกันคุณภาพไม่ได้เป็นเพียงภารกิจเฉพาะของผู้บริหารหรือฝ่ายประกันคุณภาพเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ร่วมกันของครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในสถานศึกษา ที่ต้องทำงานประสานกันอย่างมีระบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของคุณภาพทางการศึกษา การมีระบบประกันคุณภาพที่เข้มแข็งจะช่วยควบคุมทิศทางการพัฒนาให้สถานศึกษาสามารถตรวจสอบและประเมินตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การประกันคุณภาพยังช่วยให้สถานศึกษาตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคม ชุมชน และประเทศชาติได้อย่างเหมาะสม โดยเน้นการสร้างผู้เรียนที่มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า กล่าวได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของระบบการศึกษาไทยอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ตามแนวคิดของจूरีพร เทศเนาวนิตย์ (2561 : 5) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การรับรองว่าการบริหารจัดการภายในสถานศึกษามีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าการจัดการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการป้องกันไม่ให้เกิดการจัดการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนและภาพลักษณ์ของสถานศึกษา กระบวนการประกันคุณภาพดังกล่าวต้องยึดตามมาตรฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่ระบุไว้ในหลักสูตร การดำเนินการนี้จึงครอบคลุมทุกมิติของการศึกษา ตั้งแต่การวางแผน การสอน การประเมินผล ตลอดจนการบริหารจัดการองค์รวมของสถานศึกษา เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษามีคุณภาพตรงตามที่สังคมคาดหวัง นอกจากนี้ การประกันคุณภาพยังทำหน้าที่เป็นกลไกในการพัฒนาภายใน โดยช่วยให้สถานศึกษาสามารถตรวจสอบตนเอง แก้ไขจุดอ่อน และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการศึกษา เมื่อสถานศึกษาสามารถแสดงให้เห็นถึงคุณภาพในการจัดการศึกษา

ได้อย่างชัดเจน ก็จะเกิดความไว้วางใจจากผู้ปกครองและชุมชน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการสนับสนุนการศึกษาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ตามแนวคิดของจารุกิตติ์ สุตสุข (2565 : 50-51) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นกลไกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยมีบทบาทในการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานภายในสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ทั้งยังส่งเสริมให้การปฏิบัติงานของครูและบุคลากรในสถานศึกษามีประสิทธิภาพ และสามารถผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพ ตรงตามความคาดหวังของผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมโดยรวม การประกันคุณภาพภายในไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือควบคุมคุณภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการประเมินตนเองของสถานศึกษา การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และการวางแผนปรับปรุงอย่างเป็นระบบ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันภายในองค์กรการศึกษา นำไปสู่การยกระดับคุณภาพของครู บุคลากร และผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าสถานศึกษาแต่ละแห่งจะมีบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งด้านทรัพยากร บุคลากร และความพร้อม แต่การมีระบบประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยให้สถานศึกษาทุกแห่งสามารถพัฒนาและรักษามาตรฐานการจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครองและสังคมว่า ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษามีคุณภาพ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่าในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ตามแนวคิดของนิรมล รอดไพ และวรภฤต เกื่อนช้าง (2564 : 43-44) การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการประเมินผล ติดตาม ตรวจสอบ และปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยใช้ระบบการควบคุมและตรวจสอบที่สถานศึกษาได้จัดตั้งขึ้นเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการด้านคุณภาพ ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานด้านการศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบ มีทิศทาง และสามารถสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณภาพทั้งในระดับผู้เรียนและสถานศึกษา การประกันคุณภาพภายในมีเป้าหมายเพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อมาตรฐานทางการศึกษาและความต้องการของผู้รับบริการ ได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย วางแผน ดำเนินงาน ตรวจสอบ และปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นวงจรที่ช่วยยกระดับคุณภาพของการจัดการศึกษาอย่างยั่งยืน เมื่อสถานศึกษามีระบบประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ จะทำให้สามารถตรวจสอบการดำเนินงานได้อย่างโปร่งใส วางแผนพัฒนาได้ตรงจุด และนำไปสู่การปรับปรุงอย่างเหมาะสม อันส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้านตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรม และเจตคติที่พึงประสงค์ ซึ่งท้ายที่สุดจะสะท้อนถึงคุณภาพของสถานศึกษาในภาพรวม และก่อให้เกิดความเชื่อมั่นต่อระบบการศึกษาจากผู้รับบริการและสังคมโดยรวม

ตามแนวคิดของชฎานิศ โขษิตพิมานเวช และเอกราช โขษิตพิมานเวช (2565 : 156-157) การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง การดำเนินงานที่เป็นระบบ มีการวางแผนล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการสร้างความเชื่อมั่นว่าผู้เรียนจะมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ การดำเนินการในกระบวนการนี้จะเน้นทั้งด้านคุณภาพและประสิทธิภาพของเครื่องมือ วิธีการวัดผล และการประเมินผลที่นำมาใช้ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ วางแผน และปรับปรุงคุณภาพของการจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง กระบวนการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพต้อง

เริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน มีการใช้ผลการประเมินในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็น การวางแผน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน รวมถึงการปรับปรุงพัฒนาในระยะยาว ซึ่งช่วยให้การจัดการศึกษาไม่เพียงแต่ดำเนินตามมาตรฐานเท่านั้น แต่ยังตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ การใช้ข้อมูลและผลการประเมินที่ถูกต้องและแม่นยำ ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสะท้อนจุดแข็ง จุดอ่อน และโอกาสในการพัฒนาของสถานศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงเชิงระบบในทุกมิติ ทั้งด้านหลักสูตร การเรียนการสอน บุคลากร และการบริหารจัดการ ส่งผลให้สถานศึกษามีศักยภาพในการผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพ ตรงตามเป้าหมาย และได้รับความเชื่อถือจากสังคมอย่างยั่งยืน

ตามแนวคิดของสมพล พุ่มหว่า และคณะ (2560 : 57) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสำหรับการจัดการศึกษา หมายถึง การสร้างแนวทาง ข้อกำหนด และกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนเพื่อใช้ในการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยมีบุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินการ กระบวนการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การประกันคุณภาพการศึกษามีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบดังกล่าวจำเป็นต้องครอบคลุมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดมาตรฐานการศึกษา การออกแบบเครื่องมือและวิธีการประเมินผล ตลอดจนการติดตาม ตรวจสอบ และรายงานผล เพื่อให้เกิดความชัดเจนในกระบวนการดำเนินงานและผลลัพธ์ที่ได้ นอกจากนี้ ระบบต้องเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุกระดับ เพื่อสร้างความรับผิดชอบและความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพอย่างแท้จริง ระบบการประกันคุณภาพภายในที่ดี จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถตรวจสอบตนเองและประเมินผลการจัดการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ ช่วยระบุจุดแข็งและจุดที่ต้องปรับปรุง เพื่อวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนและการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ว่าสถานศึกษานั้นมีความสามารถในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

ตามแนวคิดของอุไร หัตถประดิษฐ์ และคณะ (2560 : 26) การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีบทบาทหลักในการสร้างความเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ การประกันคุณภาพภายในนี้ครอบคลุมทั้งการวางแผน ดำเนินการ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล เพื่อให้มั่นใจว่ากระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษายังเน้นที่ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาจะต้องมีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนดไว้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญและมีส่วนร่วมในการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานในระบบประกันคุณภาพภายในจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถประเมินตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถระบุจุดแข็งและจุดที่ต้องพัฒนา และนำข้อมูลที่ได้มาวางแผนพัฒนาอย่างเหมาะสม สุดท้าย ระบบนี้จะช่วยสร้างความไว้วางใจแก่ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ว่าสถานศึกษามีความสามารถในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีคุณภาพตามที่สังคมต้องการอย่างยั่งยืน

ตามแนวคิดของวชิระ พลพิทักษ์ (2566 : 254) การประกันคุณภาพภายในถูกพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพการศึกษา และรักษามาตรฐานที่กำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการ โดยในปัจจุบันมีการปฏิรูประบบการประเมินและประกันคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป การปฏิรูปนี้เน้นการปรับปรุงมาตรฐานและตัวชี้วัดให้มีความกระชับ เข้าใจง่าย และสะท้อนคุณภาพที่แท้จริงของสถานศึกษาอย่างชัดเจนมากขึ้น การประเมินคุณภาพภายในจึงมุ่งเน้นไปที่การประเมินตามสภาพจริงในสถานศึกษามากกว่าการเน้นเอกสารที่ซับซ้อนหรือเกินความจำเป็น เพื่อช่วยลดภาระงานด้านเอกสารและสร้างความสะดวกในการดำเนินการประกันคุณภาพ นอกจากนี้ การปรับปรุงระบบยังมุ่งเน้นการพัฒนาผู้ประเมินให้มีมาตรฐานและความน่าเชื่อถือสูงขึ้น ผ่านการอบรมและพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้ผู้ประเมินสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในในรูปแบบนี้ช่วยให้สถานศึกษาสามารถปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือในระบบการศึกษาของประเทศ ทำให้ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความมั่นใจในคุณภาพของสถานศึกษา และสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาของชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง กลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐานและตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กร มีการประเมิน ติดตาม และตรวจสอบอย่างเป็นระบบ เพื่อลดความซับซ้อนในการจัดทำเอกสารและเน้นการประเมินตามสภาพจริง อีกทั้งยังพัฒนาผู้ประเมินให้มีมาตรฐานและความน่าเชื่อถือ เพื่อสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาดำเนินงานตามมาตรฐานที่กำหนดและส่งผลดีต่อคุณภาพผู้เรียน ซึ่งกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ข้อ 3 ให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 6 ข้อ เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการศึกษา การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงใช้แนวทางดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์และพัฒนากรอบ การประกันคุณภาพ เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและสามารถยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาและผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

2.3.2 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การประกันคุณภาพการศึกษาตามมาตรา 47 และมาตรา 48 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้สถานศึกษามีระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับ โดยหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พร้อมจัดทำรายงานประจำปีเพื่อเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพในทุกด้าน

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 37 ให้สถานศึกษานำร่องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา และมีการประเมินเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษาเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด ให้สถานศึกษานำร่องรายงานผลการประเมินและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ต่อคณะกรรมการขับเคลื่อน และให้คณะกรรมการขับเคลื่อนให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ และแนะนำ สถานศึกษา เพื่อให้การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมาตรา 38 สถานศึกษานำร่องที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์ ที่คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนดให้ถือว่าเป็นการผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติแล้ว สถานศึกษานำร่องที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนไม่เป็นไปตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนของให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันที่มีผลงานด้านการรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ให้คำแนะนำในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาแก่สถานศึกษานำร่องและแจ้งให้คณะกรรมการขับเคลื่อนทราบ

○ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่ให้หลักฐานข้อมูลกับประชาชน เพื่อช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความพึงพอใจให้กับผู้ปกครอง ชุมชนและสาธารณชนว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ผู้ที่จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ และเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งมีการกล่าวถึงหลักการและกระบวนการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้

นิรชา อภิชาติ (2565 : 124) ได้สรุปหลักการประกันคุณภาพการศึกษา ไว้ว่า

1. สร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการทั้งภายในและภายนอกเป็นจุดมุ่งหมายหลัก ตรวจสอบและประเมินผลจึงควรมุ่งเน้นที่การนำข้อมูลไปพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยไม่เน้นที่การจับผิด เป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน
2. การประกันคุณภาพควรถูกบูรณาการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษา ไม่ควรแยกจากการดำเนินงานประจำวัน
3. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง ชุมชน และเขตพื้นที่ การศึกษาต้องตระหนักและร่วมมือกันในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนด
4. สถานศึกษามีหน้าที่สำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ดังนั้นทุกองค์ประกอบของสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร หลักสูตร หรือกระบวนการเรียนการสอน จำเป็นต้องมีคุณภาพ

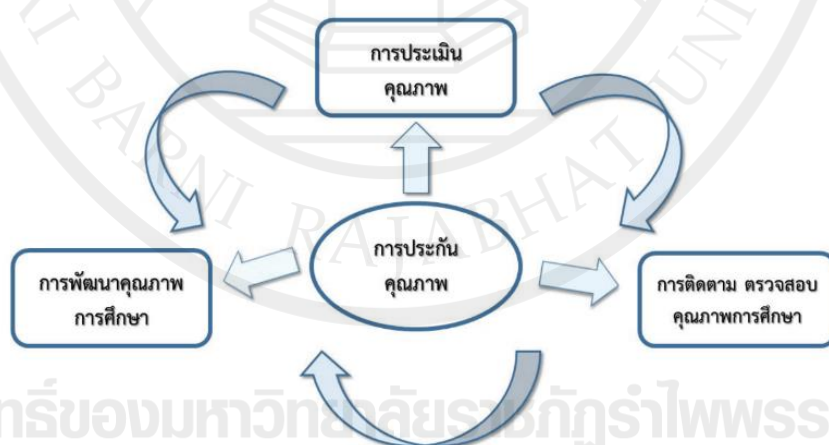
สังวร วังแจ่ม (2567 : 338) หลักการและกระบวนการสำคัญ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของทุกคนในสถานศึกษาที่ร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเต็มที่
2. การร่วมรับผิดชอบต่อผลการจัดการศึกษาอย่างโปร่งใส โดยมีข้อมูลและหลักฐานที่สามารถอธิบายคุณภาพได้ต่อสาธารณชนและสามารถตรวจสอบได้

3. หลักการประกันคุณภาพซึ่งเป็นหน้าที่ของทุกคนในสถานศึกษาที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบ และปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีคุณภาพและ โปร่งใสในการจัดการศึกษา

สำนักทดสอบทางการศึกษา (2563 : 3) กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายในเป็น กระบวนการที่ช่วยสร้างระบบและกลไกในการพัฒนา ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินการดำเนินงาน ของสถาบันการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย เป้าหมาย และมาตรฐานคุณภาพที่กำหนด โดยหน่วยงาน ต้นสังกัดกำหนดให้การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้อง ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ผ่านการจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นการประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งจะต้อง นำเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาและเปิดเผยต่อสาธารณชน การดำเนินการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา พร้อมทั้งรองรับ การประกันคุณภาพภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2562 : 23) กล่าวว่า หลักการประกันคุณภาพการศึกษา ตามที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2562 : 23) มี 5 ประการหลัก ได้แก่ 1. บุคลากรทุกคนต้อง ปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย 2. มุ่งพัฒนาการดำเนินงานตามความรับผิดชอบของตน ให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น เพราะผลการพัฒนาของแต่ละบุคคลคือผลรวมของการพัฒนาทั้งสถานศึกษา 3. เน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เพื่อการเตรียมรับการประเมินครั้งคราว 4. การพัฒนาคุณภาพต้องเกิดจากความ ร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่สามารถว่าจ้างหรือขอให้บุคคลอื่นดำเนินการแทนได้ และ 5. ต้องนำผลการประเมินคุณภาพการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและ ร่วมมือกันเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 2.1 แสดงองค์ประกอบของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ที่มา : (สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2563 : 3)

จากภาพที่ 2.1 จะเห็นว่ากระบวนการดำเนินงานทั้ง 3 ส่วน มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เป็นวงจรการพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่ง โดยมีมาตรฐานเป็นหลักหรือเป้าหมาย รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม

สรุปได้ว่า แนวคิดการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นระบบที่มุ่งสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ โดยสถานศึกษาใช้หลักการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับในกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ระบบนี้เน้นผลประโยชน์ที่แท้จริงของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ รวมถึงคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในสังคม การประกันคุณภาพภายในเน้นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและความโปร่งใส โดยมีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจว่าสถานศึกษาสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องร่วมมือกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างครบวงจร นอกจากนี้ สถานศึกษายังต้องพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลและประเมินคุณภาพการศึกษาในภาพรวม การประเมินภายนอกนี้จะช่วยตรวจสอบและส่งเสริมให้สถานศึกษาปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ระบบประกันคุณภาพภายในและภายนอกทำงานประสานกัน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้นอย่างยั่งยืน และสร้างความเชื่อมั่นแก่สังคมในวงกว้าง

2.3.3 แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จากท้ายประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของศึกษานำร่อง พ.ศ. 2564 (2564, 2564 : 1) ตามภารกิจที่ 1 ส่วนที่ 1 ระบบหลักในการบริหารคุณภาพการจัดการศึกษา ประกอบด้วยระบบย่อย 3 ระบบคือ 1. ระบบของหลักสูตร การเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล หรือระบบ OLE (Objective, Learning, Evaluation) 2. ระบบชุมชนการเรียนรู้ของครู (PLC) และ 3. ระบบสนับสนุนของฝ่ายวิชาการ ในส่วนที่ 2 คือ ระบบสนับสนุนทั่วไป มีไว้เพื่อให้การสนับสนุนทั่วไปในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นระบบบริหารงานอย่างมีคุณภาพ หรือ ใช้กระบวนการของวงจร PDCA บริหารจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการจัดการศึกษา ผ่านการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน จึงจำเป็นต้องมีระบบบริหารจัดการที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา ซึ่งมีนักวิชาการให้รายละเอียดดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 (2562 : 102) มาตรา 37 กำหนดให้สถานศึกษานำร่องจัดให้มี ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา พร้อมทั้งดำเนินการประเมินผลเพื่อวัดสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน และตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ให้เป็นไปตาม หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของศึกษานำร่อง พ.ศ. 2564 ในส่วนของ หมวด 2 การพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพการศึกษา ส่วนที่ 4 การจัดทำและพัฒนาระบบการทำงานของฝ่ายสนับสนุนทั่วไป ข้อ 15 กำหนดให้

ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้างานที่เกี่ยวข้อง จัดระบบการทำงานของฝ่ายสนับสนุนทั่วไปให้เป็นระบบการบริหารงานที่มีคุณภาพ โดยยึดหลัก วงจรคุณภาพ (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การตรวจสอบและประเมินผล (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) ซึ่งเป็นวงจรแห่งการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรส่งเสริมให้การดำเนินงานของฝ่ายสนับสนุนทั่วไป เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาของผู้เรียนอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ

บดินทร์ภัทร์ สายบุตร (2562 : 47-50) กล่าวว่า การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามขั้นตอนดังนี้

1) การวางแผน (Planning) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาในด้านต่าง ๆ และกำหนดแนวทางการดำเนินงาน รวมถึงเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

2) ปฏิบัติการ (Doing) คือ การจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปีควบคู่กับการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้และประสิทธิภาพเพื่อเพิ่มโอกาสทางการแข่งขัน

3) การจัดระบบตรวจสอบ (Checking) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนำแนวปฏิบัติที่ดีมาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการบริหาร และพัฒนาแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาให้ครอบคลุมทุกพันธกิจเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน

4) การพัฒนาปรับปรุงแก้ไข (Acting) คือ การพัฒนาบริหารจัดการตามแผนที่กำหนดไว้ โดยตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อสร้างจุดแข็ง และปรับปรุงกระบวนการให้สอดคล้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา

สวณ หอกคำ และคณะ (2557 : 103) กล่าวว่า การกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

1. วางแผน (Plan) คือ ต้องมีการกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการดำเนินงานอย่างชัดเจน

2. ดำเนินการตามแผน (Do) คือ ระหว่างการดำเนินการ ควรมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และผู้บริหารควรสนับสนุนและสร้างสภาพแวดล้อมที่ทำให้บุคลากรทุกคนทำงานด้วยความสุข

3. ตรวจสอบและประเมินผล (Check) คือ กลไกสำคัญในการกระตุ้นการพัฒนา โดยให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อแสดงถึงความสำเร็จของการดำเนินงานตามเป้าหมาย

4. ปรับปรุงจากผลการประเมิน (Act) คือ ทุกฝ่ายประเมินผล โดยคณะกรรมการนำข้อมูลไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแปลผล จากนั้นนำเสนอผลให้ผู้เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน และใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศหรือการจัดทำรายงานประเมินตนเองสำหรับวางแผนในระยะต่อไป

สุขสันต์ สุขสงคราม (2564 : 44-45) กล่าวว่า วงจรคุณภาพเป็นกระบวนการทำงานที่มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Plan) คือ กระบวนการสำคัญในการบรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยวางกรอบวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน เพราะหากไม่มีเป้าหมายที่แน่นอน การดำเนินงานในวงจรคุณภาพจะขาดทิศทางที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น ต้องวางแผนการทำงานแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน กำหนดว่าใครทำอะไร เมื่อไร และทำอย่างไร

2. ลงมือปฏิบัติ (Do) คือ เป็นกระบวนการที่ต้องเตรียมความพร้อมทั้งตัวบุคลากรและขั้นตอนต่าง ๆ ล่วงหน้าก่อนการดำเนินงานจริง หากเป็นงานใหม่ จำเป็นต้องมีการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความพร้อมให้มากขึ้น การเตรียมความพร้อมเป็นส่วนสำคัญของการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

3. การตรวจสอบ (Check) คือ พิจารณาผลลัพธ์จากการทดลองปฏิบัติว่าตรงตามเป้าหมายที่วางแผนไว้หรือไม่ หากไม่มีการกำหนดเป้าหมายกฎเกณฑ์ชัดเจนตั้งแต่ต้น จะไม่มีตัวชี้วัดให้เทียบเคียงว่า ผลจากการลงมือทำสำเร็จตามแผนปฏิบัติจริงหรือไม่ ทำให้การประเมินผลอาจไม่ชัดเจนไม่สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

4. ปรับใช้ (Act) จากการตรวจสอบผลลัพธ์ นำกระบวนการที่ได้มาใช้จริงเพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบใหม่ในการทำงาน หากผลลัพธ์จากการตรวจสอบพบว่า สิ่งที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ต้องปรับกระบวนการที่วางแผนไว้แล้วลองทำใหม่อีกครั้ง

สรุป แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิผลและเกิดความยั่งยืน โดยยึดหลักการทำงานตามวงจร PDCA ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวางแผน (Plan), การดำเนินงาน (Do), การตรวจสอบประเมิน (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) การวางแผนเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และมาตรฐานการประกันคุณภาพ รวมถึงการจัดทำแผนงานและวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจนและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ขั้นตอนการดำเนินงาน (Do) คือ การนำแผนที่ได้วางไว้ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ ต่อมาคือขั้นตอนการตรวจสอบและประเมินผล (Check) ซึ่งเป็นการติดตาม ตรวจสอบข้อมูล และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนที่ได้กำหนดไว้ เพื่อดูว่ามีความสอดคล้องและบรรลุเป้าหมายหรือไม่ รวมทั้งการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และจุดที่ต้องปรับปรุง สุดท้ายคือขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข (Act) โดยนำผลการประเมินมาวางแผนและดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการและการบริหารจัดการให้ดียิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การนำวงจร PDCA มาใช้ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาช่วยให้การบริหารจัดการคุณภาพเป็นระบบ มีความชัดเจน โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถดำเนินงานประกันคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติโดยรวมแล้ว การดำเนินงานผ่านวงจร PDCA เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่อง และสร้างผลลัพธ์ที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะยาวอย่างยั่งยืน

การประเมินคุณภาพการศึกษาจากภายนอก

การประเมินคุณภาพการศึกษาจากภายนอก (External Quality Assessment) เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา โดยมุ่งเน้นการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษาโดยหน่วยงานอิสระจากภายนอก เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสังคมโดยรวมว่าการจัดการศึกษาเป็นไป

ตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งยังเป็นกลไกในการกระตุ้นให้สถานศึกษามีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเทคโนโลยีในปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพ

ตามที่คณะกรรมการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาได้ออกประกาศกรอบแนวทางการประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษา การศึกษาปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และด้านการอาชีวศึกษา ลงวันที่ 28 เมษายน 2566 และกรอบแนวทางการประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษา การศึกษาปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และด้านอาชีวศึกษา (พ.ศ. 2567 - 2571) (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม) ลงวันที่ 1 ธันวาคม 2566 ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการประกันคุณภาพภายนอกตามกรอบแนวทางการประกันคุณภาพภายนอก (พ.ศ. 2567 - 2571) ซึ่งจะเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2567 เป็นต้นไป เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ (ประกาศสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เรื่อง นโยบายการดำเนินการประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษาตามกรอบแนวทางการประกันคุณภาพภายนอก (พ.ศ. 2567-2571) จึงให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย หนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้ายและเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน ซึ่งมีกรอบแนวทางการประกันคุณภาพภายนอกประกอบด้วย หลักเกณฑ์ ตัวชี้วัด และกระบวนการประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ต่อการปฏิบัติงานประกันคุณภาพภายนอกตามที่คณะกรรมการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. กำหนด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ดังนี้

หลักเกณฑ์การประกันคุณภาพภายนอก

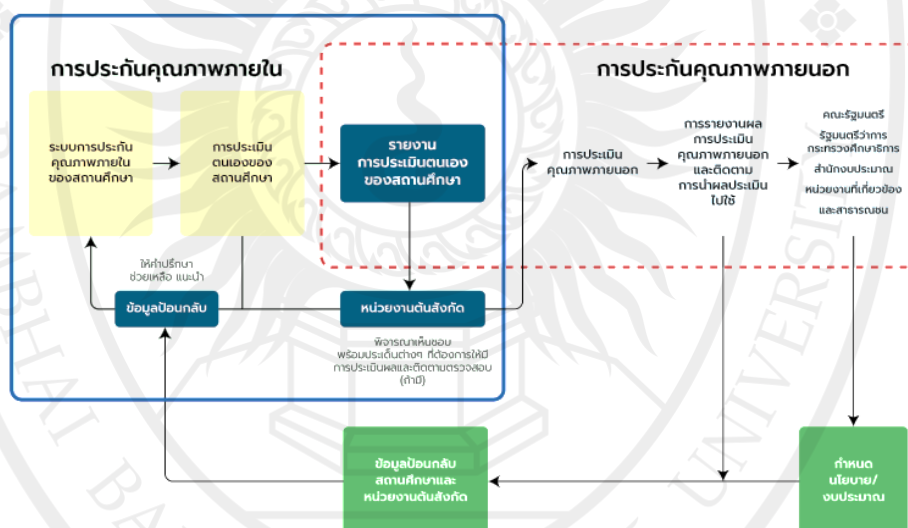
การประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษา มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. แนวทางการประกันคุณภาพภายนอก ใช้หลักการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการประเมินคุณภาพสถานศึกษาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 49 วรรคสอง ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย หนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน
2. สถานศึกษาที่จะได้รับการประกันคุณภาพภายนอก ต้องเป็นสถานศึกษาที่จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีการรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) ให้หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษา เพื่อพิจารณาจัดส่งรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) ให้กับสมศ. และมีการดำเนินการตามหลักเกณฑ์วิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561
3. สถานศึกษาที่จะได้รับการประกันคุณภาพภายนอกต้องเป็นสถานศึกษาที่ผ่านการรับรองหลักสูตรจากหน่วยงานต้นสังกัด
4. การตัดสินผลการประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษาการศึกษาปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และด้านการอาชีวศึกษาให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

4.1 กรณีที่สถานศึกษามีผลการดำเนินงานของสถานศึกษาแต่ละมาตรฐาน ครบถ้วนตามตัวชี้วัดที่กำหนด สามารถตรวจสอบโดยการประเมินจากเอกสาร หลักฐานเชิงประจักษ์ผลการประกันคุณภาพภายนอกถือว่า “เป็นไปตามมาตรฐาน”

4.2 กรณีที่สถานศึกษาที่มีผลการดำเนินงานของสถานศึกษาแต่ละมาตรฐาน ยังไม่สามารถดำเนินการตามตัวชี้วัดได้อย่างครบถ้วน หรือไม่มีร่องรอย การดำเนินงานที่ตรวจสอบได้จากหลักฐานเชิงประจักษ์ผลการประกันคุณภาพ ภายนอกถือว่า “อยู่ระหว่างการพัฒนา”

การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ บริหารการศึกษาปกติที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการควบคุมดูแลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพ มีการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุง คุณภาพอย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้ระบบประกันคุณภาพภายในจึงต้องดูแลทั้งปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิตหรือผลลัพธ์ (Output/Outcome) ซึ่งต่างจากการประกัน คุณภาพภายนอกที่เน้นการประเมินผล การจัดการศึกษา ดังนั้น ความเชื่อมโยงระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประกันคุณภาพ ภายนอกจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยได้เชื่อมโยงให้เห็นจากภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ความเชื่อมโยงระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประกันคุณภาพภายนอก

ที่มา : (คู่มือการประกันคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับสถานศึกษาและผู้ประเมินภายนอก พ.ศ. 2567–2571, 2567 : 8)

จากแผนภาพจะเห็นว่า เมื่อสถานศึกษาได้ดำเนินการประกันคุณภาพภายในแล้ว จำเป็นต้องจัดทำรายงานผลการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพภายใน หรือที่เรียกว่า รายงานการประเมินตนเอง (Self-Assessment Report : SAR) เพื่อนำเสนอแก่คณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเผยแพร่ต่อสาธารณชน รายงานฉบับดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา กับการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลโดยหน่วยงาน

ต้นสังกัดหรือหน่วยงานกำกับดูแล รวมถึงการประเมินคุณภาพภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ดังนั้น สถานศึกษาจึงควรจัดทำรายงานการประเมินตนเองให้มีความถูกต้อง ครบถ้วน และสะท้อนสภาพจริงของการดำเนินงาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัดการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาโดยพิจารณาผลการดำเนินงานตามระบบการประกัน คุณภาพภายในที่สถานศึกษาแต่ละแห่งเป็นผู้กำหนด และได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานต้นสังกัดหรือ หน่วยงานที่กำกับดูแล สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษามาตรฐานการศึกษาของชาติ และนโยบายหรือจุดเน้นของหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแล เพื่อสะท้อนคุณภาพของการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และคุณภาพของผู้เรียน เป็นการตรวจสอบเพื่อยืนยันผลและสะท้อนคุณภาพ การดำเนินงาน ของสถานศึกษาตามเป้าหมายที่กำหนด โดยมีตัวชี้วัดเป็นกรอบแนวทางการประกัน คุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีจำนวน 3 มาตรฐาน 16 ตัวชี้วัด ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผลลัพธ์ของการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. ผู้เรียนมีสมรรถนะตามหลักสูตรสถานศึกษา 2. ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรสถานศึกษา 3. ผู้เรียนสามารถนำตนเองในการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 2 การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ประกอบด้วย 10 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. วิสัยทัศน์ พันธกิจ และค่านิยมของสถานศึกษา 2. นโยบาย ทิศทาง กลยุทธ์และแผนงาน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจ 3. ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการและบริหารจัดการด้วยหลักธรรมาภิบาล 4. แผนงานและการดำเนินงานด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 5. กระบวนการนิเทศการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา อย่างเป็นระบบ 6. การใช้สื่อ อุปกรณ์ ระบบเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา 7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ 8. สวัสดิการ สวัสดิภาพ แนวทางการป้องกันโรค อุบัติภัย ภัยพิบัติ 9. ระบบและกระบวนการช่วยเหลือผู้เรียน และ 10. การเสริมสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง องค์กรและชุมชน ความร่วมมือในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน

มาตรฐานที่ 3 การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. การออกแบบหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างสมรรถนะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และ 3. ครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

กระบวนการประกันคุณภาพภายนอก

ในการรวบรวมข้อมูลระหว่างตรวจเยี่ยม สถานศึกษาและผู้ประเมินภายนอกต้องให้ความสำคัญในสิ่งต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลนับเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในกระบวนการประกันคุณภาพ ภายนอก เนื่องจากผู้ประเมินภายนอกจำเป็นต้องตรวจสอบและแสวงหาร่องรอยหรือหลักฐานที่สามารถยืนยันการดำเนินงานของสถานศึกษาได้อย่างแท้จริงและถูกต้องตามสภาพการปฏิบัติงาน

โดยสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ข้อมูลแก่ผู้ประเมินอย่างตรงไปตรงมา อิงตามข้อเท็จจริงในปัจจุบัน โดยไม่จำเป็นต้องจัดทำเอกสารหรือหลักฐานขึ้นใหม่เพื่อรองรับการประเมิน ทั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี แต่รูปแบบที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) แนะนำว่าเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 3 วิธีหลัก ได้แก่ 1. การศึกษาจากเอกสารแหล่งข้อมูลเอกสาร 2. การสัมภาษณ์ และ 3. การสังเกต

2. ขั้นตอนการประกันคุณภาพภายนอก

กระบวนการประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอนการประเมิน 3 ขั้นตอน คือ ก่อนการตรวจเยี่ยม ระหว่างการตรวจเยี่ยม และหลังการตรวจเยี่ยม ซึ่งทั้ง 3 ขั้นตอนดังกล่าวมีความสำคัญ และมีความเชื่อมโยงกันซึ่งจะส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายนอกที่มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนำไปใช้พัฒนาสถานศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ก่อนการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. จะมอบหมายภารกิจให้หน่วยกำกับกับการประเมิน ผู้กำกับกับการประเมิน และคณะผู้ประเมิน ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์รายงานการประเมินตนเอง (SAR) ของสถานศึกษา พร้อมทั้งจัดประชุมเตรียมความพร้อมร่วมกับสถานศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการประเมินและให้สถานศึกษาเตรียมความพร้อมสำหรับการรับการประเมินตามขั้นตอนต่อไป

2.2 ระหว่างการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

คณะผู้ประเมินภายนอกจะลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมสถานศึกษา เพื่อตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานจริงของสถานศึกษา โดยในระหว่างการตรวจเยี่ยม คณะผู้ประเมินจะเสนอข้อสังเกตและให้ข้อเสนอแนะในเบื้องต้น พร้อมทั้งสรุปผลการประเมินด้วยวาจาแก่สถานศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ต่อจากนั้น คณะผู้ประเมินจะจัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างเป็นทางการ เพื่อส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาต่อไป

2.3 หลังการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

ภายหลังการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาจะพิจารณารายงานผลการประกันคุณภาพภายนอกที่จัดทำโดยคณะผู้ประเมิน จากนั้นสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) จะนำรายงานดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาระบบเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนนำเสนอผลการประเมินต่อคณะกรรมการ สมศ.เสนอผลพิจารณารับรองคุณภาพของสถานศึกษาอย่างเป็นทางการ และแจ้งผลการประเมินคุณภาพภายนอกให้สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดทราบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในลำดับถัดไป

3. การให้ข้อมูลย้อนกลับในการประกันคุณภาพภายนอก

การให้ข้อมูลย้อนกลับ หมายถึง การนำข้อมูลหรือสารสนเทศจากกระบวนการประเมินที่ผ่านมา มาใช้เป็นข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา โดยอ้างอิงจากผลการประเมินในครั้งก่อน ซึ่งสะท้อนถึงจุดเด่น จุดที่ควรปรับปรุง หรือสาเหตุของข้อบกพร่องที่ได้รับ

การวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล การให้ข้อมูลย้อนกลับควรมีความชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา และควรอ้างอิงจากแนวคิดทางวิชาการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผลงานวิจัย หรือบทเรียนจากการปฏิบัติ ของหน่วยงานอื่นที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถนำไปใช้ปรับปรุงคุณภาพ การดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอก

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ได้กำหนดให้มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอกในแต่ละด้าน ระดับ และประเภทการศึกษา ระหว่างกระบวนการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา เพื่อให้ทุก ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องและสอดคล้องกันเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการใน การประเมินผล สมศ. จึงได้พัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอกขึ้น โดยใช้ข้อมูลย้อนกลับที่ได้รับจากสถานศึกษา ผู้ประเมินภายนอก และหน่วยกำกับกำกับการประเมิน คุณภาพภายนอก รวมถึงเจ้าหน้าที่ของ สมศ. เพื่อพิจารณาว่าผู้ประเมินภายนอกได้ปฏิบัติหน้าที่อย่าง ถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพตามที่ สำนักงานกำหนดไว้

สรุปได้ว่า การประเมินคุณภาพการศึกษาจากภายนอกเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งเสริม การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของประเทศ โดยดำเนินการผ่านหน่วยงานสำนักงาน รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เพื่อประเมินการดำเนินงานของ สถานศึกษาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านการจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และคุณภาพของผู้เรียน ผ่านรายงานการประเมินตนเอง (SAR) ที่สะท้อนผลการดำเนินงานจริงของสถานศึกษา การประเมินนี้ ดำเนินการทุก 5 ปี และอิงตามกรอบแนวทางที่กำหนด ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานและตัวชี้วัดที่ชัดเจน กระบวนการประเมินครอบคลุม 3 ระยะ ได้แก่ ก่อน ระหว่าง และหลังการตรวจเยี่ยม พร้อมทั้ง การให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ สมศ.ยังมีระบบติดตามและประเมินผล การปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอก เพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินการเป็นไปตามจรรยาบรรณและ วัตถุประสงค์ของการประเมินอย่างเคร่งครัด ดังนั้น ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษาและการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่มีเป้าหมาย เพื่อเสริมสร้างจุดแข็งของสถานศึกษา และสร้างความเชื่อมั่นต่อสังคมอย่างต่อเนื่อง

2.3.4 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 (2561) พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ออกกฎกระทรวงไว้ ข้อ 3 ให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษา ประกอบด้วย

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษา
2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
3. ดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
4. ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
5. ติดตามผลการดำเนินการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

6. จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ประกอบกับ ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของสถานศึกษานำร่อง พ.ศ. 2564 ที่ให้มีหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของสถานศึกษานำร่อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา การวัดประเมินเพื่อวัดผลสมรรถนะทางการศึกษาของผู้เรียน และการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษามีหน้าที่ในการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือและแนะนำสถานศึกษา เพื่อให้การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดแต่ละเรื่องไว้ดังนี้

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษา

การจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นกระบวนการสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมาตรฐานเดียวกัน จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาเป็นกรอบแนวทางสำคัญ เพื่อพัฒนาให้สถานศึกษาดำเนินการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐและตอบสนองต่อความต้องการของสังคม โดยมีนักวิชาการกล่าวถึงทัศนะต่าง ๆ ของการกำหนดมาตรฐานการศึกษา ไว้ดังนี้

สำนักทดสอบทางการศึกษา (2561 : 11) กล่าวว่า การกำหนดมาตรฐานการศึกษานั้นการพัฒนาคุณภาพในสามด้านหลัก ได้แก่ คุณภาพผู้เรียน คุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา และคุณภาพครู ซึ่งทั้งหมดนี้มีความสอดคล้องและสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ รวมถึงข้อกำหนดในกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกรอบการประกันคุณภาพที่เข้มแข็งและเหมาะสมกับบริบทของระบบการศึกษาไทย ในด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร รวมถึงการส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริง นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบ ความมีวินัย และจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมทั้งด้านวิชาการและคุณลักษณะความเป็นคนที่ดี ในส่วนของคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา มาตรฐานกำหนดให้ผู้บริหารต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการวางแผน การกำกับดูแล และการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและองค์กร รวมถึงการส่งเสริมให้มีการมีส่วนร่วมของครู นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ อย่างเหมาะสม ส่วนคุณภาพครู มาตรฐานมุ่งเน้นให้ครูมีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพ และทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ยังต้องมีจรรยาบรรณวิชาชีพและมีความรับผิดชอบในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาในระดับชาติ โดยรวมแล้ว มาตรฐานดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเหมาะสม

นิรมล รอดไพ และวรกฤต เกื่อนช้าง (2564 : 44-46) กล่าวว่า มาตรฐานการศึกษา คือ เกณฑ์ที่กำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณภาพที่ต้องเกิดขึ้นกับสถานศึกษาทุกแห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการส่งเสริม กำกับดูแล ตรวจสอบ ประเมินผล และประกันคุณภาพการศึกษาอย่างมีระบบและต่อเนื่อง มาตรฐานเหล่านี้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยองค์รวม เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพตามเป้าหมายที่วางไว้และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคมการมีมาตรฐานช่วยเปิดโอกาสให้เกิดความเท่าเทียมกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะทุกสถานศึกษาจะมีเป้าหมายที่ชัดเจนเหมือนกันในการดำเนินงาน ทำให้การบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพเกิดขึ้นอย่างมีทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ มาตรฐานยังสร้างความชัดเจนต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา การที่ทุกฝ่ายรับรู้และเข้าใจมาตรฐานเดียวกัน จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ มาตรฐานการศึกษาจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนามนุษย์ในทุกมิติ และเป็นเป้าหมายสำคัญที่ทุกคนในระบบการศึกษาต้องรับรู้และร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการจัดการศึกษา เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และส่งเสริมการเติบโตของทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืนในระยะยาว

วชิระ พลพิทักษ์ (2566 : 255-256) กล่าวว่า มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดเน้นที่คุณภาพของผู้เรียน คุณภาพของกระบวนการบริหารและการจัดการ และคุณภาพของกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดในการกำหนดมาตรฐานด้านคุณภาพของผู้เรียน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนในเรื่องการศึกษาให้เติบโตอย่างสมบูรณ์ในทุกด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีจริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้อย่างต้องส่งเสริมจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปลูกฝังความเคารพต่อสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ กฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รวมถึงความภูมิใจในความเป็นไทย กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีมาตรฐานการศึกษา 2 ด้าน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

2. แนวคิดในการกำหนดมาตรฐานด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ การจัดการศึกษาของสถานศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารคุณภาพของสถานศึกษา การบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากร และการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการ

3. แนวคิดในการกำหนดมาตรฐานด้าน กระบวนการจัดการเรียนการสอนถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งสะท้อนคุณภาพของการจัดการศึกษา การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะมุ่งไปที่การปฏิบัติหรือการเรียนรู้แบบ active learning ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดและปฏิบัติเอง เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ (2561) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การใช้มาตรฐานการศึกษา ฉบับลงวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2561 ซึ่งมี 3 มาตรฐานหลัก ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการและ มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรายละเอียดของ มาตรฐานที่ 1 ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณภาพของผู้เรียน แบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ 1.1 ผลสัมฤทธิ์ทาง วิชาการของผู้เรียน รวมถึงความสามารถในการอ่าน เขียน การสื่อสาร การคิดคำนวณ การคิด วิเคราะห์ การสร้างนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการมีผลสัมฤทธิ์ตามหลักสูตร และ 1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ซึ่งเน้นการมีคุณลักษณะดีตามที่สถานศึกษากำหนด ความภูมิใจในท้องถิ่น การยอมรับความแตกต่าง และสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคม การกำหนด มาตรฐานนี้มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิต ในสังคมปัจจุบัน

มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ รวมถึงการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจที่ชัดเจนของสถานศึกษา การพัฒนาระบบบริหารจัดการคุณภาพ การดำเนินงานพัฒนา วิชาการเพื่อคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตร และการพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญ ทางวิชาชีพ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารและการจัดการเรียนรู้.

มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต การใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ การบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก การตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อน กลับเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้

วัศพล ชูตินทราศรี และธิดาวัลย์ อุ๋นกอง (2567 : 95) กล่าวว่า การดำเนินงานระบบ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีเป้าหมายเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประเมินคุณภาพ ภายนอก โดยยึดหลักมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดมาตรฐานที่มุ่งเน้น คุณภาพของผู้เรียน ครู ผู้บริหาร และสถานศึกษาให้สอดคล้องกับเกณฑ์การประกันคุณภาพภายนอก ที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ สำนักงานทดสอบทางการศึกษาได้ กำหนดกรอบมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในที่สถานศึกษาต้อง ดำเนินการ ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ คุณภาพของผู้เรียน กระบวนการบริหารและการจัดการ และ กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า กำหนดมาตรฐานการศึกษา หมายถึง สถานศึกษาได้กำหนดมาตรฐานการศึกษา ที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการส่งเสริม กำกับดูแล ตรวจสอบ ประเมินผล โดยเน้น การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ผู้บริหาร และครูให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติและ กฎกระทรวงการประกันคุณภาพ ซึ่งช่วยให้สถานศึกษามีแนวทางพัฒนาที่ชัดเจน สร้างความเท่าเทียม ในการศึกษา และส่งเสริมความร่วมมือจากทุกฝ่ายตามมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. มาตรฐาน ได้แก่ 1. คุณภาพของผู้เรียน 2. กระบวนการบริหารและการจัดการ และ 3. กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

การจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มี ความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายของหลักสูตร การดำเนินงาน ดังกล่าวจำเป็นต้องมีทิศทางและแนวทางที่ชัดเจน ซึ่งสะท้อนผ่านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ที่กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งมีนักวิชาการให้ทัศนะต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ไว้ดังนี้

สำนักทดสอบทางการศึกษา (2561 : 18-19) กล่าวว่า แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของสถานศึกษาและมีการจัดทำอย่างเป็นระบบ

บุญชู กันเกิด และคณะ (2564 : 42) กล่าวสรุปว่า การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการ โดยกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของโรงเรียน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงสถานศึกษาได้อย่างถูกต้องและมีคุณภาพ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางขยายผลไปยังสถานศึกษาอื่นได้ โดยกรอบแนวคิดของแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา ครอบคลุมการสร้างและพัฒนาหลักสูตร การจัดประสบการณ์และกิจกรรมสนับสนุนการเรียนรู้ การบริหารจัดการสถานศึกษา และการพัฒนาสมรรถนะบุคลากร ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่าย เห็นความสำคัญในทุกขั้นตอน เพื่อให้การพัฒนาการศึกษาบรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งหลักการสำคัญของการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ได้แก่ 1. ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 2. ใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการวางแผน 3. เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม 4. มุ่งเน้นการสร้างคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และ 5. ใช้กระบวนการระดมความคิดตามหลัก SWOT Analysis

สำนักทดสอบทางการศึกษา (2563 : 23 - 49) สรุปว่า การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา คือกระบวนการกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาการศึกษาภายในระยะเวลา 3-5 ปี โดยบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาจะดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดร่วมกัน ภายใต้หลักการและแนวคิดด้านการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การแต่งตั้งคณะทำงาน คือ

1. คณะทำงานควรประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เช่น ผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู นักเรียน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมทั้งเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่ปรึกษา โดยจำแนกคณะกรรมการออกเป็นด้านต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่น คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการอำนวยการ หรือคณะกรรมการดำเนินงานเฉพาะด้าน เช่น ด้านข้อมูลและสารสนเทศ พร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่

อย่างชัดเจน เพื่อให้การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาสามารถขับเคลื่อนโรงเรียนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. สร้างความรู้ความเข้าใจแก่คณะทำงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนพัฒนาการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งภายในและภายนอกของสถานศึกษา โดยต้องถูกต้อง ครบถ้วน ทันสมัย และครอบคลุมทุกด้าน ได้แก่ วิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป โดยใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ นำไปสู่การวิเคราะห์สารสนเทศ การเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน และใช้เป็นฐานสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ตัวอย่างข้อมูลสารสนเทศที่ต้องจัดเก็บ ได้แก่

1. ข้อมูลพื้นฐานเชิงปริมาณ เช่น จำนวนนักเรียนจำแนกตามระดับชั้น ข้อมูลครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่ดินและอาคารสถานที่
2. ข้อมูลด้านคุณภาพผู้เรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับสถานศึกษา เขตพื้นที่ และระดับชาติ ผลการประเมินคุณภาพภายในและภายนอก สุขภาพผู้เรียน ตลอดจนนโยบายที่เกี่ยวข้อง
3. ข้อมูลด้านการบริหารและการจัดการ เช่น กฎหมาย นโยบาย มาตรฐานการศึกษา หลักสูตรสถานศึกษา รายงานผลการดำเนินงาน แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ข้อมูลด้านการจัดการเรียนการสอน เช่น หลักสูตร แผนการเรียนรู้ แผนการจัดประสบการณ์ บันทึกหลังสอน แฟ้มสะสมผลงานของครู การจัดการชั้นเรียน และสื่อการเรียนการสอน
5. ข้อมูลด้านนโยบายที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์สภาพภายในและภายนอกของสถานศึกษา โดยพิจารณาจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา โอกาส และอุปสรรคที่มีผลต่อการจัดการศึกษา ทั้งนี้สามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง เช่น การวิเคราะห์ตัวชี้วัด (KPI) และการวิเคราะห์ SWOT เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

เป็นการกำหนดทิศทางเป็นการวางเป้าหมายหลักที่สถานศึกษามุ่งหวังจะบรรลุ ถือเป็นผลลัพธ์ระดับสูงที่สะท้อนความสำเร็จของการจัดการศึกษา กระบวนการนี้เกิดจากความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายที่ร่วมกันกำหนดปณิธาน ความมุ่งมั่น และแรงบันดาลใจในการพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวสู่สภาพที่พึงประสงค์ โดยอาศัยการระดมความคิดเห็น การตรวจสอบ และการถ่วงดุลอย่างรอบคอบ ทิศทางของสถานศึกษาประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

4.1 วิสัยทัศน์ (Vision) คือการมองอนาคตที่สะท้อนสิ่งที่สถานศึกษาต้องการเป็น และเป็นตัวบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาในระยะยาว

4.2 พันธกิจ (Mission) คือบทบาทและหน้าที่ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการเพื่อให้วิสัยทัศน์เป็นจริง เป็นการประกาศต่อผู้รับบริการและสังคมว่า สถานศึกษากำลังทำอะไรหรือจะทำอะไร โดยมีกระบวนถึงผลผลิต กลุ่มเป้าหมาย วิธีการดำเนินงาน และความรับผิดชอบ

4.3 เป้าประสงค์ (Goal) คือสิ่งที่คาดหวังให้เกิดขึ้นในอนาคต โดยมีความเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์และพันธกิจ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์และประเมินผลความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดกรอบกลยุทธ์พัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา (Strategic Formulation)

การกำหนดกลยุทธ์เป็นการเลือกวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม เพื่อนำสถานศึกษาสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และสามารถปฏิบัติได้จริง โดยใช้ข้อมูลจากการกำหนดทิศทางสถานศึกษาและการวิเคราะห์สภาพหน่วยงาน (SWOT Analysis) ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) โดยมีกรอบกลยุทธ์ของสถานศึกษาประกอบด้วย ประเด็นกลยุทธ์ระดับสถานศึกษา วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ ตัวชี้วัด ค่าเป้าหมาย และกลยุทธ์ริเริ่ม ดังนี้

5.1 การกำหนดประเด็นกลยุทธ์ (Strategic Issues) เป็นประเด็นหลักที่สถานศึกษากำหนดเพื่อให้บรรลุทิศทางการจัดการศึกษา โดยวิเคราะห์จากพันธกิจและเป้าประสงค์

5.2 การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ คือ ผลลัพธ์ที่ต้องการบรรลุภายใต้ประเด็นกลยุทธ์ กำหนดโดยอิงเป้าประสงค์และมาตรฐานการศึกษา

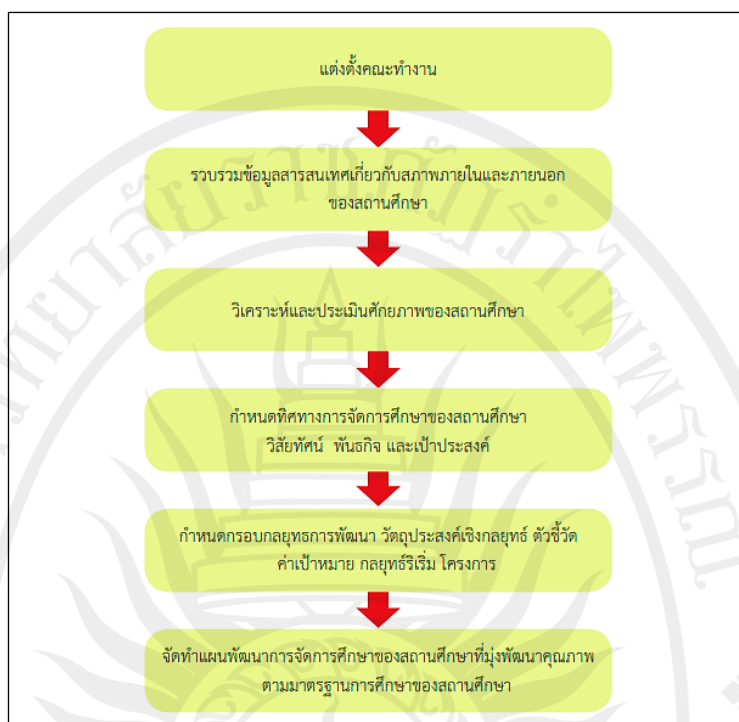
5.3 การกำหนดตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ตัวชี้วัด (Key Performance Indicators : KPI) ใช้วัดความสำเร็จของวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ ส่วนค่าเป้าหมายคือระดับความสำเร็จที่สถานศึกษาต้องการบรรลุในแต่ละตัวชี้วัด

5.4 การกำหนดกลยุทธ์ริเริ่ม (Strategic Initiative) คือ แนวทางปฏิบัติที่โดดเด่นและแตกต่าง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ โดยอ้างอิงผลวิเคราะห์ TOWS Matrix และนโยบายที่เกี่ยวข้อง

5.5 โครงการและกิจกรรม กำหนดระยะเวลา 3-5 ปี สำหรับแต่ละกลยุทธ์ริเริ่ม เพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 6 การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เป็นการรวบรวมผลการวิเคราะห์และกำหนดทิศทาง กลยุทธ์ วัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด และกลยุทธ์ริเริ่ม มาจัดทำเป็นแผนพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการจัดการศึกษาตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนด เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับเป้าหมายและสามารถติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ตามขั้นตอนดังแสดงในภาพที่ 2.3 ดังนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 2.3 ขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (ระยะ 3-5 ปี)

ที่มา : (การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา, 2563 : 23)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) กล่าวว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ประกอบด้วย

1. วิสัยทัศน์ คือ คนไทยได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตในยุคศตวรรษที่ 21 อย่างมีความสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner Aspirations) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8Cs) ซึ่งประกอบด้วย 3Rs ได้แก่ การอ่านออก (Reading), การเขียนได้ (Writing), และการคิดเลขเป็น (Arithmetics) รวมถึง 8Cs ได้แก่ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ทักษะการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะความเข้าใจต่างวัฒนธรรมและกระบวนทัศน์ ทักษะความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ ทักษะการสื่อสารสารสนเทศและการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ รวมถึงคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในชีวิตประจำวัน ด้านการจัดการศึกษา (Aspirations) มี 5 ประการ คือ 1) Access การศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง 2) Equity การศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียม 3) Quality ระบบการศึกษาที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุขีดความสามารถเต็มตามศักยภาพ 4) Efficiency การบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพื่อการลงทุนทางการศึกษาที่คุ้มค่า และ 5) Relevancy ระบบการศึกษาที่สามารถตอบสนองและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีพลวัตและบริบทที่เปลี่ยนแปลง

3. ผลลัพธ์ที่คาดหวังคือ เด็กไทยมีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8Cs) ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณธรรม พร้อมทั้งมุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยประเทศไทยจะสามารถก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) และพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจที่มีความก้าวหน้ามากขึ้น

4. ยุทธศาสตร์และเป้าหมาย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 มุ่งจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ โดยมีเป้าหมายให้ทุกช่วงวัยมีความรักในสถาบันหลักของชาติและยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย พร้อมพัฒนาการศึกษาในพื้นที่พิเศษอย่างมีคุณภาพและป้องกันภัยคุกคามในรูปแบบใหม่

ยุทธศาสตร์ที่ 2 มุ่งผลิตและพัฒนากำลังคน รวมถึงการวิจัยและนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยกำหนดให้กำลังคนมีทักษะที่จำเป็นและตรงกับความต้องการของตลาด พร้อมพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 มุ่งพัฒนาศักยภาพทุกช่วงวัยและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเน้นการพัฒนาทักษะและคุณลักษณะของพลเมืองไทยตามมาตรฐานการศึกษาและวิชาชีพ พร้อมการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ โดยการเรียนรู้มีคุณภาพและมาตรฐานเข้าถึงได้ทุกเวลาและสถานที่, ระบบการวัดและประเมินผลมีประสิทธิภาพ และบุคลากรทางการศึกษามีการพัฒนาตามมาตรฐานสากล

ยุทธศาสตร์ที่ 4 มุ่งสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาคุณภาพที่เท่าเทียมกัน เพิ่มโอกาสทางการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล และพัฒนาระบบข้อมูลที่ครบถ้วนและทันสมัยเพื่อการบริหารจัดการการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 5 มุ่งจัดการศึกษาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในหลักสูตรและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต

ยุทธศาสตร์ที่ 6 มุ่งพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการการศึกษา โดยเน้นการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัว ชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้ พร้อมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและพื้นที่ต่าง ๆ โดยมีการบริหารจัดการทรัพยากรการศึกษาที่เหมาะสมกับลักษณะและความต้องการของผู้เรียนและสังคม

กรอบหลักสูตรจังหวัดตราดอิงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การนำกรอบหลักสูตรจังหวัดตราดอิงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดตราด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับใช้หลักสูตรให้เหมาะสมกับจุดเน้น สภาพ และความต้องการเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา ภายใต้บริบทของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องคำนึงถึงเป้าหมายและตัวชี้วัดที่จังหวัดตราดกำหนดไว้ ที่สอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาจังหวัดตราด เพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนให้เติบโตเป็น "เด็กตราด ดีสะหงาด DEK TRAT HI" ประกอบด้วย

วิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ เด็กดี สะหงาด 4 ดี ประกอบด้วย จิตใจดี ความรู้ดี ความสามารถดี สุขภาพดี มีสมรรถนะหลัก ความรู้ ทักษะ และเจตคติ เพื่อการเป็น ผู้เรียนรู้ ผู้ร่วม สร้างสรรค์นวัตกรรมสู่ผู้ประกอบการ และเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง

หลักการ มีดังนี้ 1. เป็นหลักสูตรที่มีเป้าหมายในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนที่เหมาะสมตามช่วงวัย เน้นการ พัฒนาผู้เรียนรายบุคคล (Personalization) อย่างเป็นองค์รวม (Holistic Development) เพื่อการเป็นเจ้าของ การเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (Life-Long Learning) 2. เป็นหลักสูตรที่เชื่อมโยงระหว่างสมรรถนะหลักและสมรรถนะเฉพาะในการกำหนดผลลัพธ์ การเรียนรู้ (Learning Outcome) เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตและการทำงาน 3. เป็นหลักสูตรที่จัดสภาพแวดล้อมและเส้นทางการเรียนรู้ (Learning Pathway) ที่หลากหลาย และระบบสนับสนุนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพหุปัญญาและธรรมชาติของผู้เรียน 4. เป็นหลักสูตรที่มีกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การใช้สื่อและสถานการณ์ การเรียนรู้ร่วมสมัย มีความหลากหลาย และยืดหยุ่นตามความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน (Differentiated Instruction) บริบท จุดเน้นของสถานศึกษา และชุมชนแวดล้อม 5. เป็นหลักสูตรที่มุ่งใช้การประเมินเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้และสะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนตาม เกณฑ์การปฏิบัติ (Performance) ที่เป็นธรรม เชื่อถือได้ เอื้อต่อการถ่วงดุลการเรียนรู้และพัฒนาในระดับ ที่สูงขึ้นตามระดับความสามารถ

จุดหมาย มุ่งสู่การเป็นนวัตกรรมและเป็นผู้ประกอบการผ่านการจัดการเรียนรู้ของครูคุณภาพ และการบริหาร จัดการของโรงเรียน มีสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ทันสมัยเอื้อต่อการพัฒนา จึงกำหนด เป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ 1. มีจิตใจดี 2. มีความรู้ดี 3. มีความสามารถดี 4. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี 5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้ 1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์สุจริต 3. มีวินัย 4. ใฝ่เรียนรู้ 5. อยู่อย่างพอเพียง 6. มุ่งมั่นในการทำงาน 7. รักความเป็นไทย 8. มีจิตสาธารณะ

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ประกอบด้วย 1. การจัดการตนเอง 2. การคิดขั้นสูง 3. การสื่อสาร 4. การรวมพลังทำงานเป็นทีม 5. การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง และ 6. การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและวิทยาการอย่างยั่งยืน

กลุ่มสาระการเรียนรู้ ช่วงชั้นและโครงสร้างเวลาเรียนตามความเหมาะสมของสถานศึกษา

แนวทางการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1. เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ Active Learning 2. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 3. พัฒนาผู้เรียนให้เป็นนวัตกรรม 4. การประเมินเพื่อการเรียนรู้ และ 5. จัดการศึกษารองรับเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone : SEZ)

การวัดและประเมินผล ประกอบด้วย 1. วัดและประเมินผลด้วยวิธีที่หลากหลาย 2. การประเมินผลเพื่อพัฒนา 3. ตัดสินผลการเรียนตามหลักสูตรพื้นที่นวัตกรรม 4. รายงานผลการพัฒนาและเลื่อนชั้นรายงานผลระหว่างปีและจบช่วงชั้น 5. จบการศึกษาตามเกณฑ์โรงเรียนและมีผลการพัฒนาสมรรถนะอย่างน้อย 2 สมรรถนะอยู่ในระดับสามารถขึ้นไป

ดังนั้น การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาจึงใช้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 และกรอบหลักสูตรจังหวัดตราดเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ วางทิศทาง กำหนดกลยุทธ์ และจัดทำแผนปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา พร้อมส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาได้วางแผนพัฒนาแผนการจัดการศึกษาตามกรอบหลักสูตรของสถานศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis ประกอบด้วย จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) ของปัจจัยภายใน โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) จากปัจจัยภายนอก เพื่อประเมินสถานะในการกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษา พร้อมวางกลยุทธ์ในการพัฒนาและจัดทำแผนงาน โครงการต่าง ๆ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงาน

3. ดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

การจัดทำและดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยอาศัยหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์และการวิเคราะห์สถานภาพ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนและพัฒนาสถานศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ มีนักวิชาการให้ทัศนะเกี่ยวกับการดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (2564 : 51-67) กล่าวว่า การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง การนำแผนพัฒนาที่กำหนดไว้มาสู่การปฏิบัติด้วยการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ส่งผลให้การบริหารงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 2 ข้อ ดังนี้

1. การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาควรมีคุณภาพและสอดคล้องกับแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยเริ่มต้นจากการศึกษาและวิเคราะห์แผนพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนานั้น ๆ ต่อมาจะต้องกำหนดปฏิทินการดำเนินงานเพื่อให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน และสุดท้ายเสนอแผนปฏิบัติการประจำปีให้คณะกรรมการบริหารโรงเรียนพิจารณาและให้ความเห็นชอบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 1 แต่งตั้งคณะทำงาน คณะทำงานควรประกอบด้วยบุคคลจากหลายฝ่ายทั้งในและนอกสถานศึกษา เช่น ผู้บริหาร หัวหน้างาน ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง และชุมชน ตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 2 ทำความเข้าใจสาระสำคัญของแผนพัฒนาการจัดการศึกษาตามเป้าหมายในแต่ละปีการศึกษาอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถนำไปสู่การจัดทำโครงการและกิจกรรมในแผนปฏิบัติการประจำปี

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์และจัดทำรายละเอียดโครงการและกิจกรรมประกอบด้วยหลายขั้นตอนที่สำคัญในการวางแผนโครงการ ดังนี้ 1. ชื่อโครงการ ควรมีความชัดเจนและเฉพาะเจาะจง โดยระบุวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง 2. หลักการและเหตุผล จะอธิบายที่มาของโครงการ ซึ่งเชื่อมโยงกับนโยบายการศึกษา ปัญหาอุปสรรค หรือกระแสสังคมที่เกี่ยวข้อง

3. วัตถุประสงค์ คือการระบุผลลัพธ์ที่คาดหวังจากโครงการใน 1-3 ข้อที่สามารถวัดผลได้ 4. เป้าหมาย จะประกอบด้วยเป้าหมายเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งเป้าหมายเชิงปริมาณจะบ่งบอกผลเป็นตัวเลข ส่วนเป้าหมายเชิงคุณภาพจะบ่งบอกถึงคุณภาพของผลลัพธ์ 5. วิธีดำเนินการ จะนำเสนอ ขั้นตอนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยกำหนดขั้นตอนที่ชัดเจนในแต่ละกิจกรรมและระบุผู้รับผิดชอบ 6. ระยะเวลาการดำเนินโครงการ ต้องระบุเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของโครงการ 7. งบประมาณ ต้องแสดงรายละเอียดค่าใช้จ่ายที่คาดการณ์ไว้อย่างเหมาะสม 8. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือการระบุหน่วยงานที่ต้องประสานงานเพื่อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ 9. สถานที่ดำเนินการ ระบุสถานที่ที่จะใช้ในการดำเนินกิจกรรม 10. การประเมินผลโครงการ ต้องกำหนดวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับเป้าหมายและตัวชี้วัดของโครงการ 11. ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องเมื่อโครงการเสร็จสมบูรณ์

ขั้นที่ 4 จัดทำรูปแบบแผนปฏิบัติการประจำปี การจัดทำรูปแบบแผนปฏิบัติการประจำปี ประกอบด้วย 4 ส่วน มีรายละเอียด ในการจัดทำ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ภาพรวมของโรงเรียน ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญของโรงเรียน เช่น ประวัติความเป็นมา นโยบาย เป้าหมาย ข้อมูลครูและบุคลากร ข้อมูลนักเรียน รวมถึงแผนที่ตั้งของโรงเรียน รายละเอียดอาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน นอกจากนี้ยังรวมถึงโครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียน สิ่งอำนวยความสะดวก เป้าหมาย อัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของโรงเรียน อีกทั้งผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการในรอบปีที่ผ่านมา ผลการประเมินคุณภาพภายใน และประมาณการรายรับของโรงเรียนสำหรับปีการศึกษาที่จะจัดทำแผน โดยใช้ข้อมูลนักเรียนปัจจุบันเป็นฐานในการคำนวณจำนวนนักเรียนและงบประมาณ

ส่วนที่ 2 ทิศทางการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา มีเนื้อหาเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และกลยุทธ์ของสถานศึกษา นอกจากนี้ยังมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ หรือสภาพความสำเร็จที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดปีการศึกษา

ส่วนที่ 3 แผนการดำเนินโครงการ กิจกรรม ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1. โครงการและกิจกรรมพร้อมงบประมาณ จำแนกตามโครงสร้าง การบริหารงานของสถานศึกษา 2. รายละเอียดของโครงการ และกิจกรรม

ส่วนที่ 4 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนที่กำหนด เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

2. การประเมิน จัดเก็บ และรายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีเป็นขั้นตอนสำคัญในการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการและกิจกรรม โดยเริ่มต้นจากการประเมินโครงการและกิจกรรม ด้วยการออกแบบวิธีการและเครื่องมือที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการอย่างครบถ้วน การประเมินควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับการวัดผลในแต่ละด้านของโครงการ หลังจากดำเนินการเสร็จสิ้น ผู้รับผิดชอบควรจัดเก็บข้อมูลและรายละเอียดการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถรายงานผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขั้นตอนการดำเนินโครงการและกิจกรรม มีการรายงานผลหรือสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อให้ผู้บริหารทราบถึงความก้าวหน้าและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น โดยการจัดเก็บข้อมูลและรายละเอียดของการดำเนินโครงการจะเป็นไปตามวงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ 1. P (Plan) หมายถึง การกำหนดโครงการ แผนงาน กิจกรรม และวัตถุประสงค์ รวมถึงการกำหนดค่าชี้วัดความสำเร็จ 2. D (Do) หมายถึง การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ให้มีประสิทธิภาพ โดยการดำเนินงานต่าง ๆ เช่น การแต่งตั้งคณะทำงาน การจัดประชุม และการประสานงานต่าง ๆ 3. C (Check) หมายถึง การควบคุมและตรวจติดตามผลการดำเนินงานตามกรอบการกำกับและประเมินผล เช่น การติดตามผลการดำเนินโครงการ และการวัดผลตามตัวชี้วัด 4. A (Act) หมายถึง การทบทวนกระบวนการปฏิบัติงานและผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้น โดยการเรียนรู้จากข้อบกพร่องและปรับปรุงกระบวนการให้ดีขึ้น สอดคล้องกับพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 (2562) เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของสถานศึกษานำร่อง พ.ศ. 2564 ในส่วนของ ภารกิจที่ 1 จัดระบบการบริหารคุณภาพการศึกษา ที่เกิดคุณภาพตามหลักสูตร ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ระบบหลักในการบริหารคุณภาพการจัดการศึกษา มี 3 ระบบย่อย คือ

1.1 QM1 (Quality Management1) คือ ระบบของหลักสูตรการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล หรือระบบ OLE หลักสูตรสถานศึกษานำร่อง พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

1.2 QM2 (Quality Management2) คือ ระบบชุมชนการเรียนรู้ของครู หรือระบบ PLC ติดตามตรวจสอบ ประเมินผลการเรียนรู้ และ ปรับปรุงระบบ OLE

1.3 QM3 (Quality Management3) คือ ระบบสนับสนุนของฝ่ายวิชาการ ติดตามตรวจสอบ ประเมินผลการเรียนรู้ และปรับปรุง ระบบ QM1 หรือระบบ QM2

ส่วนที่ 2 ระบบสนับสนุนทั่วไป หรือ QM4 (Quality Management4)

จัดให้ระบบ QM4 มีลักษณะเป็นระบบการบริหารงานอย่างมีคุณภาพ หรือระบบวงจรคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การตรวจสอบและประเมินผล (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) ทั้งนี้ระบบสนับสนุนทั่วไปในสถานศึกษา เช่น การสนับสนุนด้านโภชนาการ ด้านสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ ด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา และด้านงบประมาณ

หลังจากการดำเนินโครงการเสร็จสิ้น ผู้รับผิดชอบจะจัดทำรายงานผลการดำเนินงานเพื่อเสนอต่อผู้บริหาร โดยรายงานนี้จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาปรับปรุงโครงการหรือกิจกรรมในอนาคต และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อสรุปผลจากการกำกับและติดตามการดำเนินโครงการและกิจกรรม โดยจะจัดทำรายงานอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง (ภาคเรียนละ 1 ครั้ง) เพื่อให้ผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารโรงเรียนพิจารณา ซึ่งรายงานนี้จะช่วยในการปรับปรุงและพัฒนาแผนปฏิบัติการประจำปีให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์ นโยบาย หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

สำนักทดสอบทางการศึกษา (2561 : 18-19) ได้กล่าวว่า แผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan) ว่าเป็นกระบวนการนำแผนพัฒนาการจัดการศึกษามาใช้ในการปฏิบัติ โดยการวิเคราะห์ทิศทางการดำเนินงานของสถานศึกษา พร้อมกับประมาณการงบประมาณรายรับและรายจ่าย การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ และการจัดทำรายละเอียดของโครงการหรือกิจกรรมที่ครอบคลุมมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน การบริหารและการจัดการ รวมถึงกระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งนโยบายและจุดเน้นของหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาสามารถบรรลุตามวิสัยทัศน์ มาตรฐานการศึกษา และสามารถแก้ไขปัญหาหรือปรับปรุงจุดอ่อนของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ (2560-2570 : 44-46) กล่าวว่า แผนปฏิบัตินโยบายระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ ในการพัฒนาผู้เรียนทุกช่วงวัยให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ โดยมีคุณธรรมจริยธรรมและทักษะที่จำเป็น พร้อมทั้งสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตและปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในโลกยุคใหม่ภายในปี 2570 ส่วน

2. พันธกิจ ประกอบด้วย การพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน การสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและประเทศ การส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย การสร้างองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และสิ่งประดิษฐ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาการศึกษา สังคม และเศรษฐกิจ และการพัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล

3. ผลสัมฤทธิ์จากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษามีดังนี้ 1. ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีทักษะการเรียนรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ สามารถเข้าถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และได้รับการพัฒนาศักยภาพตามพหุปัญญา 2. กำลังคนมีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและความต้องการของประเทศ 3. ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับการทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

4. ประเด็นยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ของการให้บริการในแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการมีดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศ เป้าประสงค์คือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความเข้าใจ ปฏิบัติค่านิยมที่ถูกต้อง และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในการรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ตามสถานการณ์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนาากำลังคนเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน เป้าประสงค์คือ ผู้เรียนและประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาทักษะและสมรรถนะวิชาชีพที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานและการสนับสนุนการพัฒนาประเทศ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของทุกช่วงวัย เป้าประสงค์ประกอบด้วย การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พร้อมทั้งทักษะในโลกยุคใหม่ การส่งเสริมพัฒนาการตามพหุปัญญาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ตลอดชีวิต รวมถึงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพ และการสร้างผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาสให้ทุกช่วงวัยเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเสมอภาค เป้าประสงค์คือ การให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายมีหลักประกันในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและบริการการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป้าประสงค์คือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีความตระหนักและเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่สนับสนุนการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการการศึกษาให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล เป้าประสงค์คือ ระบบบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและทันสมัย

เฉลิมพล วิโรจน์รัตน์ และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ (2568 : 940) กล่าวว่า การประกันคุณภาพเป็นความรับผิดชอบของทุกคนในสถานศึกษา ซึ่งต้องมีส่วนร่วมและลงมือดำเนินการในทุกขั้นตอนของการประกันคุณภาพภายใน โดยอาศัย วงจรคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย การวางแผนกำหนดเป้าหมายคุณภาพ (Plan) การดำเนินงานตามแผนพร้อมกับติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพระหว่างการทำงาน (Do & Check) และการนำผลการประเมินมาปรับปรุงหรือยกระดับคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Act)

สรุปได้ว่า ดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาได้มีการนำแผนพัฒนาที่กำหนดไว้มาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี โดยวิเคราะห์ทิศทางทางดำเนินงานของสถานศึกษา จัดลำดับความสำคัญของโครงการ กำหนดงบประมาณ จัดทำรายละเอียดโครงการ กิจกรรมที่ครอบคลุมมาตรฐานด้านคุณภาพ ด้วยการดำเนินงานตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การตรวจสอบและประเมินผล (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) จากนั้นประเมิน ติดตาม และรายงานผลการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาในครั้งต่อไปให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

4. ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

การประเมินผลและการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการสำคัญที่มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีมาตรฐานและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษาสามารถตรวจสอบความก้าวหน้า จุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริง และหลักฐานที่ชัดเจนมาใช้ประกอบการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยภารกิจที่ 2 การตรวจสอบ ประเมินและกำหนดแนวทางในการปรับปรุงระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาประจำปี ในส่วนของการตรวจสอบและประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของระบบ QM1-QM4 โดยนำหลักฐานของการปฏิบัติในระบบ QM1-QM4 มาประกอบกับหลักฐานจากการร่วมสังเกตการณ์และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นการประเมินคุณภาพภายในยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่เชื่อมโยงไปสู่การประเมินคุณภาพภายนอก เพื่อให้

เกิดความมั่นใจในคุณภาพของสถานศึกษากับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้ก้าวสู่มาตรฐานที่สูงขึ้น ดังที่นักวิชาการหลายท่านให้ทัศนะต่าง ๆ ไว้ดังนี้

สำนักทดสอบทางการศึกษา (2563 : 20) กล่าวว่า การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา หมายถึง ระบบและกลไก ที่ใช้ในการควบคุม ตรวจสอบ และประเมินผล การดำเนินงานของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา โดยการดำเนินงานจะเป็นไปอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ โดยดำเนินการโดยบุคลากรในหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

รัฐพงศ์ โยธารัตน์ (2566 : 175) กล่าวว่า การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา คือ กระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษาจัดตั้งคณะกรรมการจากกลุ่มงานและกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อเก็บข้อมูลและใช้เป็นหลักฐานในการประเมินผลผู้เรียน โดยการประเมินผลมีเป้าหมายให้ครอบคลุมการประกันคุณภาพและสะท้อนผลการดำเนินงานของโรงเรียนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมวัฒนธรรมการทำงานที่โปร่งใส เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถแสดงความคิดเห็นโดยไม่ต้องลงชื่อ เพื่อสะท้อนความจริงในการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนอย่างแท้จริง

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (2564 : 71-74) กล่าวว่า การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาประเมินและตรวจสอบการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา โดยดำเนินการอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อใช้ในการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (SAR) ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเผยแพร่ต่อสาธารณชน รวมถึงนำส่งหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลทุกปี การประเมินคุณภาพภายในมีการดำเนินงานใน 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

ขั้นเตรียมการ การดำเนินการประเมิน และการรายงานผลการประเมิน โดยในขั้นเตรียมการ มีการเตรียมบุคลากรให้มีความพร้อมและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายใน และการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง (SAR) นอกจากนี้ยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในโรงเรียน รวมถึงบุคคลภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อให้การประเมินมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ บทบาทของคณะกรรมการคือการศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง การตรวจประเมินผลการดำเนินงานและการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ ก่อนการจัดทำรายงานผลการประเมิน (SAR) ของสถานศึกษา

ขั้นที่ 2 การดำเนินงานในการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในประกอบด้วยการวางแผน และการปฏิบัติงาน โดยเริ่มจากการวางแผนการปฏิบัติงาน (P : Plan) ซึ่งรวมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายของการประเมิน และการกำหนดผู้รับผิดชอบ วิธีการประเมิน และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และสรุปผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา ต่อมาคือการดำเนินการตามแผน (D : Do) โดยการสร้างเครื่องมือประเมินที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา การกำหนดเกณฑ์การประเมิน และการประเมินจากหลักฐานเชิงประจักษ์ พร้อมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุขและสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอ จากนั้นคณะกรรมการประเมินจะดำเนินการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในตามกรอบการประเมิน (C : Check) และบันทึกข้อมูล

ที่เกี่ยวข้อง ในขั้นตอนสุดท้าย คือการนำผลการประเมินไปใช้ (A : Act) เพื่อพัฒนาสถานศึกษา โดยการวางแผนปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นตามมาตรฐานการศึกษา

ขั้นที่ 3 คือการจัดทำรายงานการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาซึ่งประกอบด้วยการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) เพื่อส่งให้หน่วยงานต้นสังกัดและเผยแพร่ข้อมูลต่อไป รวมถึงการจัดทำบทสรุปเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นตามมาตรฐานการศึกษา

สรุปได้ว่า ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษามีกระบวนการช่วยพัฒนาและตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลโดยใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ในการวิเคราะห์ความก้าวหน้า จุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและประเมินอย่างครอบคลุม เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ติดตามผลการดำเนินการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

การติดตามผลการดำเนินการตามมาตรฐานการศึกษา เป็นกระบวนการตรวจสอบความก้าวหน้าและประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับมาตรฐาน และสร้างความเชื่อมั่นต่อคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยภารกิจที่ 2 การตรวจสอบ ประเมินและกำหนดแนวทางในการปรับปรุงระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาประจำปี ในส่วนของกำหนดแนวทางการปรับปรุงระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในปีการศึกษาต่อไป โดยพิจารณาจากการตรวจสอบ และประเมินประสิทธิผล และประสิทธิภาพของระบบ QM1 - QM4 ดังนั้นกวีวิชาการหลายท่านให้ทัศนะต่าง ๆ ไว้ดังนี้

รัฐพงศ์ โยธารัตน์ (2566 : 176) กล่าวว่า การติดตามและประเมินคุณภาพการศึกษาควรมุ่งเน้นที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นลำดับแรก โดยให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาและเอกลักษณ์ของสถานศึกษา ผลการประเมินจะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร และการบริหารจัดการ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

จารุกิตต์ สุดสุข (2565 : 56) ได้กล่าวถึงกระบวนการติดตามผลการดำเนินการ ซึ่งหมายถึง การแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อทำการตรวจสอบและติดตามคุณภาพการศึกษา โดยมีการวางแผนและดำเนินการตรวจสอบตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมอย่างต่อเนื่อง การติดตามผลนี้ช่วยให้สามารถใช้ผลการตรวจสอบในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (2564 : 85) กล่าวว่า กระบวนการติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โดยการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา แผนพัฒนาการจัดการศึกษา และแผนปฏิบัติการประจำปี จากนั้นจะนำผลการประเมินไปใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรการศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และจัดทำรายงานผลการติดตามเพื่อนำเสนอผู้บริหาร เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นทั้งนี้

การติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและได้รับข้อมูลที่ครอบคลุมครบถ้วน ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การแต่งตั้งผู้รับผิดชอบหรือคณะกรรมการที่มีหน้าที่ติดตามผลการดำเนินงาน
2. การกำหนดปฏิทินการปฏิบัติงานหรือแผนการติดตามผล
3. การสร้างเครื่องมือติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ

4. การติดตามผลการดำเนินงานตามแผนการพัฒนาเพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โดยคณะกรรมการติดตามผลจะมีหน้าที่ตรวจสอบผลการประเมินมาตรฐานการศึกษา ติดตามผลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปี ให้คำแนะนำในการดำเนินโครงการจัดทำแบบวิเคราะห์ความสอดคล้องของแนวปฏิบัติงาน และจัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินการรวมถึงระบบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผลการติดตาม เพื่อให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

5. สรุปและจัดทำรายงานผลการติดตามการดำเนินงาน นำเสนอผู้บริหาร เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

สรุปได้ว่า ติดตามผลการดำเนินการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา หมายถึง สถานศึกษามีการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนางานให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาโดยมุ่งเน้นผลลัพธ์ด้านคุณภาพของผู้เรียน ดำเนินการผ่านคณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้ง สร้างเครื่องมือติดตามผลการประเมิน พร้อมจัดทำรายงานเสนอผู้บริหาร เพื่อวางแผนพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

6. จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง

การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง เป็นกระบวนการสะท้อนผลการดำเนินงานของสถานศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยภารกิจที่ 2 การตรวจสอบ ประเมินและกำหนดแนวทางในการปรับปรุงระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาประจำปี ในส่วนของจัดทำรายงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาประจำปีการศึกษา โดยประมวลสรุปหลักฐานการปฏิบัติการตรวจสอบการประเมินและแนวทางในการปรับปรุงระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาพร้อมเปิดเผยรายงานต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังที่นักวิชาการหลายท่านให้ทัศนะต่าง ๆ ไว้ดังนี้

เฉลิมพล วิโรจน์รัตน์ และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ (2568 : 940) ระบุว่า การจัดส่งรายงานการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลได้อย่างรอบด้าน รายงานดังกล่าวสะท้อนผลการดำเนินงานของสถานศึกษาในรอบปีการศึกษา ช่วยให้สามารถตรวจสอบความสำเร็จของการจัดการศึกษาในการบรรลุเป้าหมายที่กำหนด อีกทั้งยังใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินระดับมาตรฐานคุณภาพที่สถานศึกษาได้บรรลุ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

วิษณุ ทรัพย์สมบัติ และคณะ (2566 : 540) ได้สรุปว่า ระบบการรายงานผลการประเมินตนเองแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-SAR) เป็นระบบที่พัฒนาขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดทำและส่งรายงานผลการประเมินตนเองจากสถานศึกษาสู่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระบบนี้มีฟังก์ชันในการตรวจสอบ วิเคราะห์ และสรุปผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษา

พร้อมทั้งจัดทำคู่มือการใช้งานเพื่อสนับสนุนการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้สถานศึกษาสามารถส่งรายงานได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

ชฎานิศ โฆษิตพิมานเวช เอกราช โฆษิตพิมานเวช (2565 : 151) กล่าวสรุปว่า ควรจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (2564 : 91) กล่าวว่า กล่าวถึงการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองว่าเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาจัดทำรายงานสรุปผลการบริหารจัดการศึกษาประจำปี โดยครอบคลุมตามมาตรฐานการศึกษาและนำเสนอต่อผู้บริหารโรงเรียน หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเผยแพร่ต่อสาธารณชน ขั้นตอนการจัดทำรายงานประกอบด้วย

1. การตั้งคณะกรรมการจากบุคลากรหลายฝ่าย เช่น ผู้บริหาร ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
2. การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงาน โครงการ และกิจกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา
3. การสรุปข้อมูลและจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (SAR)
4. การนำเสนอต่อผู้บริหารโรงเรียนเพื่อพิจารณาและรับรอง
5. การเผยแพร่รายงานที่ได้รับการเห็นชอบต่อสาธารณชนผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ โรงเรียน แผ่นพับ หรือการประชุมครูและผู้ปกครอง รวมถึงการส่งรายงานไปยังหน่วยงานต้นสังกัด

รัฐพงศ์ โยธรัตน์ (2566 : 176) กล่าวถึง กระบวนการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ 1. โรงเรียนแต่งตั้งบุคลากรและคณะกรรมการเพื่อจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองตามรูปแบบที่กำหนด 2. หัวหน้ามาตรฐานและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องรวบรวมข้อมูลและนำเสนอผลการดำเนินงานให้หัวหน้างานประกันคุณภาพการศึกษา 3. คณะกรรมการงานประกันคุณภาพได้รับข้อมูลจากหัวหน้าสารสนเทศและบุคลากรที่รับผิดชอบในแต่ละกลุ่มสาระฯ หรือกลุ่มงาน 4. คณะกรรมการงานประกันคุณภาพจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองในรูปแบบที่เข้าใจง่ายผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์ โดยมีการคัดกรองข้อมูลและแนบหลักฐานก่อนนำเสนอคณะกรรมการสถานศึกษา 5. โรงเรียนเผยแพร่รายงานผลการประเมินตนเองบนเว็บไซต์ของโรงเรียนเพื่อให้เข้าถึงได้ง่าย

งามพิศ อ้อยแดง (2566 : 4) กล่าวถึงการจัดทำรายงานประเมินตนเองว่าเป็นกระบวนการในการนำเสนอผลการดำเนินงานในการพัฒนาการจัดการศึกษาในรอบปีที่ผ่านมา โดยครอบคลุมทุกด้านที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา รายงานดังกล่าวจะถูกนำเสนอให้คณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเผยแพร่ผลการประเมินให้แก่สาธารณชน

สรุปได้ว่า จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง หมายถึง สถานศึกษามีการรวบรวมข้อมูลและผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการศึกษาที่สะท้อนคุณภาพของผู้เรียนและการบริหารจัดการศึกษา มาจัดทำรายงานตามรูปแบบที่กำหนด เนื้อหามีความเข้าใจง่ายและชัดเจน โดยรายงาน

จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อจัดส่งให้หน่วยงานต้นสังกัด เผยแพร่ต่อสาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำทุกปี

ดังนั้น การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง กลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐานและตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กร มีการประเมิน ติดตาม และตรวจสอบอย่างเป็นระบบ เพื่อลดความซับซ้อนในการจัดทำเอกสารและเน้นการประเมินตามสภาพจริง อีกทั้งยังพัฒนาผู้ประเมินให้มีมาตรฐานและความน่าเชื่อถือ เพื่อสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาดำเนินงานตามมาตรฐานที่กำหนดและส่งผลดีต่อคุณภาพผู้เรียน ซึ่งกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ข้อ 3 ให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 6 ข้อ เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการศึกษา การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงใช้แนวทางดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์และพัฒนากลไก การประกันคุณภาพ เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและสามารถยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาและผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน มาเป็นแนวทางการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังรายละเอียด

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษา หมายถึง สถานศึกษาได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการส่งเสริม กำกับดูแล ตรวจสอบ ประเมินผล โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ผู้บริหาร และครูให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติและกฎกระทรวงการประกันคุณภาพ ซึ่งช่วยให้สถานศึกษามีแนวทางพัฒนาที่ชัดเจน สร้างความเท่าเทียมในการศึกษา และส่งเสริมความร่วมมือจากทุกฝ่ายตามมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 มาตรฐาน ได้แก่ 1. คุณภาพของผู้เรียน 2. กระบวนการบริหารและการจัดการ และ 3. กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาได้วางแผนพัฒนาแผนการจัดการศึกษาตามกรอบหลักสูตรของสถานศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis ประกอบด้วย จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) ของปัจจัยภายใน โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) จากปัจจัยภายนอก เพื่อประเมินสถานะในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษา พร้อมวางกลยุทธ์ในการพัฒนาและจัดทำแผนงาน โครงการต่าง ๆ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงาน

3. ดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาได้มีการนำแผนพัฒนาที่กำหนดไว้มาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี โดยวิเคราะห์ทิศทางการดำเนินงานของสถานศึกษา จัดลำดับความสำคัญของโครงการ กำหนดงบประมาณ จัดทำรายละเอียดโครงการ กิจกรรมที่ครอบคลุมมาตรฐานด้านคุณภาพ ด้วยการดำเนินงานตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การตรวจสอบและประเมินผล (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) จากนั้นประเมิน ติดตาม และรายงานผลการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาในครั้งต่อไปให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

4. ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษามีกระบวนการช่วยพัฒนาและตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลโดยใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ในการวิเคราะห์ความก้าวหน้า จุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาและประเมินอย่างครอบคลุม เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ติดตามผลการดำเนินการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา หมายถึง สถานศึกษามีการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนางานให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาโดยมุ่งเน้นผลลัพธ์ด้านคุณภาพของผู้เรียน ดำเนินการผ่านคณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้ง สร้างเครื่องมือติดตามผลการประเมิน พร้อมจัดทำรายงานเสนอผู้บริหาร เพื่อวางแผนพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

6. จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง หมายถึง สถานศึกษามีการรวบรวมข้อมูลและผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการศึกษาที่สะท้อนคุณภาพของผู้เรียนและการบริหารจัดการศึกษามาจัดทำรายงานตามรูปแบบที่กำหนด เนื้อหามีความเข้าใจง่ายและชัดเจน โดยรายงานจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อจัดส่งให้หน่วยงานต้นสังกัด เผยแพร่ต่อสาธารณชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำทุกปี

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยต่างประเทศ

Yellowe Annette N. PhD (2024 : 12) เกี่ยวกับทักษะการคิดสร้างสรรค์เพื่อความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ได้ใช้วิธีวิจัยแบบสำรวจเชิงพรรณนาเพื่อเก็บข้อมูลและวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ของผู้นำในสถานศึกษา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ทักษะการคิดสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความสามารถในการจัดการกับความท้าทายที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในสภาพแวดล้อมทางการศึกษา การคิดสร้างสรรค์ช่วยให้ผู้นำสามารถคิดหาวิธีใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหา ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ และสร้างนวัตกรรมที่ส่งผลดีต่อองค์กร นอกจากนี้ การวิจัยยังเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ควบคู่ไปกับการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและความยืดหยุ่นของผู้นำ เพราะความสามารถเหล่านี้จะช่วยให้ผู้นำสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับสถานศึกษา อีกทั้งงานวิจัยยังเสนอแนะว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและการสื่อสารภายในองค์กร รวมถึงเป็นฐานสำคัญในการส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ของผู้นำ นอกจากนี้ การจัดให้มีโอกาสฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีและการจัดการทรัพยากร จะช่วยเสริมสร้างความพร้อมและความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารงาน โดยสรุป งานวิจัยนี้ยืนยันว่า การพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ควบคู่กับความสามารถในการปรับตัวและความยืดหยุ่น

ของผู้นำ พร้อมกับการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีและการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง จะช่วยส่งเสริมความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา สามารถรับมือกับความท้าทายและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้

AnneMarie Dorland (2022 : 24) ได้ศึกษาการออกแบบเชิงความคิด (Design Thinking) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะการกำหนดคำถาม โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์และการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูง ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การนำแนวคิดการคิดเชิงออกแบบมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนช่วยพัฒนาทักษะการตั้งคำถามได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการตั้งคำถามที่มีความลึกซึ้ง มีเหตุผล และมุ่งเน้นไปที่การขยายขอบเขตความคิด กระบวนการคิดเชิงออกแบบทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดแตกต่างอย่างมีระบบและสร้างสรรค์มากขึ้น ซึ่งส่งผลให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลหรือสถานการณ์ได้อย่างรอบด้านและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการตั้งคำถามในลักษณะนี้ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเห็น และขยายความคิดให้กว้างขึ้น ทำให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) ที่ไม่เพียงแต่รับข้อมูลเพียงผิวเผิน แต่สามารถประเมิน วิเคราะห์ และสร้างความเข้าใจใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการแนวปฏิบัติการคิดเชิงออกแบบในกระบวนการเรียนรู้ไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมทักษะการตั้งคำถาม แต่ยังช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อความสำเร็จในกระบวนการเรียนรู้เชิงลึกและการคิดวิเคราะห์อย่างมีนัยสำคัญ ด้วยเหตุนี้ การนำการคิดเชิงออกแบบมาใช้จึงเป็นแนวทางที่มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับครูและนักการศึกษาในการส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนในการเผชิญกับความท้าทายและปัญหาที่ซับซ้อนในยุคปัจจุบัน โดยสรุป งานวิจัยของ Dorland (2022) ยืนยันว่า การคิดเชิงออกแบบเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยส่งเสริมทักษะการกำหนดคำถามและการคิดวิเคราะห์ ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์และการวิเคราะห์ที่จำเป็นต่อความสำเร็จในทุกด้านของชีวิตและการเรียนรู้ตลอดไป

Epifani Putri Mariana & Yosep Dwi Kristanto (2023 : 1) งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาทักษะการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายและทำความเข้าใจลักษณะของทักษะทั้งสองประเภทนี้ ผ่านแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงพรรณนา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นกรอบสำคัญที่ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน ในกระบวนการเรียนรู้นี้ พบว่า ประกอบด้วยทักษะหลัก 3 ด้านที่จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ 1) ทักษะด้านการวางแผนเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถวางแผนและจัดลำดับขั้นตอนในการจัดการกับปัญหาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ทักษะความยืดหยุ่นในการนำเสนอแนวทางแก้ไขที่แสดงถึงความสามารถในการปรับเปลี่ยนและปรับปรุงแนวทางแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว และ 3) ทักษะความสวยงามของการออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งนอกจากจะสะท้อนถึงความคิดสร้างสรรค์แล้ว ยังช่วยเพิ่มมูลค่าและความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น ผลการวิจัยยังเน้นย้ำว่า ทักษะเหล่านี้ควรได้รับการประเมินอย่างละเอียดและเชิงลึก เพื่อทำความเข้าใจจุดแข็งและจุดที่ต้องปรับปรุงในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและการรับข้อเสนอแนะที่มีประสิทธิภาพควรถูกบันทึกและนำมาใช้ในการ

กระบวนการสอนและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยสรุป งานวิจัยนี้ยืนยันถึงความสำคัญของการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นทักษะทั้งสามด้าน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในยุคปัจจุบันและอนาคต

Tuval Raz (2023 : 1) งานวิจัยนี้ได้ศึกษาบทบาทของการตั้งคำถามในการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นว่า การตั้งคำถามเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการเรียนการสอนและมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ การวิจัยจึงมุ่งประเมินบทบาทของการตั้งคำถามในกระบวนการสร้างสรรค์ผ่านการทดสอบคำถามทางเลือกที่ถูกพัฒนามาจากงานคำถามพื้นฐาน โดยจัดอันดับคำถามตามระดับความซับซ้อน ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการออกแบบคำถามที่มีความซับซ้อนแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างระดับความซับซ้อนของคำถามกับคะแนนความคิดสร้างสรรค์ กล่าวคือ คำถามที่มีความซับซ้อนสูงมีความเกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ในระดับที่สูงกว่าคำถามที่มีความซับซ้อนต่ำ ในทางตรงกันข้าม คำถามที่มีความซับซ้อนต่ำมีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ในทิศทางตรงกันข้าม โดยสรุป ผลการศึกษานี้สนับสนุนสมมติฐานที่ว่าความซับซ้อนของคำถามมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การศึกษาเพิ่มเติมยังพบว่าผลลัพธ์ดังกล่าวยังคงสอดคล้องกันและยืนยันว่าการตั้งคำถามที่มีความซับซ้อนในกระบวนการคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนหรือผู้ปฏิบัติงานเกิดการคิดนอกกรอบและสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาใหม่ ๆ ที่แตกต่างและมีประสิทธิภาพมากขึ้น งานวิจัยนี้จึงเน้นย้ำถึงความจำเป็นของการออกแบบและใช้คำถามที่ซับซ้อนในกระบวนการเรียนการสอนและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะคิดสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพในยุคที่ต้องเผชิญกับความท้าทายและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

Mohzana et al. (2024 : 115) งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายระบบการประกันคุณภาพในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้แนวทางวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งรวมถึงการรวบรวมข้อมูลผ่านวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้อง กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูล การลดทอนข้อมูล การนำเสนอข้อมูล และการจัดทำรายงานวิจัยอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยเผยให้เห็นว่า ระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษายังดำเนินไปได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาคุณภาพยังไม่เพียงพอ รวมถึงปัญหาการขาดแคลนงบประมาณที่จำเป็นสำหรับการสนับสนุนและพัฒนาระบบนี้ นอกจากนี้ ยังพบปัจจัยอุปสรรคหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของระบบการประกันคุณภาพ เช่น เครื่องมือประเมินตนเองที่ใช้ในสถานศึกษาไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่และเหมาะสม ทำให้ผลการประเมินไม่สะท้อนภาพจริงของคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาอย่างแท้จริง ส่งผลให้การปรับปรุงและพัฒนาไม่สอดคล้องและไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยยังพบว่ามีความพยายามในการแก้ไขและเอาชนะอุปสรรคเหล่านี้โดยการปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับมาตรฐานคุณภาพที่กำหนดไว้ การเพิ่มลำดับความสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม รวมถึงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาให้ดีขึ้นในระยะยาว

ผลลัพธ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างความร่วมมือและสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอ เพื่อให้ระบบการประกันคุณภาพสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืนในอนาคต

2.4.2 งานวิจัยในประเทศ

นัยนา พรหมดำ (2567 : 76) ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2) ระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และ 3) ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 3 ด้านสามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เริงณรงค์ ดวงดีแก้ว และคณะ (2565 : 35-36) ได้ศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. องค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสามารถในการร่วมมือกับผู้อื่น 2) ทักษะการเชื่อมโยง 3) ทักษะการคิดแบบผสมผสาน 4) ทักษะการเล่นอย่างมีคุณค่า 5) การให้ความสนใจในมุมมองใหม่ และ 6) การคิดเป็นภาพ 2. พบว่า สภาพที่ควรจะเป็นของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดเล็ก โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่เป็นจริงโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 3. พบว่า มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการเชื่อมโยงเป็นลำดับแรก รองลงมาคือ ด้านทักษะการเล่นอย่างมีคุณค่าและทักษะการคิดผสมผสาน 4. ได้แนวทางในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ตามองค์ประกอบตามลำดับ ดังนี้ 1) ทักษะการเชื่อมโยง 2) ทักษะการเล่นอย่างมีคุณค่า 3) ทักษะการคิดผสมผสาน

อภิฤดี โหนา (2565 : 41-42) ได้ศึกษาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1. ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การใส่ใจหรือเอาใจใส่ การจัดการอย่างเป็นระบบการสืบค้นแบบร่วมมือร่วมพลัง การสร้างภาพลักษณ์การเข้าถึงเฉพาะบุคคลและการทำงานที่ผ่อนคลาย 2. การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อยคือด้านการปฏิบัติหน้าที่ครูด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน 3. ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาระดับความสัมพันธ์ของทุกด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง

อมรรัตน์ ศรีพอ และคณะ (2565 : 85) การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการบริหารวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ตามแนวคิดทักษะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ผลการวิจัยพบว่า ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นในการบริหารวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนรู้ ภายใต้แนวคิดดังกล่าว มีลำดับที่ชัดเจนคือ ความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified} = 0.278$) รองลงมา คือ การวัดผลและประเมินผล และการพัฒนาหลักสูตร ตามลำดับ ในด้านทักษะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พบว่า การคิดริเริ่มสิ่งใหม่มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified} = 0.295$) ส่วนด้านทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม พบว่า การคิดแนวขวาง มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified} = 0.283$)

วชิระ พลพิทักษ์ (2566 : 252) ได้ศึกษาการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านห้วยทราย ผลการวิจัย พบว่า 1. ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ โรงเรียนได้จัดงบประมาณในการดำเนินการตามความจำเป็นและเหมาะสม ครูและบุคลากรทางการศึกษาร่วมกันจัดทำคู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน 2) กระบวนการ ได้แก่ การประชุมปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่คุณภาพผู้เรียน การนิเทศกำกับติดตาม และ 3) ผลผลิต ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจและความสามารถของกลุ่มเป้าหมายในการปฏิบัติงานประกันคุณภาพภายในแบบมีส่วนร่วม ความพึงพอใจในการดำเนินงานตามระบบ และผลการประเมินคุณภาพภายนอก 2. ผลการใช้ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม พบว่า 1) กลุ่มเป้าหมาย มีความรู้ความเข้าใจ และมีความสามารถในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก 2) ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานตามระบบ อยู่ระดับมากที่สุด และ 3) โรงเรียนผ่านการประเมินภายนอกรอบที่ 4 ในปี 2564

อุไร หัตถประดิษฐ์ และคณะ (2560 : 27) ได้ศึกษาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ผลการวิจัยพบว่า 1. การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการจัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษา ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ ด้านการจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา ด้านการจัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ด้านการจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 2. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ พบว่าไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาตามประสิทธิภาพการทำงานในสถานศึกษา พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วศิน ผลงาม และคณะ (2567 : 62) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานศึกษาของ โรงเรียนภายในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตาม มาตรฐานสถานศึกษาของโรงเรียนภายในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง ด้านการติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัด การศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ด้านการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ด้านนำผลการประเมินคุณภาพและข้อเสนอแนะไปใช้ และอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนา การจัดการศึกษาของสถานศึกษา

วัศพล ชูตินทราศรี และธิดาวัลย์ อุ่นกอง (2567 : 91) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความพร้อมการประกันคุณภาพภายในเพื่อพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความพร้อมการประกันคุณภาพภายในเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก 2) เปรียบเทียบระดับความพร้อมตามขนาดของสถานศึกษา และ 3) ศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมการประกันคุณภาพภายในเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก การวิจัยนี้เป็นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 28 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา 278 คน รวม 306 คน ได้มาจากการสุ่มแบบชั้นภูมิ เครื่องมือเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 และแบบสัมภาษณ์ ข้อมูลวิเคราะห์ด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าเอฟโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ่ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพร้อมการประกันคุณภาพภายในเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบความพร้อมตามขนาดสถานศึกษาพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) แนวทางการเตรียมความพร้อม ได้แก่ การวางแผนและดำเนินการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สามารถสร้างนวัตกรรมได้มากขึ้น การใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการปฏิบัติงาน และส่งเสริมการเรียนรู้ รวมทั้งการพัฒนาครูให้มีความรู้จากสื่อที่หลากหลายยิ่งขึ้น

รัฐพงศ์ โยธารัตน์ และคณะ (2566 : 167-168) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอำเภอลาดยาวเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์เขต 2 ตามหลักธรรมพละ 5 ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา อำเภอลาดยาว เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา รองลงมา คือ การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพ

ตามมาตรฐานการศึกษา และกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 2. แนวทางในการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดย ประยุกต์หลักผล 5 อำเภอลาดยาว เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ได้แก่ 1) โรงเรียนนำบุคลากรและตัวแทนของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานประกันคุณภาพการศึกษาพร้อมอบรมสัมมนาเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ 2) ผู้บริหารได้มีการระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคของโรงเรียนในรูปแบบคณะกรรมการ 3) ผู้บริหารลดภาระงานครู เพื่อครูจะได้ดำเนินกิจกรรมโครงการได้เต็มที่ 4) ผู้บริหารสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการในการจัดเก็บข้อมูลในการประเมินผลจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ 5) ผู้บริหาร สถานศึกษา ตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถในการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอก 6) คณะกรรมการงานประกันคุณภาพการศึกษาจัดทำรูปเล่มรายงานผลการประเมินและนำเสนอผลการประเมินตนเองให้ผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องรับทราบ

บทินทร์ภัทร์ สายบุตร (2562 : 39-40) ได้ศึกษาวิจัยกระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2. พัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ 3. นำเสนอกระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณใช้การศึกษาวินิจฉัยเชิงสำรวจและใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 191 รูปหรือคน ซึ่งเป็นตัวแทนบุคลากรสายวิชาการในสังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 11 แห่ง จำนวน 365 รูปหรือคน การวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนาในการคำนวณค่าเฉลี่ยความคิดเห็น (X) และการกระจายความเห็นด้วยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปทำการเก็บข้อมูลเพื่อหาแนวทางในการ พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาจากการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 รูปแล้วนำมาสังเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปในรูปแบบที่เป็นกระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับความคิดเห็นที่มีต่อการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ การทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม และการบริหารจัดการที่จะต้องมีการวางแผน ปฏิบัติการ การตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไข 3. กระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA จะต้องมีการพัฒนาระบบการวางแผน การพัฒนาระบบปฏิบัติการ การพัฒนาระบบตรวจสอบ และการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในทุกกระบวนการและขั้นตอนในการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ การทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม และการบริหารจัดการ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งงานวิจัยต่างประเทศและงานวิจัยในประเทศข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารมีความสำคัญมากในการพัฒนาและขับเคลื่อนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้รับบริการและสถานศึกษา โดยการเผยแพร่ต่อสาธารณชน ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม เช่น มีทักษะการตั้งคำถามเชิงลึก เพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นกระบวนการบริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

สรุป จากการศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร และการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสร้างกลไกหลักในการบริหารงานในการพัฒนาสถานศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ผู้บริหารยุคใหม่จะต้องมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม คิดเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานใหม่ ๆ ในรูปแบบที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น โดยเน้นประสิทธิภาพและประโยชน์ในวงกว้าง โดยสามารถสรุปได้ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการเชื่อมโยงความรู้ 2) ด้านตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ 3) ด้านการสร้างเครือข่าย และ 4) ด้านความสามารถด้านการสังเกต และการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ข้อ 3 ให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 6 ข้อ ประกอบด้วย 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 3) ดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 4) ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 5) ติดตามผลการดำเนินการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและ 6) จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นระบบที่สร้างความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ โดยสถานศึกษาใช้หลักการมีส่วนร่วมของบุคลากร มุ่งเน้นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เน้นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีการตรวจสอบและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนด

ตารางที่ 2.2 วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษา

สรุปงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับ ตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา	มาก	ปาน กลาง	น้อย
นัยนา พรหม ดำ (2567 : 83)	ผลการวิจัยพบว่า ระดับ ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีความรู้ทางเทคนิค สูงสุด รองลงมาคือด้านการ คิดเชื่อมโยง และด้านที่ต่ำ ที่สุดคือการสังเกต ซึ่งอาจ ทั้งนี้เกิดจากการที่ผู้บริหาร ได้รับการพัฒนาในด้าน ความรู้ทางเทคนิคอย่าง ต่อเนื่อง โดยผู้บริหารใน ฐานะผู้นำองค์กรมี ความสามารถในการรับมือ กับแนวคิดต่าง ๆ ได้อย่างมี วิจรณ์ญาณ และสรุปเป็น องค์ความรู้เพื่อพัฒนาให้เกิด นวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมี ความสามารถในการมอง เรื่องราวต่าง ๆ จากทุก มุมมอง เพื่อให้ได้ความคิด รอบด้าน โดยการใช้การ ระดมความคิดเห็นจาก บุคคลอื่น เพื่อร่วมกัน ทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ของสถานศึกษา อีกทั้งยัง สามารถใช้ประสบการณ์จาก การรับรู้ เพื่อหาจุดเด่น จุด ด้อย และจุดที่ควรพัฒนาใน การวิเคราะห์สถานการณ์	ความรู้ทางเทคนิค การ คิดเชื่อมโยง และการ สังเกตของผู้บริหารและ ครูมีบทบาทสำคัญต่อ การประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา ความรู้ทางเทคนิคช่วย ให้สามารถวางแผน ดำเนินงาน และ ประเมินผลตาม มาตรฐานการศึกษาได้ อย่างถูกต้อง การคิด เชื่อมโยงทำให้การ ปรับปรุงแผนพัฒนาและ การดำเนินงานมีความ สอดคล้องและต่อเนื่อง ส่วนการสังเกตช่วยให้ สามารถติดตามและ ประเมินผลการ ปฏิบัติงานอย่างมี ประสิทธิภาพ ทั้งสาม ด้านส่งเสริมให้ สถานศึกษาพยากรณ์ และยกระดับ ประสิทธิผลการเรียน การสอน รวมทั้งการ บริหารจัดการคุณภาพ อย่างต่อเนื่อง	✓		

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	มาก	ปานกลาง	น้อย
	ต่าง ๆ และคาดการณ์สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างเหมาะสม				
เริงณรงค์ ดวงดีแก้ว และคณะ (2565 : 35-36)	ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า พบว่า มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการเชื่อมโยงเป็นลำดับแรก รองลงมาคือ ด้านทักษะการเล่นอย่างมีคุณค่าและทักษะการคิดผสมผสาน	ช่วยเพิ่มความสามารถในการวิเคราะห์วางแผน และปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาทักษะการเชื่อมโยง ส่งผลให้การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีความครอบคลุม และต่อเนื่องตลอดจนยกระดับมาตรฐานการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน	✓		
อภิฤดี โทนา (2565 : 41-42)	ผลการวิจัยพบว่า 1. ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การใส่ใจหรือเอาใจใส่ การจัดการอย่างเป็นระบบการสืบค้นแบบร่วมมือร่วมพลัง การสร้าง	การใส่ใจและเอาใจใส่ต่อการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและแรงจูงใจแก่บุคลากร การจัดการอย่างเป็นระบบและการสืบค้นแบบร่วมมือร่วมพลัง ทำให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจนและตรวจสอบได้ นอกจากนี้ การสร้าง	✓		

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	มาก	ปานกลาง	น้อย
	ภาพลักษณ์การเข้าถึงเฉพาะบุคคลและการทำงานที่ผ่อนคลาย	ภาพลักษณ์ที่ดีและการเข้าถึงบุคลากรในระดับเฉพาะบุคคล ยังช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ภายในองค์กรมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน การทำงานที่ผ่อนคลายก็ช่วยลดความตึงเครียดและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลให้การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีความเข้มแข็ง มีมาตรฐาน และสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน			
อุไร หัตถประดิษฐ์ และคณะ (2560 : 27)	ผู้บริหารต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์และมุมมองใหม่ในการแก้ปัญหาและยกระดับมาตรฐานการศึกษา ขณะเดียวกันความแตกต่างด้านประสบการณ์ยังช่วยให้ผู้บริหารเรียนรู้และปรับใช้แนวทางที่เหมาะสมกับบริบท นำไปสู่การคิดเชิงนวัตกรรมที่ขับเคลื่อนการ	ผลการวิจัยพบว่า 1. การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้แก่ ด้านการจัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษา ด้านการ	✓		

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับ ตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา	มาก	ปาน กลาง	น้อย
	ดำเนินการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษา	จัดระบบบริหารและ สารสนเทศ ด้านการ จัดทำรายงานประจำปีที่เป็น รายงานประเมิน คุณภาพภายใน ด้านการ กำหนดมาตรฐาน การศึกษาของ สถานศึกษา ด้านการ จัดทำแผนพัฒนา การศึกษาของ สถานศึกษา ด้านการจัด ให้มีการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพ การศึกษา ด้านการจัดให้ มีการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาอย่างต่อเนื่อง และด้านการดำเนินงาน ตามแผนพัฒนาการจัด การศึกษาของ สถานศึกษา 2. ผลการ เปรียบเทียบความ แตกต่างการดำเนินงาน การประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง หน้าที่ พบว่าไม่แตกต่าง กัน แต่เมื่อพิจารณาตาม ประสิทธิภาพการทำงาน ในสถานศึกษา พบว่า แตกต่างกันอย่างมี			

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับ ตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา	มาก	ปาน กลาง	น้อย
		นัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05			
วสิน ผลงาม และคณะ (2567 : 62)	การดำเนินงานที่เป็นระบบ และต่อเนื่อง ช่วยเสริมสร้าง การคิดเชิงนวัตกรรมของ ผู้บริหารในการขับเคลื่อน การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่า การ ประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาตาม มาตรฐานสถานศึกษา ของโรงเรียนภายในศูนย์ พัฒนาคุณภาพ การศึกษาสหมิตรวิทยา สังกัด สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 โดยรวมมีการ ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ใน ระดับมาก โดย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจาก มากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดทำรายงาน ผลการประเมินตนเอง ด้านการติดตามผลการ ดำเนินงาน เพื่อพัฒนา สถานศึกษาให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษา ด้านการจัดทำ แผนพัฒนาการจัด การศึกษาของ สถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษา	✓		

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	มาก	ปานกลาง	น้อย
		ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ด้านการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่าง ต่อเนื่อง ด้านนำผลการประเมินคุณภาพและข้อเสนอแนะไปใช้ และอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนา การจัดการศึกษาของสถานศึกษา			
กรุณา ภิรมย์ธรรม และคณะ (2566 : 1-2)	การส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ส่งผลให้บทบาทของผู้บริหารถือเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้ความคิดเชิงนวัตกรรมมาปรับใช้ในการวางแผนตัดสินใจ และแก้ปัญหา ทำให้การประกันคุณภาพภายในมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม	ผลการวิจัยพบว่า 1. ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษายุคดิจิทัล โดยภาพรวมและทุกข้ออยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การจัดส่งรายงานผลการประเมินตนเอง จัดทำแผนการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา นำผลการ	✓		

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับ ตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา	มาก	ปาน กลาง	น้อย
		ดำเนินงานไปใช้พัฒนา สถานศึกษาให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษา และตรวจสอบคุณภาพ การศึกษาภายใน สถานศึกษา			
เบญจวรรณ ลิขิตรัตน์เจริญ และณิรดา เวชญาณลักษณ์ (2568: 63)	พบว่าภาวะผู้นำเชิง นวัตกรรมของผู้บริหารและ ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของครูอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$) โดยผู้บริหาร สูงสุดด้านการสร้าง บรรยากาศนวัตกรรม ส่วน ครูสูงสุดด้านการเชื่อมโยง ความรู้ ด้านต่ำสุดของ ผู้บริหารคือการบริหารความ เสี่ยง และครูคือทักษะการ สังเกต นอกจากนี้ ภาวะ ผู้นำเชิงนวัตกรรมของ ผู้บริหารมีความสัมพันธ์ ทางบวกระดับค่อนข้างสูง กับทักษะคิดเชิงนวัตกรรม ของครู ($r = 0.685$) โดยเฉพาะด้านการเชื่อมโยง ($r = 0.772$)	การที่ผู้บริหารสามารถ สร้างบรรยากาศ นวัตกรรมได้อย่างโดดเด่น ช่วยเปิดโอกาสให้ ครูได้คิดริเริ่มและพัฒนา วิธีการสอนใหม่ ๆ ขณะที่ครูมี ความสามารถในการ เชื่อมโยงความรู้ ยิ่งทำให้ การเรียนรู้การสอนมี ประสิทธิภาพและ ตอบสนองต่อผู้เรียนได้ อย่างเหมาะสม แม้จะยัง มีข้อจำกัดในด้านการ บริหารความเสี่ยงและ การสังเกต แต่การที่ ภาวะผู้นำและทักษะคิด เชิงนวัตกรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อกันในระดับสูง ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพราะช่วยยกระดับทั้ง	✓		

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	มาก	ปานกลาง	น้อย
		กระบวนการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการให้มีมาตรฐานและก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม			
นเรศ ล้าเลิศวัฒนา และฉลอง ชาตรูประชีวิน (2566 : 59)	พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ที่ $r = 0.917$ ทุกด้านของภาวะผู้นำ เช่น วิสัยทัศน์ การสนับสนุนความคิดใหม่ ความกล้าเปลี่ยนแปลง และการสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม มีความสัมพันธ์บวกกับผลลัพธ์ โดยสูงสุดคือการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม ($r = 0.892$) แสดงว่าการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการเปิดรับแนวคิดใหม่ช่วยเพิ่มคุณภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างชัดเจน ผู้นำเชิงนวัตกรรมจึงมีบทบาทสำคัญต่อการ	ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างสูงกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ กล้าคิด กล้าเปลี่ยนแปลง และสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ ย่อมทำให้การจัดการศึกษาเป็นระบบที่มีคุณภาพมากขึ้น การสร้างบรรยากาศนวัตกรรมในองค์กรไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มแรงจูงใจให้ครูและบุคลากรทำงานอย่างมีพลัง แต่ยังช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและการบริหารจัดการโดยรวมได้อย่างมีมาตรฐาน ส่งผลโดยตรงต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เนื่องจากทำให้การวางแผน การดำเนินงาน	✓		

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	มาก	ปานกลาง	น้อย
	ยกระดับผลสัมฤทธิ์ของสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน	และการปรับปรุงพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่องนำไปสู่การสร้างเชื่อมั่นต่อคุณภาพการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในปัจจุบันและอนาคต			
Yellowe Annette N. PhD (2024 : 12)	ทักษะการคิดสร้างสรรค์เพื่อความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ได้ใช้วิธีวิจัยแบบสำรวจเชิงพรรณนาเพื่อเก็บข้อมูลและวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ของผู้นำในสถานศึกษา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ทักษะการคิดสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความสามารถของผู้นำในการจัดการกับความท้าทายที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในสภาพแวดล้อมทางการศึกษา การคิดสร้างสรรค์ช่วยให้ผู้นำสามารถคิดหาวิธีใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหา ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ และสร้าง	ทักษะการคิดสร้างสรรค์ของผู้นำในสถานศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการประกันคุณภาพภายใน เพราะช่วยให้ผู้บริหารสามารถมองเห็นแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ การมีความคิดสร้างสรรค์ทำให้ผู้นำสามารถออกแบบกิจกรรมและนวัตกรรมทางการเรียนการสอนที่ส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นพลังสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่	✓		

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	มาก	ปานกลาง	น้อย
	นวัตกรรมที่ส่งผลกระทบต่อองค์กร	เปิดรับการพัฒนาและความคิดใหม่ ๆ ส่งผลให้การประกันคุณภาพภายในมีความเข้มแข็ง เพราะกระบวนการวางแผน ดำเนินการ และปรับปรุงพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง นำไปสู่คุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้นและได้รับความเชื่อมั่นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง			
Tuval Raz (2023 : 1)	ผลการวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างระดับความซับซ้อนของคำถามกับคะแนนความคิดสร้างสรรค์ กล่าวคือ คำถามที่มีความซับซ้อนสูงมีความเกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ในระดับที่สูงกว่าคำถามที่มีความซับซ้อนต่ำ ในทางตรงกันข้าม คำถามที่มีความซับซ้อนต่ำมีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ในทิศทางตรงกันข้าม โดยสรุป ผลการศึกษานี้สนับสนุนสมมติฐานที่ว่าความซับซ้อนของคำถามมีความสัมพันธ์โดยตรงกับ	ความซับซ้อนของคำถามมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับความคิดสร้างสรรค์นั้นส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างสำคัญ เนื่องจากการตั้งคำถามที่มีความซับซ้อนช่วยกระตุ้นให้ครูและนักเรียนใช้ทักษะการคิดขั้นสูง คิดวิเคราะห์ และสร้างสรรค์คำตอบที่หลากหลายและลึกซึ้งมากขึ้น กระบวนการเรียนรู้ไม่เพียงแต่พัฒนาศักยภาพทางปัญญาของ	✓		

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

สรุปงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นวิเคราะห์		ระดับความเกี่ยวข้องกับ ตัวแปร		
	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหาร	การประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา	มาก	ปาน กลาง	น้อย
	ความสามารถในการคิด สร้างสรรค์	ผู้เรียน แต่ยังคงช่วยให้การ จัดการเรียนการสอนมี คุณภาพและบรรลุ เป้าหมายการศึกษาได้ อย่างแท้จริง อีกทั้งยัง เป็นตัวสะท้อนให้เห็นว่า สถานศึกษามีการจัดการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญและสอดคล้องกับ มาตรฐานการประกัน คุณภาพภายในในยุค ปัจจุบัน			

ที่มา : สรุปและสังเคราะห์โดยผู้วิจัย